

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ

Κτίρια Πολιτισμού - Τοπόσημα

Το παράδειγμα του Ηρακλείου

Φοιτήτρια | Κρητσωτάκη Χαρίκλεια
Επιβλέπουσα καθηγήτρια | Καραγιάννη Άννα

Μάιος 2023

Χανιά

TECHNICAL UNIVERSITY OF CRETE

SCHOOL OF ARCHITECTURE

Cultural Building - Landmarks

The example of Heraklion

Student | Kritsotaki Charikleia

Supervisor | Karagianni Anna

May 2023

Chania

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ, πρωτίστως, την καθηγήτρια μου κ. Άννα Καραγιάννη για την άριστη συνεργασία που είχαμε και την αμέριστη υποστήριξη και καθοδήγηση που προσέφερε καθ' όλη την διάρκεια της ερευνητικής μου. Ευχαριστώ τον κ. Νίκο Σκουτέλη για τις πολύτιμες συμβουλές του για τη εργασία μου. Ευχαριστώ την κ. Μαρία Κελαράκη από την Τεχνική Υπηρεσία του Πανεπιστημίου Κρήτης και την κ. Ειρήνη Φουκαράκη από το ΙΜΚ για την πολύτιμη βοήθεια τους.

Ευχαριστώ τους γονείς μου που είναι η πηγή της έμπνευσής μου και που μου μετέδωσαν τις αρχές και τις γνώσεις τους πάνω στην αρχιτεκτονική και την αδερφή μου Βάσια για την βοήθειά της.

Το μεγαλύτερο ευχαριστώ το οφείλω στον σύζυγό μου Νικήτα που με εμπνέει συνεχώς και με την αγάπη και την υπομονή του με βοηθάει να συνεχίζω, και στις κόρες μας, Μαρία - Νεφέλη και Μελίνα, που είναι οι λόγοι για την εκπλήρωση όλων των στόχων μου. Ό,τι πετυχαίνω οφείλεται σε αυτούς...

Στην οικογένειά μου...

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα εργασία ερευνάται η χωρική, συνθετική και πολιτισμική σημασία των κτιρίων που φιλοξενούν χρήσεις σχετικές με τον πολιτισμό, μέσα στον αστικό ιστό. Πιο συγκεκριμένα, αντικείμενο της έρευνας είναι η μελέτη των πολιτισμικών κτιρίων της πόλης του Ηρακλείου με σκοπό την διεξαγωγή συμπερασμάτων όσων αφορά τον ρόλο τους ως τοπόσημα.

Η έρευνα εστιάζεται σε δύο μέρη: το πρώτο επικεντρώνεται στην ανάλυση βασικών ορισμών απαραίτητων για την διεξαγωγή της, όπως είναι ο πολιτισμός και το πολιτισμικό τοπόσημο. Επιχειρείται η κατανόηση της έννοιας του τοπόσημου, μέσω της ανάλυσης του ορισμού του. Η παραπάνω ανάλυση επικεντρώνεται στη διερεύνηση της θεωρίας του πολεοδόμου Kevin Lynch, ο οποίος μέσα από τη διεξαγωγή εμπειρικής έρευνας επιχείρησε να προσδιορίσει την αντίληψη των ανθρώπων για το αστικό τοπίο και τον τρόπο περιήγησής τους σε αυτό.

Γίνεται μια εισαγωγή στην ιστορία της παλιάς πόλης του Ηρακλείου, που καλύπτει το χρονικό πλαίσιο από την μινωική περίοδο έως τα νεότερα χρόνια. Σκοπός είναι να γίνει αντιληπτή η αστική ανάπτυξη στο πέρασμα των αιώνων και να αποτιμηθούν τα πολιτισμικά τοπόσημα και μνημεία που δημιούργησαν οι λαοί στην παλιά πόλη του Ηρακλείου.

Στο δεύτερο μέρος χρησιμοποιείται ως παράδειγμα το αστικό τοπίο του Ηρακλείου Κρήτης. Εξετάζεται κατά πόσον τα σημαντικότερα επιλεγμένα κτίρια που προάγουν τον πολιτισμό λειτουργούν ως τοπόσημα μέσα στην πόλη. Η μεθοδολογία που ακολουθείται εστιάζει στην ανάλυση των κτιρίων με βάση τις τρεις κλίμακες του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού, την κτιριακή, την αστική και την κλίμακα του ανθρώπου ως βιωματική. Διερευνάται η σχέση των πολιτισμικών κτιρίων με τον αστικό ιστό και διεξάγεται εμπειρική ανάγνωση για την αναζήτηση της σχέσης των κτιρίων με αυτόν.

Τέλος, διεξάγονται συμπεράσματα βάση των οποίων διακρίνονται οι λόγοι που καθιστούν κάθε κτίριο πολιτισμού τοπόσημο με βάση τις τρεις κλίμακες του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού.

ABSTRACT

This paper investigates the spatial and cultural significance of buildings dedicated to culture within the urban space. Specifically, the object of the research is the study of the cultural buildings of the city of Heraklion in order to draw conclusions / results regarding their role as landmarks.

The research focuses on two parts, the first presents on the analysis of fundamental key/ basic definitions, such as culture and cultural landmark. The notion of landmark is investigated through the analysis of its definition. The above analysis focuses on the exploration of the theory of the urban planner Kevin Lynch, who through conducting empirical research attempted to determine people's perception of the urban landscape and their way of navigating it.

An introduction is made to the history of the old city of Heraklion, covering the time frame from the Minoan period to modern times. The aim is to understand urban development over the centuries and to evaluate the cultural landmarks and monuments created by the folk in the old town of Heraklion.

In the second part, the urban landscape of Heraklion, Crete, is used as a case study. It is examined whether the presented buildings act as landmarks within the city. The methodology followed focuses on the analysis of buildings based on the three scales of architectural design, the building, the urban and the human scale as experiential. The relationship of cultural buildings with the urban space is investigated and empirical reading is carried out to search for the relationship of buildings with it.

Finally, conclusions are drawn regarding the distinguishing of the reasons for determining each cultural landmark building based on the three scales of architectural design.

Πίνακας Περιεχομένων

Εισαγωγή	1
Κεφάλαιο Πρώτο	
Εισαγωγικές Έννοιες.....	2
Πολιτισμός.....	3
<i>Το Ηράκλειο στο πέρασμα των αιώνων.....</i>	4
Περί τοποσήμων.....	
Εισαγωγή.....	7
Το τοπόσημο στον αστικό ιστό	7
Το τοπόσημο ως λειτουργικό στοιχείο.....	8
Η ανάγκη για τοπόσημα	9
Συμπεράσματα.....	9
Η εικόνα της πόλης.....	10
Τα πέντε στοιχεία των νοητικών χαρτών	10
Κεφάλαιο Δεύτερο	
Η Σχέση με τον Αστικό Ιστό.....	13
Εισαγωγή.....	14
ΜΟΥΣΕΙΟ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.....	16
Η εξέλιξη του κτιρίου στον χρόνο.....	17
Κύρια Μορφολογικά στοιχεία.....	17
Συνθετική αρχή.....	18
Σχέση του κτιρίου με τον άμεσο αστικό ιστό	18
Αρχιτεκτονική και Λειτουργία.....	20
Το κτίριο ως βίωμα.....	21
Εμπειρικά συμπεράσματα.....	23
Παράρτημα Σχεδίων	24
ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ.....	28
Η εξέλιξη του κτιρίου στον χρόνο.....	28
Κύρια Μορφολογικά στοιχεία.....	29
Συνθετική αρχή.....	30
Σχέση του κτιρίου με τον άμεσο αστικό ιστό	30

Αρχιτεκτονική και Λειτουργία.....	31
Το κτίριο ως βίωμα.....	31
Εμπειρικά συμπεράσματα.....	32
Παράρτημα Σχεδίων.....	33
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ.....	41
Η εξέλιξη του κτιρίου στον χρόνο.....	42
Παράρτημα Σχεδίων – Εξέλιξη του κτιρίου στον χρόνο.....	43
Συνθετική αρχή.....	46
Σχέση του κτιρίου με τον άμεσο αστικό ιστό	46
Αρχιτεκτονική και μορφολογική περιγραφή.....	47
Το κτίριο ως βίωμα.....	48
Εμπειρικά συμπεράσματα.....	49
Παράρτημα Σχεδίων	50
ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΚΟΥ.....	53
Η εξέλιξη του κτιρίου στον χρόνο.....	53
Κύρια Μορφολογικά στοιχεία.....	54
Σχέση του κτιρίου με τον άμεσο αστικό ιστό	55
Αρχιτεκτονική και Μορφολογική περιγραφή.....	56
Το κτίριο ως βίωμα.....	56
Εμπειρικά συμπεράσματα.....	57
Παράρτημα Σχεδίων.....	58
ΒΙΚΕΛΑΙΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ.....	60
Κύρια Μορφολογικά στοιχεία.....	61
Η εξέλιξη του κτιρίου στον χρόνο.....	61
Συνθετική αρχή.....	62
Σχέση του κτιρίου με τον άμεσο αστικό ιστό	62
Αρχιτεκτονική και Μορφολογική περιγραφή.....	63
Το κτίριο ως βίωμα.....	63
Εμπειρικά συμπεράσματα.....	64
Παράρτημα Σχεδίων	65
ΑΓΙΑ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΣΙΝΑΪΤΩΝ.....	70
Κύρια Μορφολογικά στοιχεία.....	70

<i>Η εξέλιξη του κτιρίου στον χρόνο.....</i>	<i>71</i>
<i>Σχέση του κτιρίου με τον άμεσο αστικό ιστό .....</i>	<i>71</i>
<i>Αρχιτεκτονική και Μορφολογική περιγραφή.....</i>	<i>72</i>
<i>Το κτίριο ως βίωμα.....</i>	<i>73</i>
<i>Εμπειρικά συμπεράσματα.....</i>	<i>74</i>
<i>Παράρτημα Σχεδίων .....</i>	<i>75</i>
<i>ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ (Π.Σ.Κ.Η.).....</i>	<i>76</i>
<i>Κύρια Μορφολογικά στοιχεία.....</i>	<i>76</i>
<i>Συνθετική αρχή.....</i>	<i>77</i>
<i>Σχέση του κτιρίου με τον άμεσο αστικό ιστό.....</i>	<i>78</i>
<i>Αρχιτεκτονική και Μορφολογική περιγραφή.....</i>	<i>79</i>
<i>Το κτίριο ως βίωμα.....</i>	<i>79</i>
<i>Εμπειρικά συμπεράσματα.....</i>	<i>80</i>
<i>Παράρτημα Σχεδίων .....</i>	<i>82</i>
<i>Συμπεράσματα.....</i>	<i>89</i>
<i>Αστική κλίμακα.....</i>	<i>91</i>
<i>Αρχιτεκτονική και Βιωματική κλίμακα.....</i>	<i>93</i>
<i>Εν κατακλείδι.....</i>	<i>96</i>
<i>Βιβλιογραφικές Πηγές .....</i>	<i>97</i>
<i>Πηγές Internet .....</i>	<i>98</i>
<i>Παραρτήματα Εικόνων .....</i>	<i>100</i>
<i>Πηγές Αρχιτεκτονικών Σχεδίων .....</i>	<i>102</i>

Εισαγωγή

Η εικόνα της πόλης αποτυπώνεται στη συνείδηση των ανθρώπων ως ένας πολύπλοκος μηχανισμός που συνεχώς μεταβάλλεται ανάλογα με τις ανάγκες της κοινωνίας. Το περιβάλλον, και συγκεκριμένα το δομημένο τοπίο της πόλης, αλληλεπιδρώντας ενεργά με τον χρόνο αφήνει ως αντίκτυπο αλλαγές αποτυπωμένες ως ιστορικά σημεία της εξέλιξής του. Έτσι η εξέλιξη της κοινωνίας απεικονίζεται χωρικά μέσα στο πλαίσιο του χρόνου, καθιστώντας τον ως εξίσου σημαντικό παράγοντα με τον χώρο. Στο χρονικό, λοιπόν, τα ιστορικά στιγμιότυπα της μνήμης εκφράζονται μέσω του χώρου, καθιστώντας τον αλληλένδετο με αυτήν. Οι πολιτισμικές αναπαραστάσεις των ιστορικών γεγονότων αποτελούν σημαντικό κομμάτι του αστικού περιβάλλοντος επισημαίνοντας γεγονότα, πρόσωπα και καταστάσεις, στιγμές ισχύος και παρακμής μιας κοινωνίας.

Η έντονη αστυφιλία των τελευταίων δεκαετιών, ώθησε στην μετακίνηση άνω του μισού πληθυσμού του πλανήτη στα αστικά κέντρα. Αυτό το φαινόμενο οδήγησε σε πολυπληθείς μεγαλουπόλεις που ασφυκτιώντας αδυνατούν να ακολουθήσουν ολοκληρωτικά τις κοινωνικές εξελίξεις. Τα πολεοδομικά κέντρα οδηγούνται σε μερική αδράνεια σχετικά με τις κοινωνικοπολιτικές μεταβολές. Μέσα από αυτήν τη σχετική αδυναμία μετασχηματισμού, οι πόλεις δεν παύουν να αναζητούν υψηλή θέση στην παγκόσμια προβολή τους. Ο στόχος τους είναι η οικονομική ανάπτυξη, μέσω του τουρισμού και των επιχειρήσεων που θα επιλέξουν να επενδύσουν. Κύριος μοχλός προώθησης των πόλεων είναι η ανάδειξη του πολιτισμού τους, καθώς ο πολιτισμός είναι πόλος έλξης του τουρισμού, των επενδύσεων και εν κατακλείδι της οικονομίας.

Ο πολιτισμός είναι συνυφασμένος με τα επιτεύγματα των κοινωνιών, την παιδεία και την τεχνολογική και πολιτισμική ανάπτυξη των λαών. Χαρακτηριστικά υλικά και άυλα που διαφαίνονται και διακρίνονται μέσα από την κοινωνική διάρθρωση και δομή των πόλεων. Στοιχεία που αναδεικνύουν τον πολιτισμό του αστικού ιστού, αποτελούν τα τοπόσημα και τα πολιτιστικά κτίρια. Εκτός, όμως, από μέσον προβολής, αποτελούν μέρος του αστικού ιστού άρρηκτα συνδεδεμένο με τον προσανατολισμό και την μετακίνηση των ανθρώπων. Η αρχιτεκτονική σχετίζεται άμεσα με την εικόνα της πόλης παίζοντας καθοριστικό ρόλο στην ανάδειξή της μέσω των κτισμάτων της. Ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός ενός κτιρίου καθορίζει σε μεγάλο ποσοστό την ανάδειξη ή μη ανάδειξή του κατέχοντας εξαιρετικά σημαντικό ρόλο στα πολιτιστικά κτίρια. Είναι η βάση για τον καθορισμό ενός κτιρίου σε σημείο αναφοράς στον αστικό ιστό καθιστώντας το τοπόσημο. Είναι όμως ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός αρκετός στην ανάδειξη ενός κτιρίου σε σημείο αναφοράς; Ποιά άλλα χαρακτηριστικά καθορίζουν ένα δημιούργημα σε τοπόσημο;

Κεφάλαιο Πρώτο

Εισαγωγικές έννοιες

Πολιτισμός

Πόλις – Πολίτης – Πολιτισμός

Ο πολίτης της πόλεως ασκεί πολιτική μόρφωσης που οδηγεί στον πολιτισμό.

Ετυμολογικά η λέξη πολιτισμός προέρχεται από το αρχαίο ρήμα *πέλω* που σημαίνει συναναστρέφομαι, συναθροίζομαι.

Ως πολιτισμός νοείται :

1. το σύνολο των επιτευγμάτων ως αποτέλεσμα της δημιουργίας και των ικανοτήτων του ανθρώπου.
2. ο λαός που έλαβε χώρα σε συγκεκριμένο χρόνο και χώρο.
3. ο τρόπος ζωής και συμπεριφοράς, όπως και το επίπεδο των ανθρώπων ως αποτέλεσμα της παιδείας και της εκπαίδευσης που έχουν λάβει.
4. μια περιοχή υψηλού επιπέδου τεχνολογικής και πολιτισμικής ανάπτυξης, ή απλά μια κατοικημένη περιοχή με οργανωμένη ζωή.
5. ο τομέας της κοινωνικής ή κρατικής δραστηριότητας.¹

Σύμφωνα με τον Γ. Μπαμπινιώτη ο πολιτισμός είναι το σύστημα αξιών των λαών, το οποίο μπορεί να ορίζει τις πράξεις, τη ζωή και την σκέψη των ανθρώπων και αντανakλάται σε όλες τις μορφές δράσης και έκφρασής τους. Ο πολιτισμός λειτουργεί ως ταυτότητα των λαών.²

Πολιτιστικά κτίρια ή κτίρια πολιτισμού χαρακτηρίζονται το σύνολο των κτιρίων που φιλοξενούν δραστηριότητες οι οποίες προάγουν τον πολιτισμό. Αυτά μπορεί να είναι μουσεία, γλυπτοθήκες, πινακοθήκες, εκθέσεις, βιβλιοθήκες ή ο συνδυασμός των παραπάνω.

---

¹www.greek-language.gr

²www.tovima.gr/2020/11/18/opinions/politismos-paideia/

Το Ηράκλειο στο πέρασμα των αιώνων

Η αρχαία πόλη **Ηράκλειον** έχει σχεδόν εξαφανιστεί. Μέχρι την Μινωική περίοδο το λιμάνι της αξιοποιήθηκε στο μέγιστο και την πόλη χαρακτήριζε η ευμάρειά της. Κατά τα Ελληνιστικά χρόνια ήταν μεγάλη πόλη με ισχυρή οχύρωση. Στα πρώτα χρόνια του Βυζαντίου η πόλη **Heracleae** και **Ηρακλειούπολη** αργότερα, γίνεται έδρα της επισκοπής. Η πόλη οχυρώνεται εκ νέου το 654 μ.Χ., λόγω αραβικής απειλής. Η οχύρωση είχε τετράγωνους πύργους και τάφρο. Το 828 μ.Χ. κατακτάται από τους Άραβες και μετονομάζεται **Rabdhel Khandaq** (το Φρούριο της Τάφρου), αποτελώντας κύριο ορμητήριο επιδρομών και εμπορίου προς τη Μεσόγειο. Η συγκεκριμένη ονομασία μετατράπηκε από τους Βυζαντινούς σε Χάνδακας. Το 961 μ.Χ. ανακαταλήφθηκε από τους Βυζαντινούς και εν τέλει το 1211 την κατέλαβαν οι Βένετοι, κάνοντας την πρωτεύουσα του βασιλείου με το όνομα **Candia**.³ Οι τελευταίοι περιέβαλαν την πόλη με ένα τεράστιο οχυρωματικό έργο. Η Candia επί βενετοκρατίας γνωρίζει τεράστια οικιστική, δημογραφική και οικονομική άνθιση. Εκείνη την περίοδο απέκτησε τα σπουδαιότερα δημόσια κτίρια, ναούς, κρήνες και πολυτελείς οικίες κατά τα βενετικά πρότυπα που ως επί το πλείστον σώζονται μέχρι σήμερα αντανακλώντας την αίγλη τους.⁴ Κατά τη διάρκεια του Κρητικού πολέμου και μετά από 21 χρόνια σκληρής πολιορκίας, η πόλη παραδόθηκε με συνθηκολόγηση στους Οθωμανούς τέλη του 1669. Έγινε πρωτεύουσα και μετονομάστηκε σε **Μεγάλο Κάστρο**.⁵

Εικόνα 1. Ο Χάνδακας κατά την πολιορκία από τους Τούρκους, 17ος αι.

³ <http://koules.efah.gr/koules/Page?lang=gr&name=enotita&id=521&sub=873>

⁴ <http://koules.efah.gr/koules/Page?lang=gr&name=enotita&id=521&sub=996>

⁵ <http://koules.efah.gr/koules/Page?lang=gr&name=enotita&id=521&sub=873>

Το 1846 ισοπεδώνεται σχεδόν ολοκληρωτικά από σεισμό. Το 1897 οι Βρετανοί απελευθερώνουν το Ηράκλειο και η Κρήτη περιήλθε σε καθεστώς αυτονομίας έχοντας ως διοικητή τον Πρίγκιπα Γεώργιο. Τότε άρχισαν να εκτελούνται έργα υποδομής.

Τα τέλη του 1913 ενώνεται η Κρήτη με την υπόλοιπη Ελλάδα. Επιτακτική ήταν η ανάγκη για αλλαγή στη μορφή της πόλης, όπου μεγάλοι δρόμοι και πλατείες πήραν τη θέση των στενών δρόμων και αδιεξόδων της οθωμανικής κατοχής. Στην ανανεωμένη πόλη, πλέον λαμβάνουν χώρα λειτουργίες όπως εργοστάσια, τράπεζες, τυπογραφεία, νέα σχολεία και εκκλησίες. Εκείνη την εποχή λειτούργησε το πρώτο Αρχαιολογικό Μουσείο και το δημοτικό νοσοκομείο Πανάνειο. Τότε, με την εμφάνιση του αυτοκινήτου, κρίθηκε επιτακτική η ανάγκη γκρεμίσματος τμημάτων των ενετικών τειχών, όπου περνούσαν οι κεντρικές οδικές αρτηρίες, για την διασφάλιση της επικοινωνίας με την περιοχή εκτός των τειχών. Το 1901 έγινε προσπάθεια για την εφαρμογή ρυμοτομικού σχεδίου στο Ηράκλειο. Τότε άρχισαν να οικοδομούνται τα πρώτα νεοκλασικά κτίρια.⁶ Το 1918 χτίστηκε το Ηλεκτρικό εργοστάσιο και η πόλη ηλεκτροδοτείται ⁷. Η μαζική μετανάστευση προς την ενδοχώρα άρχισε από τα τέλη του 19^{ου} αι. Με την αδιάκοπη αλλαγή της πόλης καταστράφηκαν πολλά μνημεία, ενώ, στις αρχές του 20^{ου} αι. οι οχυρώσεις άρχισαν να αλλοιώνονται στο βωμό του εκσυγχρονισμού της πόλης. ⁶ Το 1922 η ανταλλαγή πληθυσμών οδήγησε στην εγκατάσταση πολλών Μικρασιατών στο Ηράκλειο, οι οποίοι αφομοιώθηκαν με τον πληθυσμό στο πέρασμα των χρόνων. Οι πρώην εκτάσεις των Τούρκων περιήλθαν στα χέρια του δημοσίου και μετατράπηκαν σε οικόπεδα, ενώ σταδιακά δημιουργήθηκαν προσφυγικοί συνοικισμοί. Το 1910 δημιουργήθηκε η Νέα Αλικαρνασός. Ο μεγάλος σεισμός του 1926 κατέστρεψε την πόλη ισοπεδώνοντας 200 σπίτια, όλα τα βενετσιάνικα κτίσματα, ενώ, προκλήθηκε μεγάλη διαπλάτυνση της ακτής. Το Ηράκλειο μετατράπηκε σε πόλη ημιερείπων σύμφωνα με το κ. Τσαντηράκη. Τα επόμενα χρόνια μέσα στις προσπάθειες εξωραϊσμού ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην δημιουργία πάρκων και στις δενδροφυτεύσεις. Με τον βομβαρδισμό του 1940, καταστράφηκε μεγάλο μέρος της πόλης, μαζί με μνημεία. Το Ηράκλειο περιήλθε στην Γερμανική κατοχή έως το '44. Το χάος επικρατούσε στην πόλη και ένα ρυμοτομικό σχέδιο κρινόταν αναγκαίο, η υλοποίηση του οποίου ήταν αδύνατη λόγω οικονομικών. Στο επίκεντρο ήταν η διατήρηση ή η κατεδάφιση των ενετικών τειχών, επειδή εμπόδιζαν την επέκταση της πόλης και δυσχέραιναν την κυκλοφορία των οχημάτων. Οι χρήσεις γης ήταν ανακατεμένες και φανερή ήταν η έλλειψη πρασίνου και η αποκοπή της πόλης από τη θάλασσα. Το σχέδιο πόλης που εφαρμόστηκε εν μέρει περιείχε μεταξύ άλλων, το γκρέμισμα τμήματος των τειχών, τον διαχωρισμό των χρήσεων γης και τον περιορισμό της βιομηχανικής ζώνης. Κατά την δεκαετία του '50 η έντονη αστυφιλία είναι φανερή, παρουσιάζοντας μια εικόνα καταστροφής των συνοικιών στο βωμό της αποπεράτωσης νέων πολυκατοικιών, με αποτέλεσμα την κατεδάφιση αξιόλογων κτιρίων και μνημείων, όπως τα βυζαντινά, ενετικά και οθωμανικά κτίσματα. Την ίδια εποχή υλοποιούνται δημοτικά έργα, όπως το πάρκο Θεοτοκόπουλου, η λαχαναγορά, το σημερινό Βενιζέλειο, και ιδρύεται η Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών με στόχο την προστασία των μνημείων. Τότε εγκαινιάζεται το Ιστορικό Μουσείο, και αναστηλώνεται ο Α. Μάρκος από την Ε.Κ.Ι.Μ. Το 1959 εγκαινιάζεται το αεροδρόμιο Ηρακλείου. Κατά το 1960 το μεσαιωνικό τείχος, είτε κατεδαφίζεται, είτε θάβεται κάτω από νέες οικοδομές. Μετά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο το βάρος

⁶ Λ. Σταρίδα, ΥΠΗΡΧΕ ΜΙΑ ΠΟΛΗ...Το μεγάλο κάστρο, Η μετάλλαξη του Ηρακλείου στο πέρασμα των χρόνων, ΙΤΑΝΟΣ, 2012, Ηράκλειο.

⁷ Ερευνητικές εργασίες μουσείου Φυσικής Ιστορίας στο παλαιό κτίριο της Δ.Ε.Η. στο Ηράκλειο, Τεχνική υπηρεσία Πανεπιστημίου Κρήτης, 2000, Ηράκλειο.

της ανοικοδόμησης μετατέθηκε στην περιοχή εκτός των τειχών. Η πόλη έως το 1965 είχε κορεστεί οικοδομικά και οι δρόμοι ήταν στενοί και λιθόστρωτοι, δυσχεραίνοντας την κυκλοφορία.⁸

Στην σημερινή εικόνα της πόλης μπορεί κανείς να διακρίνει ίχνη των περασμένων αιώνων, σημειακά διατηρημένα μέσα στην παλιά πόλη. Στην 25^η Αυγούστου διασώζονται τα περισσότερα μνημεία του Ηρακλείου, όπως τα νεοκλασικά κτίρια, ο ναός του αγίου Τίτου, το βενετσιάνικο κτίριο της Loggia, η βασιλική του αγίου Μάρκου, η Κρήνη Μοροζίνι και η Βικελαία. Στη σημερινή πλατεία Ελευθερίας δεσπόζει έως σήμερα το Αρχαιολογικό Μουσείο. Στην υπόλοιπη πόλη σώζονται μεμονωμένα διάσπαρτα λιγοστά αξιόλογα κτίρια-μνημεία, ενώ, ακόμα συνεχίζουν να κατεδαφίζονται κάποια από αυτά, ως ακατάλληλα, και τη θέση τους να παίρνουν πολυκατοικίες. Ακόμα, διατηρούνται συνοικίες με αξιόλογα δείγματα αρχιτεκτονικής των περασμένων αιώνων, συνυπάρχοντας με την εκσυγχρονισμένη πόλη που σε γενικές γραμμές χαρακτηρίζεται από ψηλά κτίρια, έντονη πυκνότητα δόμησης και ελλιπή πολεοδομικό σχεδιασμό.

---

⁸ Λ. Σταρίδα, ΥΠΗΡΧΕ ΜΙΑ ΠΟΛΗ...Το μεγάλο κάστρο, Η μετάλλαξη του Ηρακλείου στο πέρασμα των χρόνων, ΙΤΑΝΟΣ, 2012, Ηράκλειο.

Περί τοποσήμων...

Εισαγωγή

Τοπόσημο είναι ένα χαρακτηριστικό αντικείμενο σε έναν τόπο, το οποίο χαρακτηρίζεται από τη μοναδικότητά του και αποτελεί σημείο αναφοράς στον χώρο. Η παρουσία τοποσήμων σε οποιοδήποτε αστικό τοπίο είναι απαραίτητη. Τα ορόσημα είναι μοναδικά χαρακτηριστικά που παρέχουν μια αίσθηση ταυτότητας, συνέχειας και προσανατολισμού στις πόλεις. Αποτελούν τα δομικά στοιχεία των πιο σύνθετων χωρικών γνώσεων, όπως οι διαδρομές⁹. Λειτουργούν ως σημεία αναφοράς για τον προσανατολισμό, δείκτες πολιτιστικής κληρονομιάς, σύμβολα οικονομικής προόδου και πόλοι έλξης των κοινωνιών. Αποτελώντας αξιόλογα σημεία του αστικού περιβάλλοντος, εμφανίζονται σε τουριστικά φυλλάδια και οδηγούς των πόλεων, σε σκίτσα, σε διαφημίσεις, ενώ χρησιμοποιούνται για την περιγραφή σημείων συνάντησης, μιας διαδρομής και προσανατολισμού¹⁰. Αυτό το δοκίμιο αναλύει το ρόλο των τοποσήμων στο αστικό τοπίο, εξετάζοντας πώς επηρεάζουν την αισθητική, τις υποδομές, την οικονομία και τις αντιλήψεις των ανθρώπων της πόλης. Η συζήτηση σταθμίζει επίσης τη σημασία τέτοιων δομών στις σύγχρονες πόλεις και αν εξακολουθούν να έχουν συνάφεια με τον σύγχρονο πολεοδομικό σχεδιασμό.

Το τοπόσημο στον αστικό ιστό

Τα τοπόσημα παίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του οπτικού χαρακτήρα ενός αστικού περιβάλλοντος. Είναι εμβληματικές, εντυπωσιακές κατασκευές που αποτελούν μέρος του ορίζοντα ή του αστικού τοπίου. Κυριαρχώντας στον ορίζοντα και τραβώντας την προσοχή, αποτελούν χαρακτηριστικά στοιχεία της εικόνας της πόλης, συμβάλλοντας στη δημιουργία ταυτότητας και αίσθησης του τόπου. Για παράδειγμα, στη Νέα Υόρκη, το Άγαλμα της Ελευθερίας είναι ένα από τα πιο αναγνωρίσιμα ορόσημα στον ορίζοντα του Μανχάταν, συμβολίζοντας την ελευθερία, τη δημοκρατία και το αμερικανικό όνειρο. Ομοίως, ο πύργος του ρολογιού Big Ben του Λονδίνου και η Tower Bridge χρησιμεύουν ως αναμφισβήτητα εμβλήματα του βρετανικού πολιτισμού, της μηχανικής ικανότητας και της ιστορίας. Τα τοπόσημα επίσης, δρουν ως ελκυστές μέσα στον αστικό ιστό προσελκύοντας τον κόσμο. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα μέρη που έχουν τοπόσημα να είναι επωφελημένα λόγω της επισκεψιμότητας του κοινού.

---

⁹ K.F. Richter, S. Winter, Landmarks, GIScience for intelligent services, Springer, 2014.

¹⁰ [https://people.eng.unimelb.edu.au/winter/pubs/book-landmarks-sample-\(ch-1\).pdf](https://people.eng.unimelb.edu.au/winter/pubs/book-landmarks-sample-(ch-1).pdf)

Διεξάγοντας εμπειρική έρευνα, ο Lynch κατάφερε να προσδιορίσει πως οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται το αστικό τοπίο και περιηγούνται σε αυτό. Στο βιβλίο που έγραψε το 1960, *The Image of The City*, υποστηρίζει πως ο περιηγητής αντιλαμβάνεται το χώρο και προσανατολίζεται σε αυτόν δημιουργώντας νοητικούς χάρτες μέσω της ανάκλησης άμεσων εικόνων του τοπίου που έχουν αποτυπωθεί στο μυαλό του. Οι άνθρωποι διαθέτουν την ικανότητα της αποτύπωσης μιας αξιοσημείωτης εικόνας που έχει χαραχτεί στη μνήμη τους, απλοποιώντας την. Χρησιμοποιεί τον όρο “imageability” εννοώντας την δυνατότητα απομνημόνευσης και απεικόνισης ισχυρών εικόνων.¹¹ Χαρακτηριστική είναι η αφαίρεση στοιχείων από τα οποία απαρτίζεται η εικόνα στην πραγματικότητα. Αυτό γίνεται διότι το σύνολο των πληροφοριών που δίνει μια εικόνα δεν

Εικόνα 2. Μέγαρο Λόγγου, Θεσσαλονίκη.

επιδρούν με τον ίδιο τρόπο στον ανθρώπινο εγκέφαλό. Η αμεσότητα, το χρώμα, το μέγεθος, το σχήμα, η καθαρότητα και η μοναδικότητα των στοιχείων είναι αυτά τα χαρακτηριστικά που τα κάνουν αξιομνημόνευτα αυξάνοντας την πιθανότητα μιας ισχυρής εικόνας. Για παράδειγμα κοιτώντας τα εν συνεχεία κτίρια σε έναν δρόμο αυτό που θα τραβήξει την προσοχή θα είναι αυτό που διαθέτει ένα χαρακτηριστικό το οποίο υπερτερεί του συνόλου διαφοροποιώντας το.

Το τοπόσημο ως λειτουργικό στοιχείο

Εκτός από το να δίνουν στις πόλεις τη χαρακτηριστική τους εμφάνιση, τα τοπόσημα συχνά εξυπηρετούν λειτουργικούς σκοπούς στις αστικές υποδομές. Μπορούν να λειτουργήσουν ως σημεία εστίασης συστημάτων μεταφοράς, τουριστικών αξιοθέατων, ανοιχτών χώρων και χώρων συγκέντρωσης της κοινότητας. Για παράδειγμα, ο Παρθενώνας προσελκύει εκατομμύρια επισκέπτες κάθε χρόνο, παρέχοντας σημαντική ώθηση στην τοπική οικονομία δημιουργώντας θέσεις εργασίας που σχετίζονται με τον τουρισμό, αυξάνοντας τα ποσοστά πληρότητας ξενοδοχείων και δημιουργώντας έσοδα από εισιτήρια εισόδου, πωλήσεις εμπορευμάτων και συναφείς επιχειρήσεις.

Επιπλέον, αρκετά αστικά τοπόσημα έχουν παίξει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της υποδομής και της λειτουργικότητας της πόλης τους. Για παράδειγμα, το μετρό του Λονδίνου χρονολογείται από το 1863 και είναι το παλαιότερο μετρό στον κόσμο εξυπηρετεί εκατομμύρια επιβάτες ετησίως, ενώ λειτουργεί ως ζωτικός κόμβος μεταφοράς για επιβάτες, τουρίστες και επιχειρήσεις. Το Empire State Building, το οποίο κάποτε ήταν το ψηλότερο κτίριο στον κόσμο,

---

¹¹K. Lynch, *THE IMAGE OF THE CITY*, England, 1960.

συνεχίζει να είναι ένας εμβληματικός ουρανοξύστης στον ορίζοντα του Μανχάταν και λειτουργεί ως χώρος γραφείων για εκατοντάδες εταιρείες.

Η ανάγκη για τοπότητα

Δεδομένης της δυναμικής φύσης των αστικών τοπίων, τίθεται το ερώτημα εάν τα τοπότητα εξακολουθούν να είναι απαραίτητα στις σύγχρονες πόλεις. Υπάρχουν αρκετοί λόγοι για τους οποίους τα τοπότητα παραμένουν σχετικά με τον σύγχρονο πολεοδομικό σχεδιασμό. Πρώτον, χρησιμεύουν ως σημεία αναφοράς και ενδείξεις εύρεσης δρόμου για ανθρώπους που είναι νέοι στην πόλη ή δεν είναι εξοικειωμένοι με το δρόμο της πόλης. Δεύτερον, τα τοπότητα παρέχουν στους κατοίκους μια αίσθηση ταυτότητας και προσκόλλησης στον τόπο, ενισχύοντας την κοινωνική συνοχή και την υπερηφάνεια των πολιτών. Τρίτον, τα τοπότητα συμβάλλουν στην πολιτιστική κληρονομιά της πόλης, προωθώντας τον τουρισμό, ενισχύοντας την οικονομική ανάπτυξη και χτίζοντας τη συλλογική μνήμη των κοινοτήτων.

Εικόνα 3. Το Κολοσσαίο, Ρώμη.

Η αντίληψη των τοποσημών ποικίλλει μεταξύ διαφορετικών ατόμων, ομάδων ή πολιτισμών ανάλογα με τα ενδιαφέροντα, τις αξίες, τις εμπειρίες και το υπόβαθρό τους. Για κάποιους, τα τοπότητα αντιπροσωπεύουν σύμβολα ιστορίας, αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής σημασίας, ενώ για άλλους, μπορεί να αντιπροσωπεύουν οικονομική ανάπτυξη, τεχνολογική πρόοδο και θρησκευτικούς ή πολιτικούς θεσμούς. Τα τοπότητα επιδρούν έντονα στον άνθρωπο καθιερώνοντας οπτικά την ιδέα ενός τόπου και η μακροχρόνια έκθεση τα ενσωματώνει στις ταυτότητες των ανθρώπων. Τα τοπότητα παίζουν σημαντικό ρόλο στον καθορισμό των νοητικών χαρτών ατόμων και κοινοτήτων. Πράγματι, πολλές πόλεις αναγνωρίζουν την αξία των τοποσημών για την ενίσχυση της αίσθησης της αστικής υπερηφάνειας, την προώθηση του τουρισμού πολιτιστικής κληρονομιάς και την ενίσχυση της βιωσιμότητας.

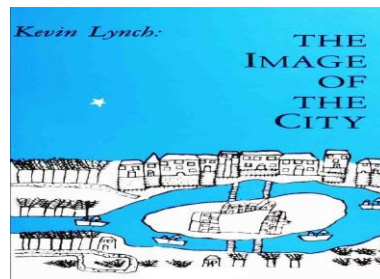
Συμπεράσματα

Συμπερασματικά, τα τοπότητα διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στη διαμόρφωση των αστικών τοπίων, επηρεάζοντας την αισθητική, τη λειτουργικότητα, τις υποδομές και τις αντιλήψεις των ανθρώπων για τις πόλεις. Ενώ υπάρχουν διαφορετικές απόψεις σχετικά με τη συνάφεια των τοποσημών στον σύγχρονο πολεοδομικό σχεδιασμό, αυτό το δοκίμιο έχει δείξει ότι συνεχίζουν να εκπληρώνουν σημαντικές κοινωνικές, πολιτιστικές, οικονομικές και αισθητικές λειτουργίες. Καθώς οι πόλεις συνεχίζουν να αναπτύσσονται και να εξελίσσονται, είναι σημαντικό να εξισορροπηθεί η

ανάγκη για διατήρηση και επένδυση τοπόσημων με τις απαιτήσεις για καινοτομία και βιωσιμότητα στο δομημένο περιβάλλον.

Η εικόνα της πόλης

Όπως υποστηρίζει ο Lynch στο βιβλίο του *The Image of The City*, τα τοπόσημα αποτελούν σημεία προσανατολισμού και έχουν μνημειακό ή συμβολικό χαρακτήρα και αναγνωρίζονται με ευκολία. Συνήθως είναι αποτέλεσμα της καλλιτεχνικής και πνευματικής έκφρασης του ανθρώπου και χαρακτηρίζουν την περιοχή δράσης του όπως είναι η ακρόπολη των Αθηνών, ο πύργος του Eiffel στο Παρίσι και το Big Ben στο Λονδίνο. Άλλοτε, αποτελούν χαρακτηριστικά μέρη του φυσικού τοπίου δίνοντάς του ιδιαίτερο χαρακτήρα, όπως το Grand Canyon στις ΗΠΑ ή μέρη τα οποία συνδέονται με μύθους όπως η Λίμνη Loch Ness στη Σκωτία. Συνήθως κατέχουν διακριτή θέση στο χώρο και έχουν μεγάλη αναγνωρισιμότητα. Κάποιες φορές είναι ορατά από πολλές μεριές του περιβάλλοντος και από μεγάλη απόσταση βοηθώντας στον προσανατολισμό του περιηγητή.

Εικόνα 4. Mental Map, Kevin Lynch, 1960.

Συνήθως κατέχουν διακριτή θέση στο χώρο και έχουν μεγάλη αναγνωρισιμότητα. Κάποιες φορές είναι ορατά από πολλές μεριές του περιβάλλοντος και από μεγάλη απόσταση βοηθώντας στον προσανατολισμό του περιηγητή. Η μέγιστη ορατότητα και η χωρική προβολή ενός στοιχείου αυξάνουν, αυτομάτως την αντιληπτική προσοχή του περιπατητή καθιστώντας το χαρακτηριστικό. Ενισχύουν την προβολή της τοποθεσίας στην οποία βρίσκονται δίνοντάς της αναγνωρισιμότητα ενώ παράλληλα αποτελούν το μέσο προβολής του πολιτισμού της. Ως τοπόσημο μπορεί, απλά, να χαρακτηριστεί ένα στοιχείο διαφορετικό από το γενικό μοτίβο των υπαρκτών μορφών του χώρου, όπως είναι μια ένα νεοκλασικό κτίσμα σε μέτωπο που διαμορφώνεται με μοντέρνα κτίρια, ή απλώς το ένα μοναδικό παγκάκι μέσα στο πάρκο που η μοναδικότητά του και μόνο είναι αυτή που το κάνει αυτομάτως σημείο αναφοράς.

Τα πέντε στοιχεία των νοητικών χαρτών

Καταγράφει τα πέντε βασικά στοιχεία από τα οποία αποτελούνται οι νοητικοί χάρτες: τα τοπόσημα, οι διαδρομές, τα όρια, οι συνοικίες, οι κόμβοι.

Διαδρομές

Όρια

Συνοικίες

Κόμβοι

Τοπόσημα

Εικόνα 5. Σκίτσα των πέντε στοιχείων των νοητικών χαρτών

Για τα τοπώσημα αναφερθήκαμε εκτενώς παραπάνω. Εδώ θα διευκρινιστούν τα υπόλοιπα τέσσερα στοιχεία.

Εικόνα 6. Το ενετικό τείχος ως ισχυρό κατευθυντήριο όριο

Εικόνα 7. Τα Αναφιώτικα, Αθήνα. Συνοικία στους πρόποδες της Ακρόπολης.

Εικόνα 8. Ο δρομέας, πλατεία Συντάγματος, Αθήνα.

Οι **διαδρομές** είναι γραμμικά στοιχεία στα οποία κινείται ο περιηγητής. Σε αυτές εντάσσονται οι δρόμοι, τα πεζοδρόμια, οι ράγες του τρένου, οι ποδηλατόδρομοι, μονοπάτια, αλλά και κάθε άλλη πορεία κίνησης εντός του αστικού ιστού. Χαρακτηριστικά όπως η ονομασία τους, το πλάτος τους, οι κατά μήκος φύτευση αλλά και η ξεκάθαρη αρχή και ο προορισμός τους είναι κάποια από τα βασικά στοιχεία που ενισχύουν την εικόνα των διαδρομών (Lynch, 1960).

Τα **όρια** που αντιλαμβάνεται ο περιηγητής μπορεί να είναι κτίρια, τοίχοι, θαλάσσια μέτωπα ή ακόμα και οι διαχωριστικές νησίδες των δρόμων. Συνήθως θεωρούνται αδιαπέραστα και λειτουργούν σαν πλευρικές αναφορές. Μπορεί ακόμα, να διαχωρίζουν, αλλά και να ενώνουν περιοχές. Όρια τα οποία υπερυψώνονται κατά μήκος μπορούν να έχουν κατευθυντήρια λειτουργία για τον διερχόμενο. Τα σημαντικότερα στοιχεία που καθιστούν ένα όριο αξιομνημόνευτο είναι η ευκρίνειά του και η δυσκολία να διαπεραστεί. Εκτός όμως από τα όρια που είναι δύσκολα προσβάσιμα και διαπεράσιμα, υπάρχουν και άλλα όπως είναι οι εθνικοί οδοί οι οποίοι περικλείουν μια πόλη οριοθετώντας την.

Οι **συνοικίες** (περιοχές) θεωρούνται τα τμήματα του αστικού ιστού που διαθέτουν συγκεκριμένη ταυτότητα και ο περιηγητής μπορεί να εισέλθει σε αυτά. Κάθε περιοχή μέσα στον αστικό ιστό διαθέτει χαρακτηριστικά όπως είναι το χρώμα, η τυπολογία και τα ύψη των κτιρίων που την κάνουν να διαφέρει από τις γύρω περιοχές. Επίσης, υπάρχουν στοιχεία όπως ο χαρακτηρισμός των περιοχών που τις κάνουν ξεχωριστές. Παραδείγματος χάριν, μια περιοχή μπορεί να διαθέτει εμπορικά καταστήματα, ενώ η γειτονική της μπορεί να έχει μόνο κατοικίες και η επόμενη κατοικίες και καταστήματα στο ισόγειο. Οι χρήσεις γης είναι ένα χαρακτηριστικό στοιχείο, λοιπόν, που κάνει τα τμήματα γης της πόλης να διαφοροποιούνται μεταξύ τους. Άλλα στοιχεία που προσθέτουν χαρακτήρα στις περιοχές είναι ο βαθμός στον οποίο είναι συντηρημένα τα κτίρια, οι κουλτούρα των κατοίκων, οι γεωγραφικές ιδιαιτερότητες κ.α.

Οι **Κόμβοι** αποτελούν στρατηγικά σημεία μέσα στην πόλη στα οποία εισέρχεται ο περιπατητής. Κομβικά σημεία θεωρούνται οι διασταυρώσεις δρόμων, οι πλατείες και εστίες με συσσώρευση κοινού. Οι κόμβοι, κατά κάποιον τρόπο, αποτελούν πυρήνες της γειτονιάς ή και της πόλης όταν μιλάμε για μεγαλύτερη κλίμακα, διότι, συνήθως μαζεύουν τις κύριες λειτουργίες της. Κόμβος μπορεί να είναι και ολόκληρη η πόλη όταν το περιβάλλον εξετάζεται σε διεθνές ή εθνικό επίπεδο (Lynch, 1960). Οι κόμβοι αν είναι σχεδιαστικά και λειτουργικά επιτυχημένοι, συμβάλουν στην αναζωογόνηση της περιοχής στην οποία βρίσκονται αναδεικνύοντάς την. Ειδικότερα, εάν ο κόμβος

συνδυαστεί με την ύπαρξη τοποσήμων, δημιουργείται αυτομάτως μια ισχυρή εικόνα στο μυαλό του περιπατητή.

Ο Lynch αναφέρει πως τα παραπάνω στοιχεία λειτουργούν συνεργατικά στο χώρο και ο σωστός συνδυασμός τους δημιουργεί μια ισχυρή εικόνα. Μια εικόνα του αστικού τοπίου που μπορεί να αποτυπωθεί με μεγαλύτερη ακρίβεια στον ανθρώπινο εγκέφαλο.¹²

---

¹² K. Lynch, THE IMAGE OF THE CITY, England, 1960.

Κεφάλαιο Δεύτερο

Η Σχέση με τον Αστικό Ιστό

Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο γίνεται έρευνα και ανάλυση των κτιρίων που, με τις χρήσεις που φιλοξενούν, προάγουν τον πολιτισμό. Η έρευνα εστιάζεται στις τρεις κλίμακες του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού. Ως παράδειγμα έχουν επιλεγεί τα χαρακτηριστικότερα κτίρια από το αστικό τοπίο της πόλης του Ηρακλείου Κρήτης. Μέσα σε αυτά τα κτίρια υπάρχουν μουσεία, βιβλιοθήκη, πινακοθήκη και κέντρο πολιτισμού.

Πιο συγκεκριμένα, τα κτίρια πολιτισμού στα οποία εστιάζει η έρευνα είναι: το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης, Το Ιστορικό Μουσείο Κρήτης, Το Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου, η Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη, η Πινακοθήκη της Βασιλικής του Αγίου Μάρκου, η έκθεση της Αγίας Αικατερίνης των Συναϊτών και τέλος, το Πολιτιστικό και Συνεδριακό Κέντρο Ηρακλείου.

Μετά από διερεύνηση της σχέσης των παραπάνω κτιρίων με τον αστικό ιστό, διεξάγονται εμπειρικά συμπεράσματα, μέσω συγκριτικής ανάλυσης, αναφορικά με την σημασία τους ως τοπόσημα μέσα στην πόλη.

Τα κτίρια που επιλέχθηκαν προς ανάλυση στην παρούσα εργασία, πληρούν συγκεκριμένα κριτήρια, οποία τέθηκαν στην αρχή της ερευνητικής εργασίας. Καταρχάς, τα κτίρια θα πρέπει να λειτουργούν ως τοπόσημα και να φιλοξενούν χρήσεις σχετικές με τον πολιτισμό. Επιπλέον, θα πρέπει να έχουν τον ρόλο του ελκυστή στον αστικό ιστό και τελικά, να μπορούν να ακολουθήσουν μια ενδεχόμενη περιπατητική πολιτιστική διαδρομή.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ

ΚΤΙΡΙΟ	ΕΤΟΣ ΚΑΤ.	ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΑΣ	ΕΙΔΟΣ	ΧΡΗΣΗ	ΦΑΣΕΙΣ				ΣΧΕΔΙΑ	ΚΑΤΟΨΗ	ΟΨΗ	ΤΟΜΗ
					Α	Β	Γ	Δ				
Μ.Φ.Ι.Κ.	A) 1920 B)11/2002	A) Sir Robert Mac Alpine & Sons B)Γκανιάτσας/Τσίλης /Κουρούμαλη	A) Διατηρητέο B) Αποκατάσταση Σύγχρονο	A) ΔΕΗ B) Μουσείο	⬆	⬆	-	-	⬆	⬆	⬆	⬆
Α.Μ.Η.	A)1933-1958 B)1997	A) Π.Καραντινός B) Α. Τομπάζης	A) Μοντέρνο κίνημα B) Σύγχρονο	Μουσείο	⬆	⬆	-	-	⬆	⬆	⬆	⬆
Ι.Μ.Κ.	A)1870 B)1903 Γ)1953 Δ)1961 Ε)1990-2004	A) Λ. Καυταντζόγλου B) Κ. Τσαντηράκης Γ) Λασιθιωτάκης-Τζομπανάκης Δ) Π. Καραντινός Ε) Γ. Περτσελάκης	A) Νεοκλασικό (πυρπολ) B) Νεοκλασικό (ανακατασκευή) Δ)Νεοκλασικό (προσθήκη ορόφων) Ε) Νεοκλασικό+ Σύγχρονο	A) Οικία Καλοκαφρινού B) Μουσείο Γ) Μουσείο	⬆	⬆	⬆	⬆	A)- B)⬆ Γ)⬆ Δ)⬆ Ε)⬆	A)- B)⬆ Γ)⬆ Δ)⬆ Ε)⬆	A)- B)⬆ Γ)⬆ Δ)⬆ Ε)⬆	- - Γ)⬆ - Ε)⬆
Βικελαία Βιβλιοθήκη	A)1932 B)2007	A) Γ. Περτσελάκης (Αχτάρικα) B) Ζώη/ Τσιρώνης/ Αντωνίου	A) Μοντέρνο κίνημα B) Σύγχρονο	A)Μουσικός Σύλλογος Απόλλων B) Δημοτική Βιβλιοθήκη	⬆	⬆	-	-	B)⬆	B)⬆	B)⬆	B)⬆
Άγιος Μάρκος	A)1239 B) 1956	A) - B) Ε.Κ.Ι.Μ.	τρίκλιτη βασιλική με υπερυψωμένο. Μεσαίο κλίτος και στοά στην πρόσοψη	A) ναός B) Πινακοθήκη	⬆	⬆	-	-	⬆	⬆	A)⬆ B)⬆	A)⬆ B)⬆
Α.Αικατερίνη Συναϊτών	16 ^{ος} αιώνας	-	Βασιλική με εγκάρσιο κλίτος και 2ριχτη στέγη στο β. τμήμα με τρούλο	A) ναός B) Μουσείο Χριστιανικής Τέχνης	⬆	⬆	-	-	⬆	⬆	-	-
Πολιτιστικό Συνεδριακό Κέντρο Ηρακλείου	2010	Πάνος Κόκκορης & Τάσος και Δημήτρης Μπίρης	Σύγχρονο	Πολιτιστικό και Συνεδριακό κέντρο	⬆	-	-	-	⬆	⬆	⬆	⬆

ΜΟΥΣΕΙΟ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Εικόνα 9. Η Παλιά Ηλεκτρική πριν την επανάχρηση (πάνω). Το Μ.Φ.Ι.Κ. με την αποκατεστημένη Ηλεκτρική (κάτω)

Το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας σχεδιάστηκε το 2002 μετά από αρχιτεκτονικό διαγωνισμό που προκηρύχθηκε από το Πανεπιστήμιο Κρήτης με αρχιτέκτονες τον Β. Γκανιάτσα, τον Γ. Τσίλη και την Κ. Κουρούμαλη. Το Μουσείο κατασκευάστηκε στη θέση της παλαιάς Ηλεκτρικής και ο σχεδιασμός προέβλεπε την αποκατάσταση και επανάχρηση του κεντρικού διατηρητέου κτιρίου καθώς και της βόρειας μεταγενέστερης πτέρυγας και του κτιρίου του Στροβίλου στα ανατολικά που θα αποτελέσουν τον πυρήνα του Μουσείου Φυσικής Ιστορίας Κρήτης.¹³

¹³ Ερευνητικές εργασίες μουσείου Φυσικής Ιστορίας στο παλαιό κτίριο της Δ.Ε.Η. στο Ηράκλειο, Τεχνική υπηρεσία Πανεπιστημίου Κρήτης, 2000, Ηράκλειο.

Η εξέλιξη του κτιρίου στον χρόνο

Το συγκρότημα κτιρίων της παλαιάς Ηλεκτρικής Ηρακλείου κατασκευάστηκε βορειοδυτικά του παράκτιου μετώπου, πάνω στη ενετική *piattaforma* της *Santa Veneranda*¹⁴. Χτίστηκε το 1918 από την Βρετανική εταιρεία Sir Robert Mac Alpine and Sons, η οποία είχε αναλάβει τον σχεδιασμό και την κατασκευή όλων των έργων στο λιμάνι του Ηρακλείου. Χτίστηκε προκειμένου να εξυπηρετήσει τις ανάγκες παραγωγής και τροφοδοσίας ηλεκτρικού ρεύματος στην Κρήτη. Μεταγενέστερα κατασκευάστηκε προσθήκη από οπλισμένο σκυρόδεμα, πλάτους 4,5μ. καθ' όλο το μήκος της βόρειας όψης. Η προσθήκη διαμορφώθηκε σε δύο ορόφους στο ύψος του παλαιού κτιρίου και ακόμα δύο κάτω από αυτό, με αποτέλεσμα το νέο κτίριο να εμφανίζεται ως τετραώροφο κάτω από τη θάλασσα, λόγω της υψομετρικής διαφοράς.

Η μεταγενέστερη ανατολική πτέρυγα, με φέροντα οργανισμό από οπλισμένο σκυρόδεμα, είναι τριώροφη στο μπροστινό τμήμα και ενιαίου μεγάλου ύψος στο υπόλοιπο. Ο υπόγειος χώρος εμφανίζεται ως ισόγειος από τη μεριά της θάλασσας. Έχει συνολικό εμβαδόν 555μ² και στεγάζεται με δίρριχτη μεταλλική στέγη. Τα μορφολογικά του στοιχεία είναι σύμφωνα με την φουνξιοναλιστική αρχιτεκτονική, ενώ κλίνουν προς το πνεύμα της σύνθεσης του αρχικού κτίσματος. Η δυτική πτέρυγα είναι τετραώροφη από τη θάλασσα και διώροφη από τη στάθμη του δρόμου με εμβαδόν 1400 μ². Η κατασκευή είναι μικτή με πετρόκτιστο κέλυφος και πατώματα και οροφή από οπλισμένο σκυρόδεμα. Τα ανοίγματα είναι πυκνά και υψίκορμα ακολουθώντας την κεντρική συμμετρία.

Αποτελείται από τρία κτίρια, χτισμένα σε διαφορετικές περιόδους, που λειτουργήσαν σαν ενιαίο σύνολο τα τελευταία χρόνια. Το κεντρικό παλαιότερο λιθόκτιστο κτίριο είναι μονώροφο με υπόγειο, ορθογώνιου σχήματος (48,5*14,5) και ύψους 11,5μ. Με δίρριχτη μεταλλική στέγη. Το κεντρικό κτίριο έχει χαρακτηριστεί ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο γιατί αποτελεί αξιόλογο δείγμα βιομηχανικής αρχιτεκτονικής. Το εργοστάσιο λειτουργήσε έως το 1973, όπου και κατασκευάστηκε νέος σταθμός παραγωγής ενέργειας στα δυτικά του Ηρακλείου. Έκτοτε παρέμεινε κλειστό με αποτέλεσμα τη ερείπωση του.¹¹

Κύρια Μορφολογικά στοιχεία

Τα μορφολογικά στοιχεία της όψης ανήκουν στην όψιμη νεοκλασική περίοδο. Οι γωνίες του κτίσματος ταυτίζονται με λαξευμένους γωνιόλιθους. Η πρόσοψη διαιρείται σε εννέα ίσα μέρη σε παραστάδες από εμφανή λιθοδομή. Στο κέντρο κάθε τμήματος δημιουργούνται υψίκορμα ανοίγματα, δύο εκ των οποίων είναι πόρτες. Τα ανοίγματα περιβάλλονται από λαξευτούς γωνιόλιθους. Τα κουφώματα είναι μεταλλικά. Η στέψη του κτιρίου οριοθετείται με ταινία και γείσο σε ελαφρά προεξοχή. Το κεντρικό τμήμα της στέγης είναι υπερυψωμένο δημιουργώντας φεγγίτες για πρόσθετο φωτισμό. Στην κεντρική πτέρυγα τα ανοίγματα έχουν υποστεί αλλοιώσεις. Έχει προστεθεί ένα άνοιγμα πάνω από το δυτικό παράθυρο, ενώ έχει διαπλατυνθεί και έχει και έχει μειωθεί το ύψος σε όλο το παράθυρο για να δημιουργηθεί μια μεγάλη συρόμενη μεταλλική πόρτα.

¹⁴ Χ. Τζομπανάκη, Το Ηράκλειο Εντός των Τειχών. Αστική αρχιτεκτονική των νεωτέρων χρόνων από τις αρχές του 19ου έως και την τέταρτη δεκαετία του 20ού αιώνα, ΤΕΕ, 2000, Ηράκλειο.

¹⁴ Ερευνητικές εργασίες μουσείου Φυσικής Ιστορίας στο παλαιό κτίριο της Δ.Ε.Η. στο Ηράκλειο, Τεχνική υπηρεσία Πανεπιστημίου Κρήτης, 2000, Ηράκλειο.

Σε αυτά τα κτίρια σχεδιάστηκαν οι εκθεσιακοί χώροι για τις συλλογές του Μουσείου. Για τον μουσειακό χώρο των εκθεμάτων σχεδιάστηκε ένα ξεχωριστό αυτόνομο έργο που αποτελεί επέκταση του κεντρικού διατηρητέου. Το νέο κτίριο έχει άμεση συνέργεια και συμπληρώνει τόσο το κτίριο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στα Ανατολικά του όσο και τους χώρους Περιβαλλοντικής επιμόρφωσης στα δυτικά του. Αυτές οι τρεις συμπληρωματικές ενότητες συναποτελούν έναν λειτουργικά άρτιο εκπαιδευτικό και πολιτισμικό οργανισμό στα κελύφη του κτιριακού συγκροτήματος της παλαιάς Ηλεκτρικής.

Συνθετική αρχή

Η φιλοσοφία της επέμβασης στο υφιστάμενο κτιριακό συγκρότημα ήταν η αρχιτεκτονική σύνθεση του Μουσείου ως συνολικού λειτουργικά οργανισμού, με στόχο την ανάδειξη της υλικής αλλά και της συμβολικής υπόστασης του κτιριακού συγκροτήματος της παλαιάς Ηλεκτρικής. Αυτό επιτυγχάνεται διατηρώντας τα βασικά χαρακτηριστικά της φυσιογνωμίας του διατηρητέου κτιρίου και των διαχρονικών λειτουργικών επεκτάσεών του στο πλαίσιο των λειτουργικών αναγκών του και των ευρύτερων πολιτισμικών αξιών της σημερινής πραγματικότητας.

Σύμφωνα με τους αρχιτέκτονες, βασική αρχή σχεδιασμού είναι η διατήρηση της συνολικής αναφοράς που είχε το κτίριο της παλαιάς Ηλεκτρικής για το Ηράκλειο μέσω της αποκατάστασης του ιστορικού διατηρητέου κτιρίου ως φορέα διατήρησης της ιστορικής μνήμης της πόλης και της χωροθέτησης σε αυτό του Μουσείου Φυσικής Ιστορίας, ως λειτουργία που στοχεύει στην αναδιαπραγμάτευση της σχέσης του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον μέσα από την ευαισθητοποίηση και τη γνώση για τη φύση.¹⁵ Ο σχεδιασμός του Μουσείου Φυσικής Ιστορίας Κρήτης περιλαμβάνει την αποκατάσταση του υφιστάμενου διατηρητέου κτιρίου της παλαιάς Ηλεκτρικής, όσων αφορά το κέλυφος, και ανάδειξής του, σε συνδυασμό με κτιριακή επέκταση σύγχρονου στυλ. Το γεγονός ότι στο υφιστάμενο κτίριο γίνεται πλέον επανάχρηση, δικαιολογεί την αποκατάσταση μόνο στο κτιριακό κέλυφος και την καθαίρεση των εσωτερικών τοίχων.

Σχέση του κτιρίου με τον άμεσο αστικό ιστό

Το δυτικό παραλιακό μέτωπο του Ηρακλείου, συμπεριλαμβανομένου του κόλπου Δερματά, ήταν για πολλές δεκαετίες μια υποβαθμισμένη περιοχή, όπου επικρατούσε η αυθαίρετη δόμηση. Στις αρχές του 20ου αιώνα άρχισαν να εγκαθίστανται στο σημείο αυτό οχλούσες χρήσεις σε συνδυασμό με αυθαίρετα κτίσματα, γεγονός που πήρε μεγάλες διαστάσεις τα τελευταία χρόνια. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την διακριτή οπτική και λειτουργική διαφοροποίηση του αστικού ιστού από τη θάλασσα. Η ανάπτυξη του δυτικού παράκτιου μετώπου υλοποιήθηκε σχεδόν παράλληλα με την αποκατάσταση και επανάχρηση του εγκαταλελειμμένου κτιρίου της παλαιάς ΔΕΗ. Με αφορμή την κατασκευή των έργων για την υλοποίηση του Παγκρήτιου σταδίου στο δυτικό παράκτιο άκρο, λόγω των ολυμπιακών αγώνων του 2004, ο δήμος σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Κρήτης αναθέτουν στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας την εκπόνηση μελέτης στα

---

¹⁵ Ανακατασκευή εκθεσιακών χώρων μουσείου φυσικής ιστορίας Κρήτης. Τεύχος περιγραφής και τεκμηρίωσης της πρότασης.

πλαίσια του προγράμματος Urban II.¹⁶ Στόχος της μελέτης ήταν η ανάπλαση και ενεργοποίηση του δυτικού παράκτιου μετώπου και η επανασύνδεσή του με τον αστικό ιστό. Ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός μελετήθηκε σε δύο άξονες. Πρώτον, την καθαίρεση του παραλιακής ζώνης από τα αυθαίρετα κτίσματα και την δημιουργία ενός πολυλειτουργικού πεζοδρόμου και δεύτερον, τη δημιουργία χρήσεων αναψυχής και πολιτισμού. Στο τελευταίο εντάσσεται και η αποκατάσταση του διατηρητέου κτιρίου της ΔΕΗ και η επανάχρησή του σε Μουσείο Φυσικής Ιστορίας. Αποτέλεσμα αυτής της παρέμβασης είναι η δημιουργία μιας πολιτιστικής διαδρομής η οποία ενώνει και αναδεικνύει τα μνημεία και πολιτιστικά κτίρια του παράκτιου μετώπου του Ηρακλείου. Το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης βρίσκεται στο βόρειο παράκτιο μέτωπο και δυτικά της πόλης του Ηρακλείου, επί της Λεωφόρου Σοφοκλή Βενιζέλου. Το συνολικό εμβαδόν επιφανείας που καταλαμβάνει το κτίριο είναι 2.110 τ.μ. περίπου. Ο κτιριακός όγκος έχει αποτραβηχτεί από τον δρόμο αφήνοντας περίπου 7μ. Μήκος για υπαίθριες διαμορφώσεις και πεζοδρόμιο, ενώ από τα βόρεια κολλάει στην γραμμή αιγιαλού. Στον χώρο ανατολικά και δυτικά του οικοπέδου διαμορφώνεται ο πεζόδρομος που καταλαμβάνει το μεγαλύτερο κομμάτι της παραλιακής ζώνης από το παλιό Ξενία στα ανατολικά, μέχρι το Παγκρήτιο Στάδιο δυτικά. Τα οικοδομικά τετράγωνα νοτιοδυτικά, στην απέναντι πλευρά της Λεωφόρου Σ. Βενιζέλου έχει χαρακτηριστεί ως περιοχή γενικής κατοικίας, ενώ το οικόπεδο νοτιοανατολικά έχει χαρακτηριστεί χώρος πρασίνου. Η υπόλοιπη εγγύς περιοχή νοτίως περιλαμβάνει χρήσεις αμιγούς κατοικίας. Στη νοτιοανατολική απέναντι πλευρά είναι διαμορφωμένη πλατεία και κτίριο που κατασκευάστηκε την ίδια χρονική περίοδο και στεγάζει την αστυνομία.

Ένα από τα αρχικά ερωτήματα τα οποία καλείται να απαντήσει ο αρχιτέκτονας πριν αρχίσει την σύνθεση της ιδέας είναι το πως θα γίνεται η ομαλή μετάβαση από το αστικό περιβάλλον στο μουσείο.

Το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας χωροθετείται εκτός του αστικού ιστού και πιο συγκεκριμένα, της παλιάς πόλης εντός των τειχών του Ηρακλείου. Η βόρεια παράκτια ζώνη της πόλης είναι κατεχοχήν αδόμητη με αποτέλεσμα το μουσείο να μην γεινιάζει με άλλα κτίσματα, γεγονός που το καθιστά το μοναδικό κτίριο σε απόσταση πολλών μέτρων. Ο σχεδιασμός του έγινε λαμβάνοντας υπόψιν τα έργα ανάπλασης της περιοχής και ως εκ τούτου εναρμονίζεται με τις πεζοδρομήσεις της παραλιακής ζώνης. Παράλληλα, υπάρχει μια διαλεκτική με την πλατεία που βρίσκεται στα νοτιοανατολικά του. Έτσι, το μουσείο, ο πεζόδρομος, η πλατεία και η θάλασσα λειτουργούν ως μια ενιαία ενότητα στο βόρειο άξονα του Ηρακλείου. Η λεωφόρος που υπάρχει στα νότια της παραλιακής λειτουργεί ως ένα λειτουργικό και οπτικό όριο, μια λωρίδα διακριτού διαχωρισμού ανάμεσα στον αστικό ιστό και στην θάλασσα, ανάμεσα στο δομημένο και αδόμητο περιβάλλον. Η παλιά πόλη στα νότια, έχει ακριβώς τον αντίθετο χαρακτήρα από την παράκτια περιοχή. Το μεγαλύτερο μέρος της αποτελείται, κατεχοχήν, από παλιά κτίρια και στενούς δρόμους. Ακόμα η αυξημένη πυκνότητα δόμησης εντός της πόλεως, προκαλεί μεγάλη αντίθεση με το περιβάλλον του μουσείου, που όπως προαναφέρθηκε, είναι αδόμητο. Εκτός από την πυκνότητα δόμησης δεν υπάρχει αρμονία στα ύψη και ο πολεοδομικός σχεδιασμός είναι ελλιπής, με αποτέλεσμα να δημιουργείται ασυνέχεια στις οπτικές φυγές από την πόλη προς το παράκτιο μέτωπο και αντίστροφα. Επίσης, η συνέχεια και η αρμονία της παραλιακής ζώνης δημιουργούν μια ισχυρή οπτική αντίθεση με το κατακερματισμένο αστικό μέτωπο. Η πόλη διαχωρίζεται σε δύο μέρη, τον πυκνοδομημένο αστικό ιστό στα νότια που διαθέτει τις λειτουργίες της πόλης και το

---

¹⁶ Α. Σαπουνάκης, Ανάπλαση παραλιακού μετώπου και σύνδεση του αστικού ιστού με τη θάλασσα: Η περίπτωση του Ηρακλείου, 2012.

αδόμητο παράκτιο μέτωπο στα βόρεια, το οποίο διαθέτει λειτουργίες αναψυχής. Το μουσείο στέκεται μόνο του στη θάλασσα ως ένα επιβλητικό κτίριο συνομιλώντας με την παλιά πόλη απέναντί του και αποτελώντας την εκτόνωσή της.

Αρχιτεκτονική και Λειτουργία

Το κεντρικό διατηρητέο κτίριο του μουσείου διαμορφώνεται καθέτως ως ένας ενιαίος χώρος ελεύθερου ύψους 14.10μ. , ενώ οριζοντίως χωρίζεται σε τέσσερις στάθμες με υψομετρική διαφορά ενός μέτρου η καθεμία και τρεις διακεκριμένες ζώνες λειτουργίας. Η πρώτη ζώνη των οικοσυστημάτων διαχωρίζεται σε διακεκριμένα οικοσυστήματα που αναπτύσσονται σε τρεις στάθμες ανά 3.35μ, αιωρούμενες καθ' ύψος και σε απόσταση από το κτιριακό κέλυφος. Η δεύτερη ζώνη της εξελικτικής ενότητας αναπτύσσεται καθ' ύψος ανά 3.35μ. στα όρια της βόρειας πτέρυγας, η οποία υπήρξε μεταγενέστερη προσθήκη του διατηρητέου κτιρίου της Ηλεκτρικής και χωρίζεται σε τέσσερις στάθμες με την κατώτερη να είναι στη στάθμη της θάλασσας. Η τρίτη ζώνη λειτουργεί ως διανομέας κινήσεων και αυτή στα ίδια ύψη με τις προηγούμενες και αναπτύσσεται ως συνέχεια της δεύτερης ζώνης, επικοινωνώντας ταυτόχρονα με τη πρώτη ζώνη μέσω ξεχωριστών γεφυρών για κάθε οικοσύστημα. Ο χώρος στεγάζεται με δίρριχτη μεταλλική στέγη και φεγγίτη στο ψηλότερο σημείο του. Οι παραπάνω ζώνες κατασκευάζονται πάνω σε ένα μεταλλικό σύστημα που αποτελεί το σκελετό του κτιρίου. Ο τελευταίος αναπτύσσεται μεταλλασσόμενος, αρχικά, εντός του διατηρητέου κελύφους και επεκτείνεται στα δυτικά, για την οργάνωση της έκθεσης των υγροτόπων και στα ανατολικά δημιουργώντας τον χώρο εισόδου στο κτίριο του στροβίλου. Το μεταλλικό αυτό βγαίνει και εξωτερικά του κτιρίου ως εξωσκελετός του διατηρητέου κτιρίου και εξωτερικό κέλυφος, όταν αυτός των νέων κατασκευών. Ο Στρόβιλος αποκαταστάθηκε διατηρώντας την αρχική του μορφή από την πλευρά του δρόμου, ενώ στην ανατολική όψη έχουν δημιουργηθεί υαλοστάσια. Ο Στρόβιλος έχει συνολικό ύψος 20μ. έως τη στάθμη της θάλασσας. Από τα ανατολικά του επιτυγχάνεται η είσοδος στο μουσείο και στους επιμέρους εκθεσιακούς χώρους του Μινωικού περιβάλλοντος. Στη στάθμη του εδάφους, όπου βρίσκεται η είσοδος, ο χώρος έχει ελεύθερο ύψος 9.05μ. και περιλαμβάνει την υποδοχή με τα εισιτήρια καθώς και χώρο πώλησης αναμνηστικών. Στην στάθμη +3.35μ. Και +6.35μ. υπάρχουν χώροι διοίκησης. Στις στάθμες +6.35μ. και +9.35μ. βρίσκεται ο εκθεσιακός χώρος του Μινωικού περιβάλλοντος. Στις στάθμες κάτω από το έδαφος βρίσκεται αίθουσα προβολών και διαλέξεων (-3.35μ.) , ενώ στην κατώτατη στάθμη βρίσκεται το πλανητάριο. Η κατακόρυφη κίνηση επιτυγχάνεται με κλίμακες και ανελκυστήρες στη βόρεια πλευρά. Ο νέος κτιριακός όγκος στα ανατολικά χωρίζεται καθέτως σε τέσσερις στάθμες σε συνέχεια με αυτές του υφιστάμενου κτιρίου. Στις κατώτερες στάθμες στεγάζονται οι χώροι περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, ενώ στην ανώτερη υπάρχει καφετέρια. Η προσθήκη στα δυτικά φιλοξενεί χωρίζεται σε δύο στάθμες με την ανώτερη στο +0.00 και φιλοξενεί την ενότητα της περιβαλλοντικής επιμόρφωσης του μουσείου.

Ο περιβάλλον χώρος στη νότια πλευρά διαμορφώνεται ως ελεύθερος χώρος κίνησης ενταγμένος στην ανάπτυξη της παράκτιας ζώνης στη στάθμη της πόλης. Στα ανατολικά διαμορφώνεται υπαίθριος εκθεσιακός χώρος στη στάθμη -3.35μ. Που φιλοξενεί μόνιμα γιγάντια προπλάσματα δεινοσαύρων. Σε αυτόν τον χώρο η πρόσβαση επιτυγχάνεται από την ίδια στάθμη των χώρων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. Στη στάθμη των διαμορφώσεων του πεζοδρόμου νοτίως υπαίθριου εκθεσιακού χώρου υπάρχει μικρός βοτανικός κήπος.¹⁷

¹⁷ Ανακατασκευή εκθεσιακών χώρων μουσείου φυσικής ιστορίας Κρήτης. Τεύχος περιγραφής και τεκμηρίωσης της πρότασης.

Το κτίριο ως βίωμα

Εικόνα 10,11,12,13. Σχεδιαγραμματικές απεικονίσεις φυσικού-δομημένου περιβάλλοντος

Εικόνα 11. Το κύριο οδικό δίκτυο

Εικόνα 12. Το δυτικό παράκτιο μέτωπο. Περιπατητική διαδρομή

Εικόνα 13. Η θάλασσα

Ο επισκέπτης του Μουσείου, πριν εισέλθει στον κτιριακό χώρο έρχεται σε άμεση οπτική επαφή με τρία πράγματα του δομημένου και φυσικού περιβάλλοντος, τη μεγάλη λεωφόρο στα νότια, τον πεζόδρομο μπροστά από το κτίριο και τη θάλασσα που προβάλλει στο βορρά. Κάθε ένα από αυτά τα τρία στοιχεία επιδρά στην ψυχολογία, προκαλώντας διαφορετικά συναισθήματα. Η άμεση γειτνίαση του Μουσείου με το πρωτεύον οδικό δίκτυο το καθιστά άμεσα ορατό και στους διερχόμενους με όχημα πολίτες που διασχίζουν την παραλιακή του Ηρακλείου. Παρόλα αυτά η θέση του μουσείου επί της λεωφόρου έχει ως αποτέλεσμα την δημιουργία όχλησης από τα διερχόμενα οχήματα. Το γεγονός αυτό συνεπάγεται την εξάλειψη κάθε είδους συγκέντρωσης και ψυχικής ηρεμίας που θα μπορούσε να έχει ο διερχόμενος και μελλοντικός επισκέπτης του μουσείου για την ψυχική του μέθεξη πριν την εισαγωγή του σε αυτό.

Ο ελεύθερος υπαίθριος χώρος που βρίσκεται στη νότια πλευρά και έχει συνενωθεί με την ανάπτυξη που έγινε στο παράκτιο μέτωπο αποτελεί την ζώνη αμεσότερης επαφής με το μουσείο. Η ροή του διαμορφωμένου πεζοδρομημένου χώρου περνάει ακριβώς μπροστά από το κτίριο ενσωματώνοντας στο συνολικό έργο ως συνέχεια αυτού. Η παράκτια ζώνη, συγκεντρώνει πλήθος ανθρώπων καθιστώντας τη θέση του κτιρίου προνομιακή και το μουσείο πόλο έλξης.

Κτίρια που βρίσκονται κοντά στο υδάτινο στοιχείο θεωρούνται επωφελημένα. Στην περίπτωση μας τα κτίρια που προάγουν πολιτισμό και ειδικότερα τα μουσεία είναι περισσότερο προνομιούχα όταν γειτνιάζουν με το νερό. Ο αστός για να αποφορτιστεί από τους ρυθμούς του κέντρου στρέφεται στη θάλασσα,

όπου πλέον έχει και εύκολη πρόσβαση. Ο διερχόμενος περιπατητής στον πεζόδρομο μπροστά από το μουσείο αλλά και ο υποψήφιος επισκέπτης με τη θέα της θάλασσας και την ηρεμία που προκαλεί ο ήχος των κυμάτων προετοιμάζονται ψυχικά για την είσοδό τους στο μουσείο. Η θέαση του υγρού στοιχείου και πόσο μάλλον της θάλασσας επιδρά στον άνθρωπο με τη μορφή ενός είδους ψυχικής κάθαρσης, αποφόρτισης από την καθημερινότητα, το άγχος, την ηχορύπανση και τους ρυθμούς των αστικών κέντρων. Η θάλασσα αποφορτίζει και ταξιδεύει τον ανθρώπινο νου δρώντας, παράλληλα, κατασταλτικά στα γεγονότα, τις εικόνες, και τους ήχους που κατακλύζουν καθημερινά τον άνθρωπο της πόλης. Έτσι εικόνα, ήχος και το γεγονός ότι η θάλασσα είναι στοιχείο της φύσης λειτουργούν ως μια μορφή μύησης για την ψυχική προετοιμασία του επισκέπτη, ο οποίος ακόμα και πριν μπει στο μουσείο έρχεται πιο κοντά στη φύση.

Μπαίνοντας στον κεντρικό μουσειακό χώρο ο χρήστης μπορεί να έχει με την πρώτη ματιά μια γενική πρώτη εντύπωση για το σύνολο των εκθεμάτων. Διότι, όπως προαναφέρθηκε ο εσωτερικός σκελετός του κτιρίου είναι μεταλλικός, γεγονός που επιτρέπει την διαμόρφωση εξειδικευμένων κατασκευών που κάνουν τα επίπεδα καθ' ύψος να φαίνονται ότι αιωρούνται καθιστώντας δυνατή την μερική οπτική επαφή από τη στάθμη του εδάφους μέχρι την ανώτερη στάθμη. Έτσι ο επισκέπτης καθώς μπαίνει μέσα στην αίθουσα μπορεί να αντιληφθεί που υπάρχουν εκθέματα στη συγκεκριμένη πτέρυγα και σε συνδυασμό με το γεγονός ότι αυτά αναπτύσσονται κατά μήκος της του εξάπτει την περιέργεια για ανακάλυψη. Όσο λοιπόν αυτός αλλάζει θέσεις μέσα στην αίθουσα αλλάζει και η γωνία οπτικής επαφής και διευρύνονται οι αντιληπτικές του ικανότητες. Ακόμα το γεγονός ότι υπάρχουν μακρόστενοι διάδρομοι που δημιουργούν εκθεσιακές εσοχές καθιστούν δυνατό τον εύκολο προσανατολισμό του χρήστη και εφικτή την ομαλή πορεία του μέσα στους μουσειακούς χώρους.

Δημιουργήθηκε ένα σύγχρονο και πολυλειτουργικό μουσείο που δίνει τη δυνατότητα στον επισκέπτη, όχι μόνο της περιήγησης ανάμεσα στα εκθέματα και την εκμάθηση της ιστορίας τους, αλλά και την έκθεσή του σε διαφόρων ειδών δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα ανά εκθεσιακά επίπεδα. Η ανοιχτή αίθουσα προσομοίωσης ενός σεισμού, η πτέρυγα με διαδραστικές δραστηριότητες επιστημονικού περιεχομένου και η πτέρυγα με παιδικές δραστηριότητες ανακάλυψης της φύσης λειτουργούν σαν διαλείμματα καλύπτοντας τις ετερόκλητες προσδοκίες των επισκεπτών. Οι διαφορετικές διαδραστικές δραστηριότητες αποσκοπούν στο να διεγείρουν το ενδιαφέρον αποφορτίζοντας τον θεατή από την πρόσληψη πληθώρας πληροφοριών, ξεκουράζοντάς τον πνευματικά για να συνεχίσει την ανακάλυψη των εκθεμάτων. Λαμβάνουν χώρα η καθεμία σε ξεχωριστό όροφο λειτουργώντας ως ένα διάλειμμα από την ψυχολογική υπερφόρτωση και τη φυσική εξάντληση που προκαλείται από την περιήγηση εντός του μουσείου. Ακόμα, η σωματική και διανοητική κούραση του θεατή μειώνεται με τη δυνατότητα που του δίνεται ανά διαστήματα να έχει θέαση σε οπτικές φυγές προς τη θάλασσα. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω των μεγάλων ανοιγμάτων που παρεμβάλλονται μεταξύ υφιστάμενου και νέου κτιρίου αλλά και μέσω των μεγάλων κατά μήκος ανοιγμάτων που διατρέχουν την αίθουσα του αναψυκτήριου βορείως στη θάλασσα και νοτίως στην πόλη. Το τελευταίο συμβάλλει, επίσης, στην αποφόρτιση και ξεκούραση του κοινού, με την ενδιάμεση παρεμβολή του στους μουσειακούς χώρους.

Εμπειρικά συμπεράσματα

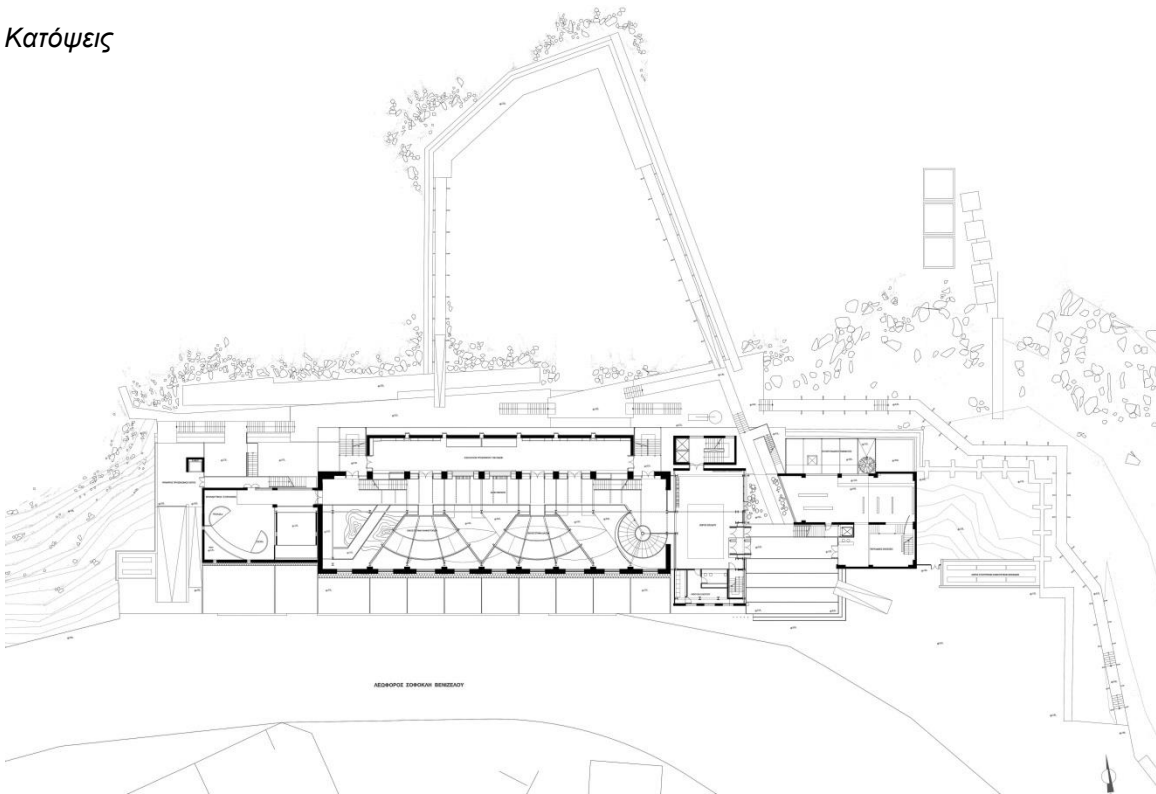
Το Μ.Φ.Ι.Κ. είναι ένα από τα πλέον ορατά κτίρια πολιτισμού στο παράκτιο μέτωπο, αλλά και γενικότερα σε ολόκληρη την πόλη του Ηρακλείου. Κύρια στοιχεία που το αναδεικνύουν, όπως η τοποθεσία του πάνω στο πολυσύχναστο πεζοδρομημένο πλάτωμα και η μοντέρνα επέκτασή σε συνδυασμό με την επιτυχημένη ανάδειξη του διατηρητέου μέρους του, το καθιστούν τοπόσημο πολιτισμού για την πόλη. Στοιχεία που ενισχύουν τον παραπάνω χαρακτηρισμό είναι ότι πρόκειται για εμβληματικό κτίσμα μεγάλου μεγέθους και το μοναδικό σε μεγάλη ακτίνα καθώς και το γεγονός ότι είναι σήμα κατατεθέν και σημείο αναφοράς, για όσους κινούνται με όχημα αλλά και πεζή, της εισαγωγής στην παλιά πόλη. Ακόμα το γεγονός ότι είναι ένα πολυλειτουργικό και σύγχρονο μουσείο που φροντίζει να ικανοποιήσει επισκέπτες διαφορετικού μορφωτικού και ηλικιακού επιπέδου το καθιστούν αυτομάτως δημοφιλές στο ευρύ κοινό.

Όσον αφορά στην περιοχή, θα μπορούσαμε να πούμε ότι το μουσείο συνέβαλε στην αναβάθμιση του παράκτιου μετώπου, με την ανάπτυξη του και την δημιουργία μια περιπατητικής διαδρομής πολλαπλών δραστηριοτήτων και την αναβάθμιση του οικοπέδου στα νότια με τη δημιουργία πλατείας. Όμως, η διαμόρφωση της συγκεκριμένης πλατείας δεν την καθιστά εύχρηστη και πολυσύχναστη από το κοινό, με αποτέλεσμα αυτή, να μην συνεισφέρει λειτουργικά στο μουσείο. Επίσης, το Μ.Φ.Ι.Κ. δεν κατάφερε να αναβαθμίσει την οικιστική περιοχή στα νότια, η οποία παραμένει περιοχή χαμηλού κοινωνικού προφίλ.

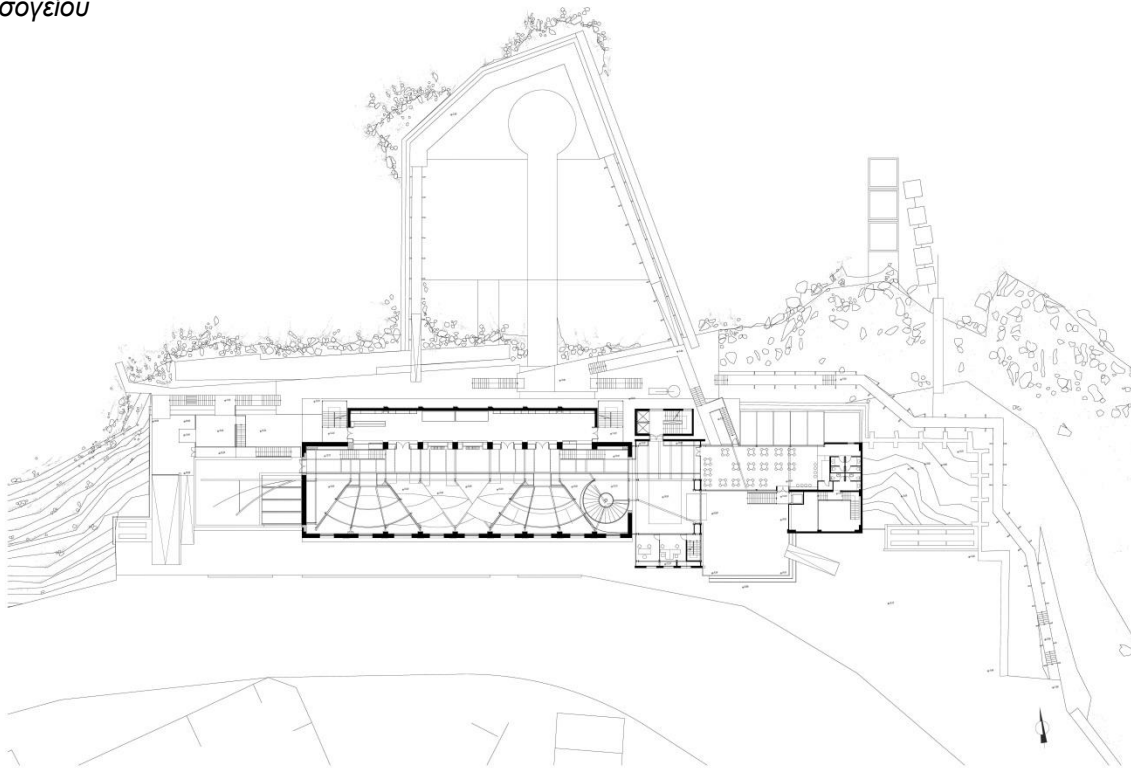
Τέλος, το μουσείο όντας μέρος της πεζοδρομημένης διαδρομής, αποτελεί, κατά κάποιο τρόπο, μέρος ενός μεγαλύτερου συνόλου πολιτιστικών κτιρίων και μνημείων όπως είναι το Ιστορικό Μουσείο, ο ναός του Α. Παύλου και Πέτρου, τα νεώρια και ο Κούλες, τα οποία βρίσκονται στο παράκτιο μέτωπο. Θα μπορούσαμε λοιπόν να πούμε ότι όλα τα παραπάνω πολιτιστικά κτίρια και μνημεία αποτελούν το δίκτυο τοποσήμων της παραλιακής ζώνης της πόλης.

Παράρτημα Σχεδίων

Κατόψεις

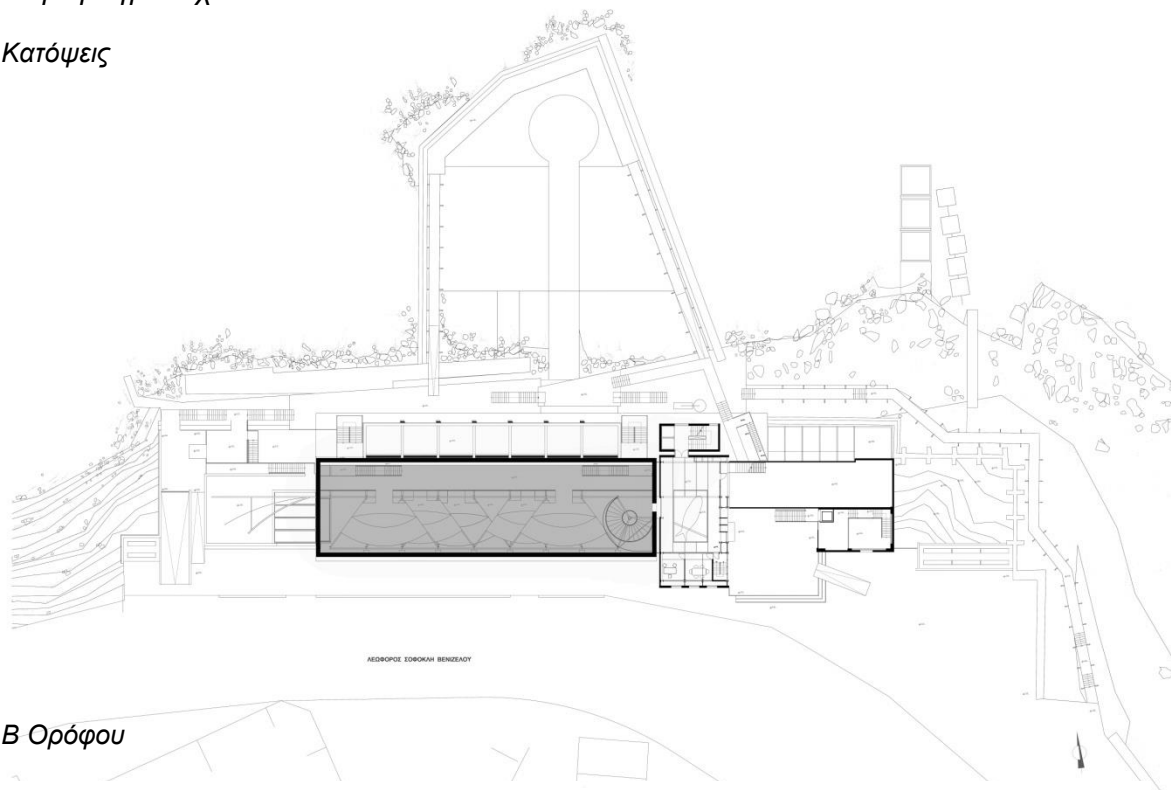
Ισογείου

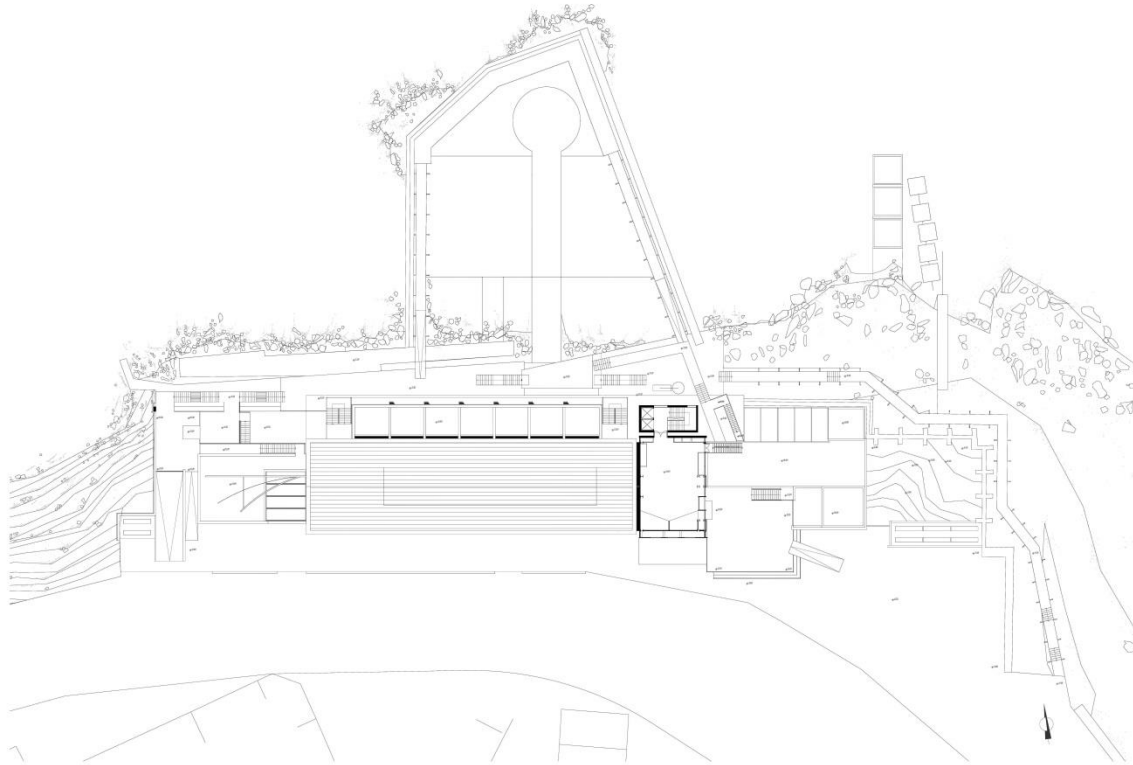
Α Ορόφου

Παράρτημα Σχεδίων

Κατόψεις

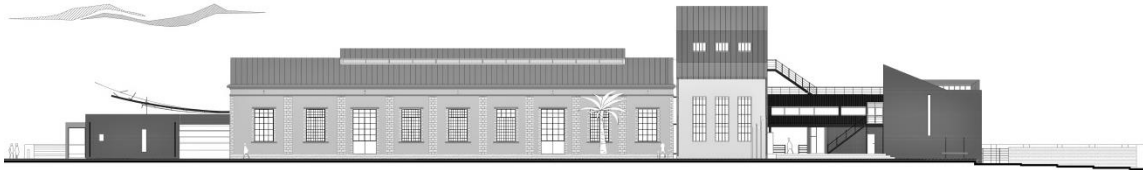
Β Ορόφου

Γ Ορόφου

Παράρτημα Σχεδίων

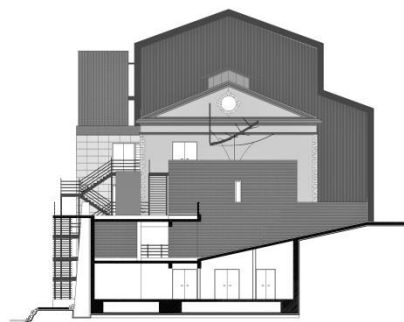
Όψεις

Ανατολική Όψη

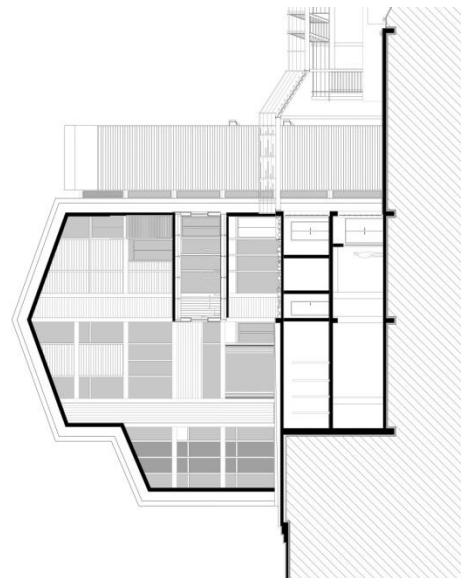
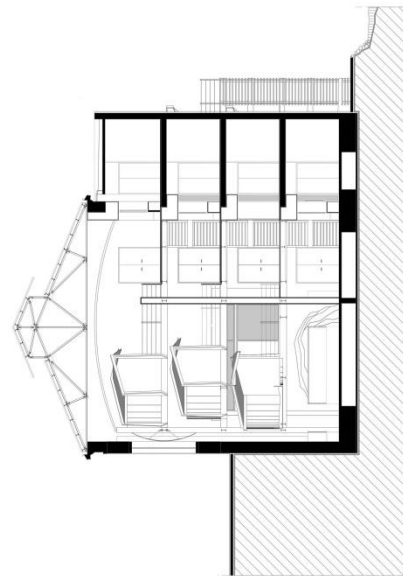
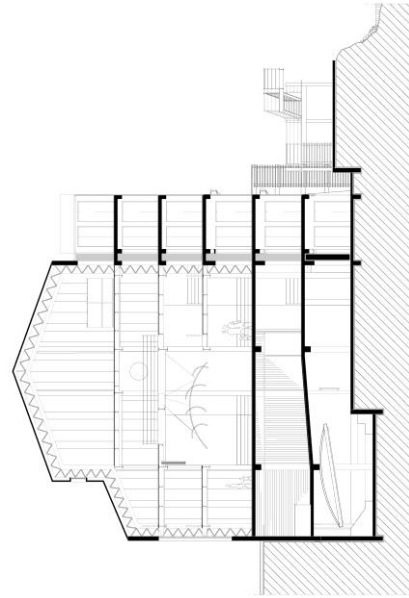
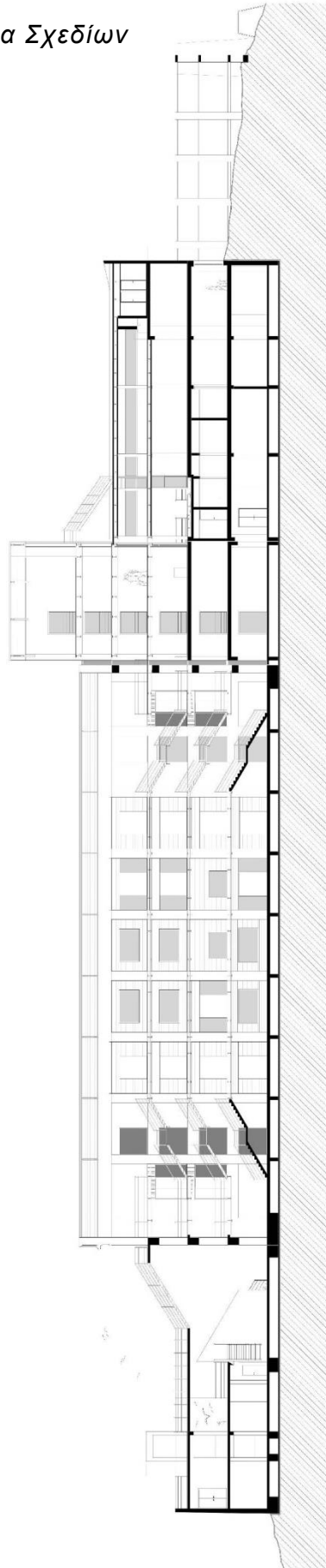
Βόρεια Όψη

Δυτική Όψη

Παράρτημα Σχεδίων

Τομές

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

Εικόνα 14. Β/Α άποψη του Ιστορικού Μουσείου Κρήτης.

Το Ιστορικό Μουσείο Κρήτης ιδρύθηκε μετά από της τελευταία επιθυμία του Ανδρέα Καλοκαιρινού στην διαθήκη του το 1930. Σύμφωνα με την παραπάνω όριζε ότι η μεγαλοπρεπής οικία του θα δωριζόταν για την εγκατάσταση του Ιστορικού Μουσείου Κρήτης. Λόγω, κυρίως, των εθνικών πολέμων αυτή η επιθυμία αναβλήθηκε έως το 1951 όπου ιδρύθηκε η Εταιρεία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, η οποία σε διάστημα δύο ετών έφερε εις πέρας την αναπροσαρμογή του μεγάρου και την εγκατάσταση του Ιστορικού Μουσείου.¹⁸

Εξέλιξη του κτιρίου στον χρόνο

Η οικία Καλοκαιρινού, στη θέση της οποίας κτίστηκε το Μουσείο, είχε κατασκευαστεί το 1870 από τον αρχιτέκτονα Λ. Καυταντζόγλου. Το κτίριο κατά τα γεγονότα της 25^{ης} Αυγούστου 1898 πυρολύθηκε από τους Τούρκους καταστρέφοντάς το ολοσχερώς. Το 1903 ανακατασκευάστηκε με αρχιτέκτονα το Κ. Τσαντηράκη, ο οποίος βάσισε την αρχιτεκτονική του σύνθεση στην μορφολογία του παλαιού αρχοντικού. Το κτίριο σήμερα είναι χαρακτηρισμένο ως Ιστορικό Διατηρητέο Μνημείο και Έργο Τέχνης.¹⁹ Το 1953 γίνεται η μετατροπή της οικίας σε μουσείο με σχέδια των αρχιτεκτόνων Κ. Λασιθιωτάκη και Γ. Τζομπανάκη. Το 1961 κατασκευάστηκε νέα πτέρυγα τριών ορόφων από τον Π. Καραντινό. Η νέα μοντέρνα σύνθεση

¹⁸ Σ. Αλεξίου, Οδηγός Ιστορικού Μουσείου Κρήτης (Μέγαρον Α. και Μ. Καλοκαιρινού), Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, 1953, Ηράκλειον.

¹⁹ http://odysseus.culture.gr/h/1/gh152.jsp?obj_id=3450

χαρακτηρίζεται από την λιτότητα της μορφής και προκαλεί αντίθεση με το υπάρχον νεοκλασικό κτίριο και τον διάκοσμό του. Τα δύο κτίρια ενώνονται με έναν “λαιμό” και εσωτερικά επικοινωνούν με κλίμακες που συνδέουν τα διαφορετικά υψομετρικά επίπεδα τους.

Η δεύτερη μεγάλη επέμβαση γίνεται στις αρχές του 1990 με προσθήκη ορόφου, νέων εκθεσιακών χώρων και αναμόρφωση των προσόψεων σε σχέδια του αρχιτέκτονα Γ. Περτσελάκη. Η επέμβαση ολοκληρώθηκε τον Μάιο του 2004 με τη διαρρύθμιση αιθουσών περιοδικών εκθέσεων και του αμφιθεάτρου <<Γιάννης Περτσελάκης>>. Νεότερες επεμβάσεις μικρότερης κλίμακας πραγματοποιήθηκαν από το 1990 έως το 2008 που αφορούσαν γενικές επισκευές και τέλος την επέκταση του αμφιθεάτρου, της βόρειας κύριας εισόδου και την μετατροπή του υπογείου σε χώρους κύριας χρήσης στο πρώτο επίπεδο και μετατροπές Η/Υ χώρων σε βοηθητικούς χώρους στα ανώτερα επίπεδα.²⁰ Οι εκθεσιακοί χώροι του μουσείου καλύπτουν 1500 μ² επιφάνεια, χωρισμένη σε εικοσιπέντε χώρους. Το μουσείο διαθέτει, επίσης, βιβλιοθήκη, πωλητήριο και χώρο εστίασης.²¹

Κύρια Μορφολογικά στοιχεία

Το νεοκλασικό κτίριο είναι διώροφο λιθόκτιστο με υπόγειο, το οποίο προβάλλεται ως ισόγειο από τη βόρεια όψη λόγω υψομετρικής διαφοράς. Το ισόγειο είναι υπερυψωμένο πάνω σε <<scagra>> όπως τα ενετικά πρότυπα. Οι βάσεις του κτιρίου στη βόρεια και ανατολική όψη είναι κεκλιμένες. Τις όψεις χαρακτηρίζουν οι αυστηροί άξονες συμμετρίας. Η νότια είσοδος είναι διαμορφωμένη με προστώο από μάρμαρο και δύο δωρικούς κίονες εκατέρωθεν από λευκό πεντελικό μάρμαρο. Στον πρώτο όροφο στη θέση του προστώου υπάρχει εξώστης με καφασωτό κιγκλίδωμα από μάρμαρο, αντίγραφο της οικίας Καραπάνου στη Σταδίου. Τα παράθυρα στη νότια όψη του ισόγειου όπως και αυτά της νότιας πλευράς στη δυτική και ανατολική όψη διαμορφώνονται με ημικυκλικό υπέρθυρο. Τα αντίστοιχα στους ορόφους φέρουν αέτωμα και πλαισιώνονται από καρυάτιδες, ενώ τα υπόλοιπα έχουν ευθύγραμμο περιθυρώματα. Στη νότια πλευρά του οικοπέδου υπάρχει υπαίθριος χώρος και κήπος που περιφράσσονται με νεοκλασικής μορφής τοίχο από πωρόλιθο με περίτεχνο σιδερένιο κιγκλίδωμα και πόρτα.²²

Οι εσωτερικοί τοίχοι του μουσείου φέρουν επιστέψεις με ζωφόρους με θεματολογία από την Ιλιάδα και την Οδύσσεια. Οι οροφές των διαδρόμων διακοσμούνται με φατνία και των αιθουσών με φυτικής θεματολογίας οροφografίες.²³

---

²⁰ Έκθεση κτηριακών επεμβάσεων & υφιστάμενης μορφής, Κ. Περτσελάκη, 2017.

²¹ <https://www.historical-museum.gr/gr/museum/view/ktirio>

²² Τζομπανάκη, Το Ηράκλειο εντός των Τειχών, Αστική αρχιτεκτονική των νεότερων χρόνων από τις αρχές του 19ου έως και την τέταρτη δεκαετία του 20ού αιώνα, 2000, Ηράκλειο.

²³ Σ. Αλεξίου, Οδηγός Ιστορικού Μουσείου Κρήτης (Μέγαρον Α. και Μ. Καλοκαιρινού), Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, 1953, Ηράκλειο.

Συνθετική αρχή

Το διατηρητέο κτίριο του 1903 είναι ένα αρχοντικό νεοκλασικό με βαρύ διάκοσμο. Ο Π. Καραντινός, μέσω της αντίθεσης, θέλησε να αναδείξει το υφιστάμενο μέρος, δημιουργώντας μια απλή μοντέρνα επέκταση τριών ορόφων σύμφωνα με το επικρατούμενο αρχιτεκτονικό ύφος της εποχής. Στην κτιριακή επέκταση που πραγματοποιήθηκε το 2004 ο αρχιτέκτων Γ. Περτσελάκης είχε ως συνθετικό στόχο το σχεδιασμό ενός μοντέρνου κτιρίου που προκαλούσε ακόμα μεγαλύτερη αντίθεση με το υφιστάμενο και τις παλαιότερες προσθήκες, διαμορφώνοντας όψεις από μέταλλο και γυαλί. Το νέο κτίριο με το μοντέρνο σχεδιασμό του και το λιτό ύφος του αλλά και με τη χρήση των διαφορετικών υλικών στις όψεις τονίζει και αναδεικνύει το διατηρητέο. Τέλος, στις όψεις, αλλά και εσωτερικά του μουσείου είναι ξεκάθαρες οι αρχιτεκτονικές φάσεις από τις οποίες έχει περάσει το κτίριο

Σχέση του κτιρίου με τον άμεσο αστικό ιστό

Το Ιστορικό Μουσείο Κρήτης χωροθετείται στην παραλιακή ζώνη του Ηρακλείου επί των οδών Ε. Βενιζέλου και Γρεβενών, ενώ η νότια όψη του είναι πάνω στον παράδρομο Λ. Καλοκαιρινού. Η τοποθεσία στην οποία βρίσκεται είναι χαρακτηρισμένη ως περιοχή γενικής κατοικίας. Το οικόπεδο ανατολικά του κτιρίου έχει χαρακτηριστεί χώρος πρασίνου και έχει διαμορφωθεί ως πλατεία η οποία περιστοιχίζεται από χρήσεις εστίασης. Βορείως του μουσείου στο παράκτιο μέτωπο έχουν διαμορφωθεί υπαίθριοι πεζοδρομημένοι χώροι, αμφιθέατρο και χώροι πρασίνου. Βορειοανατολικά του βρίσκεται ο αρχαιολογικός χώρος της μονής Α. Πέτρου και Παύλου. Το κτίριο είναι γωνιακό με εμφανείς τις βόρεια και ανατολική όψη του από τα διερχόμενα οχήματα στη λεωφόρο αλλά και από τους περιπατητές στον παραλιακό πεζόδρομο από μεγάλη απόσταση. Τέλος, η βόρεια όψη με τα υαλοστάσια των προσθηκών συνάδει περισσότερο με τον αστικό χαρακτήρα της παραλιακής, που υποδηλώνει την εισαγωγή στην πόλη, ενώ, η περίτεχνη νεοκλασική νότια όψη ταιριάζει περισσότερο με τον χαρακτήρα της γειτονιάς που χαρακτηρίζει την πλατεία με τις ταβέρνες. Κάθε όψη ταιριάζει και ενισχύει το περιβάλλον στο οποίο βρίσκεται.

Εικόνα 15. Η πλατεία σε σχέση με το Μουσείο

Το κτίριο του ιστορικού Μουσείου Κρήτης βρίσκεται πάνω στην οριογραμμή του αστικού μετώπου στην παραλιακή του Ηρακλείου. Το κτίριο αποτελεί μέρος της όψης του δομημένου περιβάλλοντος και παράλληλα κομμάτι του οπτικού ορίου δομημένου και αδόμητου περιβάλλοντος σηματοδοτώντας τον αστικό ιστό. Αποτελεί τμήμα ενός πυκνοδομημένου οικοδομικού τετραγώνου και εντάσσεται σε μια ευρύτερη πυκνοδομημένη περιοχή. Στα ανατολικά και νότια του κτιρίου αναπτύσσεται ο υπαίθριος χώρος που περιλαμβάνει την αναβαθμισμένη φυτεμένη πλατεία Γρεβενών το πλάτωμα και τον κήπο της οικίας Καλοκαιρινού, αντιστοίχως.

Αυτοί οι υπαίθριοι χώροι αποτελούν την ομαλή μετάβαση προς το πυκνοδομημένο τμήμα της παλιάς πόλης και καθιστούν το κτίριο, ιδιαίτως ορατό από τη νότια πλευρά του πυκνοδομημένου αστικού ιστού.

Αρχιτεκτονική και Λειτουργία

Στο πρώτο επίπεδο, πραγματοποιείται η είσοδος από το βορρά, στο foyer όπου διαμορφώνεται ο χώρος εισιτηρίων και πληροφοριών και νοτίως χώρος w/c. Ανατολικά, στο διατηρητέο κτίριο υπάρχουν πέντε εκθεσιακοί χώροι και στην προσθήκη δυτικά, χωροθετείται ακόμα μια έκθεση βορείως και το αμφιθέατρο στα νότια. Στο δεύτερο επίπεδο ανατολικά, υπάρχουν πέντε αίθουσες με συλλογές ιστορικών περιόδων. Στον ενδιάμεση αίθουσα λειτουργεί χώρος εστίασης και δυτικά δύο αίθουσες περιοδικών εκθέσεων και γραφεία νοτίως. Στο τρίτο επίπεδο ανατολικά, διαμορφώνονται τρεις χώροι με διάδρομο που αναπαριστούν το κρητικό σπίτι, τον κύκλο της ζωής και τις παραγωγικές διαδικασίες. Στα δυτικά βρίσκονται πέντε χώροι ιστορικών συλλογών. Στο τέταρτο επίπεδο δυτικά, βρίσκεται η βιβλιοθήκη του μουσείου, γραφείο διοίκησης και το αρχείο. Το διατηρητέο κτίριο και η προσθήκη έχουν υψομετρική διαφορά και επικοινωνούν μεταξύ τους με κλίμακα, καθώς ο νέος κτιριακός όγκος χωρίζεται καθέτως σε τέσσερα επίπεδα.

Το κτίριο ως βίωμα

Πριν ακόμα εισέλθει στον μουσειακό χώρο, η αρχιτεκτονική του κτιρίου εξωτερικά προετοιμάζει τον επισκέπτη για το τι θα δει μέσα. Η μορφολογία των περιτέχνων όψεων της οικίας Καλοκαιρινού αυτομάτως δημιουργεί την αίσθηση στον παρατηρητή ότι και το εσωτερικό του κτιρίου θα είναι εξίσου αξιόλογο και περίτεχνο. Η κύρια είσοδος είναι στη βόρεια όψη του μουσείου, με αποτέλεσμα να εισέρχεται ο επισκέπτης από την παραλιακή. Η άμεση γειτνίαση του κτιρίου με το πρωτεύον οδικό δίκτυο, από τη μια πλευρά δημιουργεί όχληση στον επισκέπτη, από την αυξημένη κίνηση των οχημάτων, ενώ από την άλλη, το καθιστά άμεσα ορατό σε όσους κινούνται με όχημα. Κατά την εισαγωγή στους εσωτερικούς χώρους είναι έντονο το αίσθημα της οικειότητας που προσδίδεται από την κλίμακα, τον φωτισμό και τη διαμόρφωση των χώρων του νεοκλασικού κτιρίου. Ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα όχι μόνο να δει τα εκθέματα αλλά στην περίπτωση αυτή το ίδιο το μουσείο γίνεται έκθεμα, με τις οροφograφίες και τις τοιχογραφίες και την περίτεχνη ξύλινη κλίμακα εσωτερικά. Άμεση είναι και η μορφολογική διάκριση ανάμεσα στους παλιούς και σύγχρονους χώρους μέσα στο κτίριο, με τη διαφοροποίηση στη μορφολογία και τα υλικά κατασκευής. Στον αύλιο χώρο νοτίως του κτιρίου, λειτουργεί ακόμα ένας χώρος εστίασης όπου μπορούν οι χρήστες του μουσείου αλλά και περαστικοί να το χρησιμοποιήσουν. Συμπερασματικά, το Ι.Μ.Κ. παραμένει ένα κλασικό μουσείο με λειτουργικές προσθήκες που το εκσυγχρονίζουν, κάνοντάς το πιο προσιτό στον επισκέπτη.

Εμπειρικά συμπεράσματα

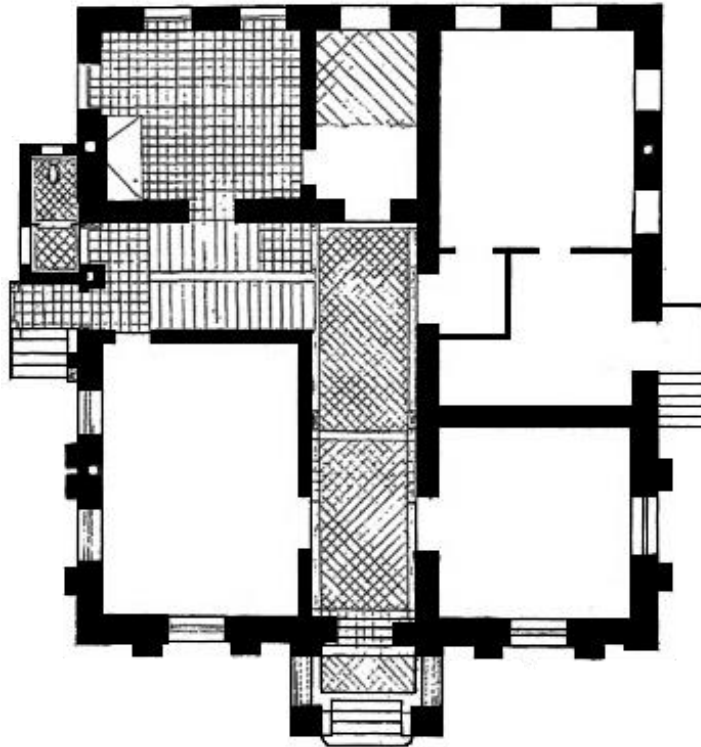
Το Μουσείο Ιστορίας είναι από τα πλέον αναγνωρίσιμα μουσεία όχι μόνο για τους κατοίκους του Ηρακλείου, αλλά και όλης της Κρήτης γενικότερα. Η οικία Καλοκαιρινού είναι ένα από τα λιγοστά αξιόλογα παλιά κτίσματα που έχουν διατηρηθεί στην πόλη. Για τον λόγο αυτό, η ιστορικότητα και η παλαιότητά του συντελούν στο γεγονός ότι αποτελεί ένα από τα πιο δημοφιλή πολιτισμικά τοπία της πόλης. Ακόμα, αποτελεί σήμα κατατεθέν της εισόδου στην παλιά πόλη για όσους κινούνται με όχημα στην λεωφόρο. Η προνομιακή γωνιακή του θέση στο αστικό μέτωπο και πάνω στον κεντρικό παραλιακό οδικό άξονα, καθιστά το μουσείο ορατό από μεγάλη απόσταση. Στην απρόσκοπτη ορατότητα του κτιρίου συμβάλλει και η πλατεία στα ανατολικά αλλά και το πεζοδρομημένο πλάτωμα με τον διαμορφωμένο κήπο του μουσείου στα νότια. Η παραπάνω πλατεία και το πλάτωμα σε συνεργασία με τις υπαίθριες διαμορφώσεις που έχουν γίνει στον ιστορικό χώρο του παλιού Ξενία στο παράκτιο μέτωπο λειτουργούν ως χώροι ανάδειξης του μουσείου. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, θα μπορούσαμε να πούμε ότι, λόγω της θέσης του, αποτελεί κομμάτι της παραλιακής πολιτιστικής διαδρομής στην οποία περιλαμβάνονται τα πολιτιστικά κτίρια και μνημεία της παραλιακής ζώνης της πόλης. Τέλος, από μόνο του το ιστορικό αυτό κτίριο, αλλά και σε συνδυασμό με τον αρχαιολογικό χώρο του ναού των αγίου Παύλου και Πέτρου βορειοανατολικά, την Κρήνη Ιδομενέα που βρίσκεται απέναντι από τη νότια είσοδο του, και το νεοκλασικό διατηρητέο κτίριο του Τ.Ε.Ε. στα νότια, έχουν καταφέρει ως μια υποενότητα τοποσήμων, να εξωραΐσουν την εγγύς περιοχή με σημειακές αναπλάσεις.

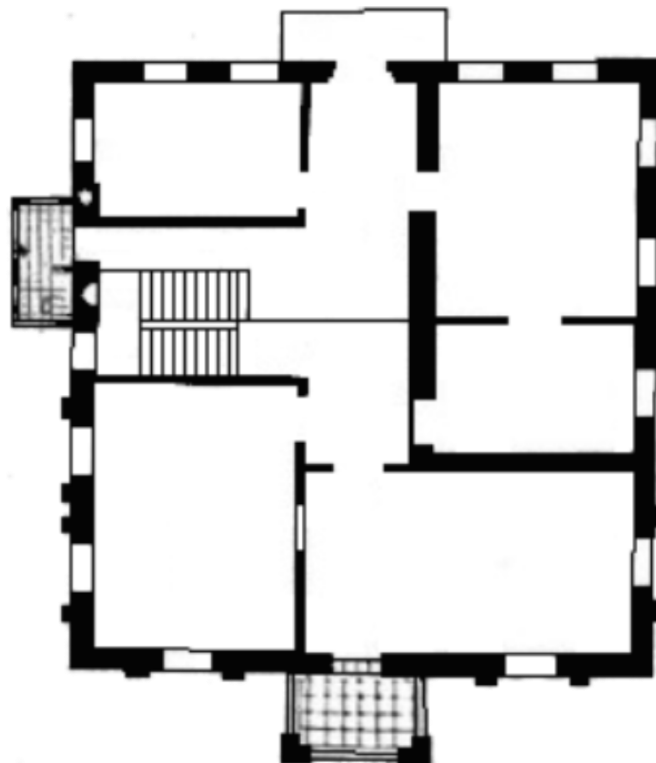
Εικόνα 16. Η κρήνη Ιδομενέα σε σχέση με το Μουσείο

Παράρτημα Σχεδίων

Κατόψεις 1903

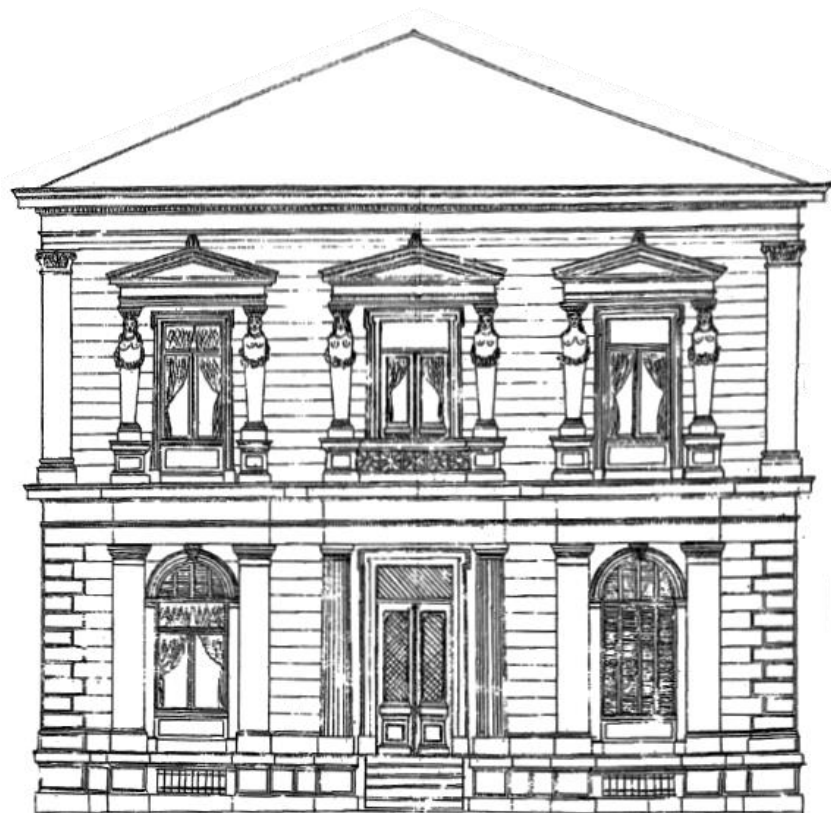
Ισόγειο

Όροφος

Παράρτημα Σχεδίων

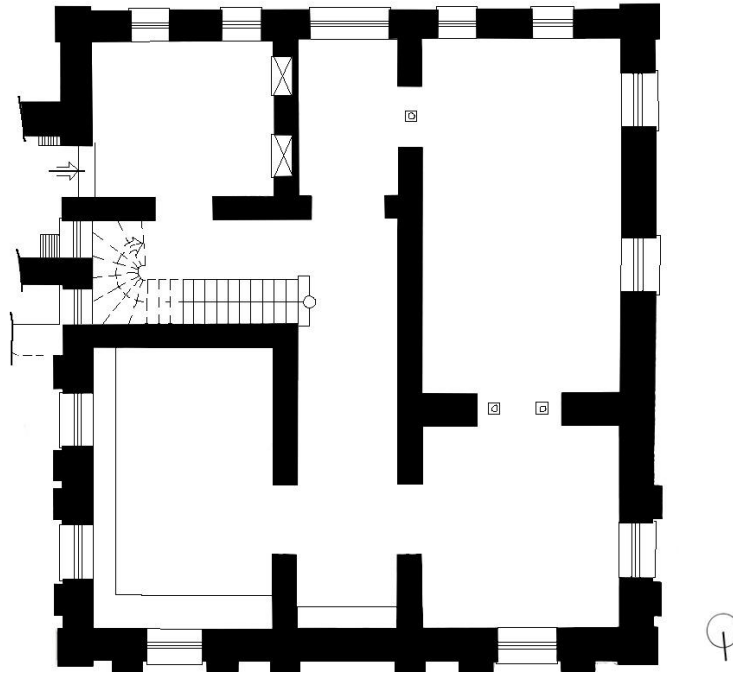
Όψη 1903

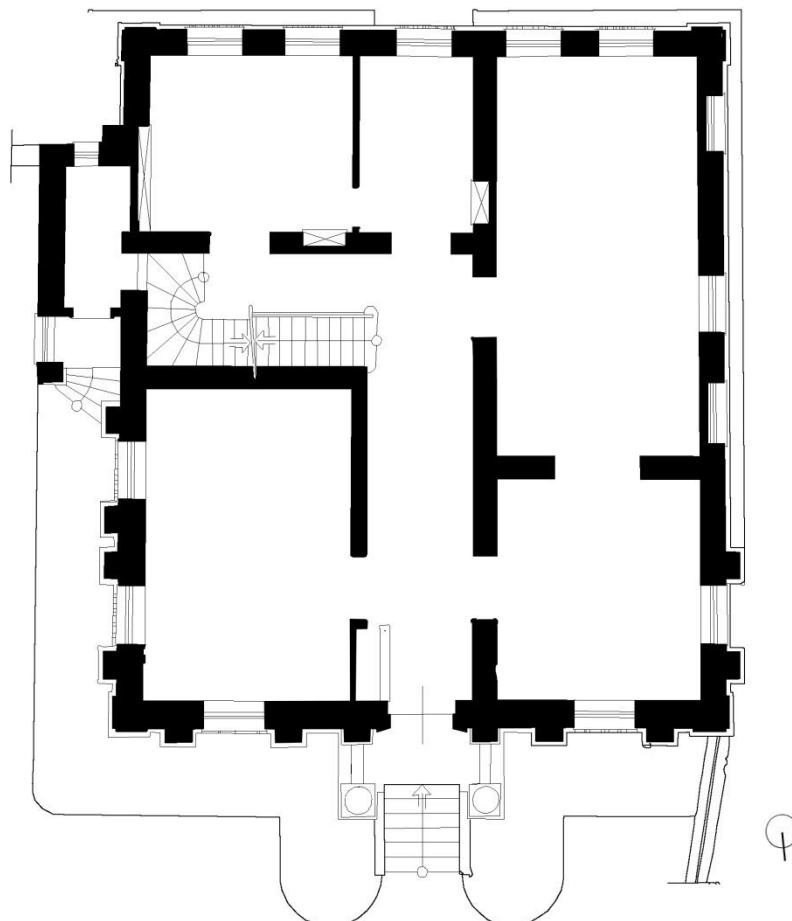
Βόρεια όψη

Παράρτημα Σχεδίων

Κατόψεις 1970

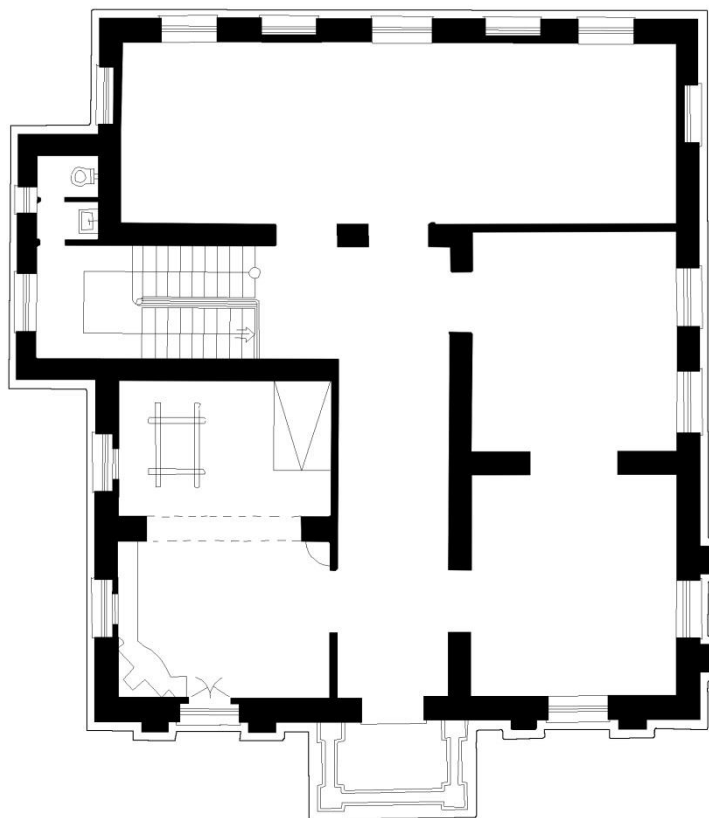
Ισόγειο

Α Όροφος

Παράρτημα Σχεδίων

Κατόψεις 1970

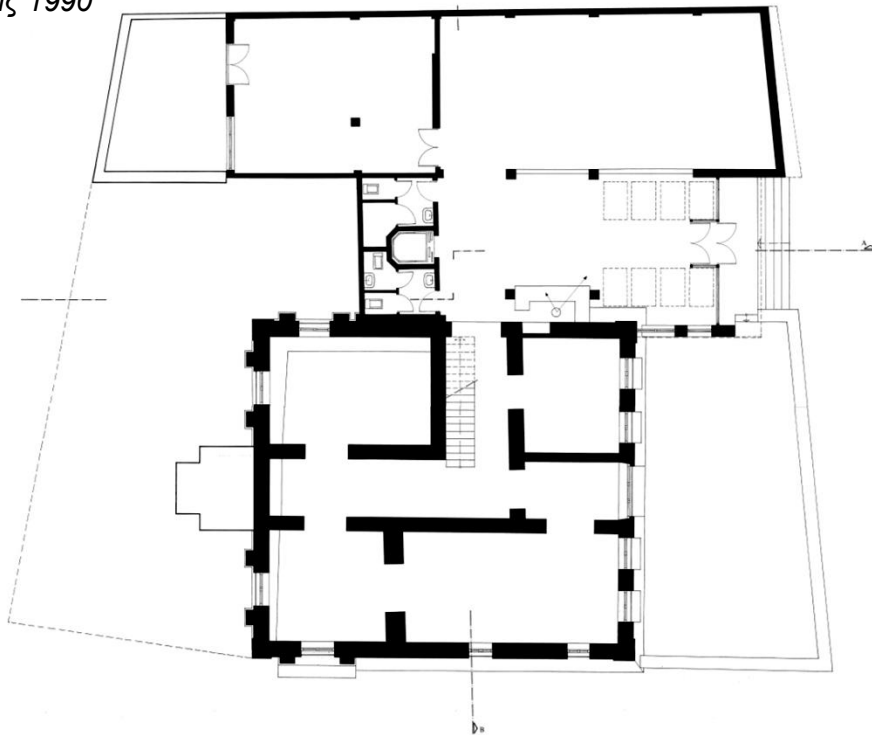
Β Όροφος

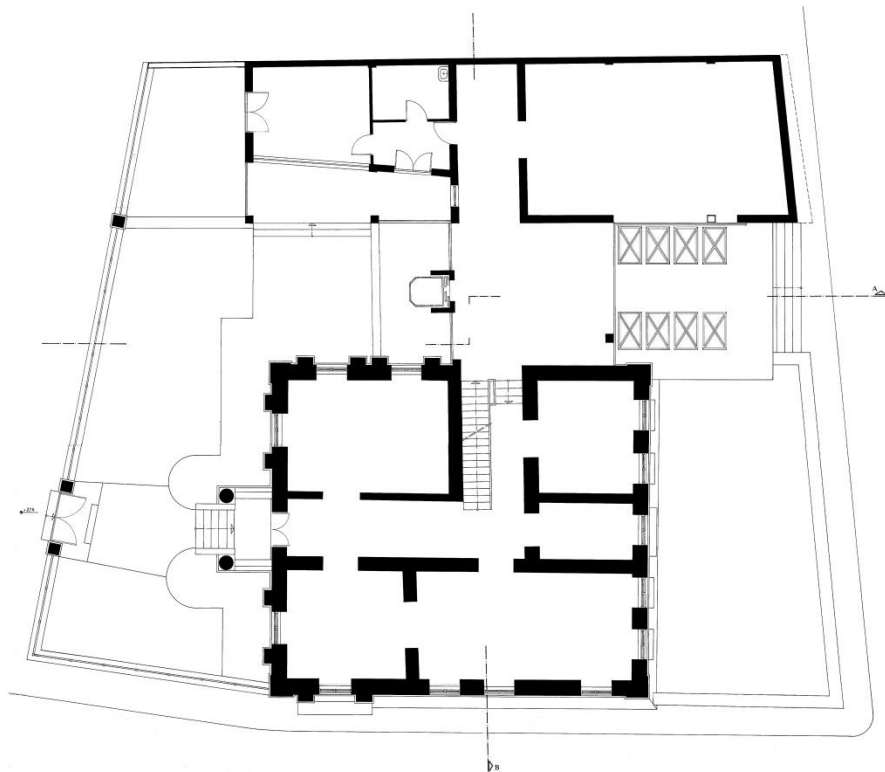

Παράρτημα Σχεδίων

Κατόψεις 1990

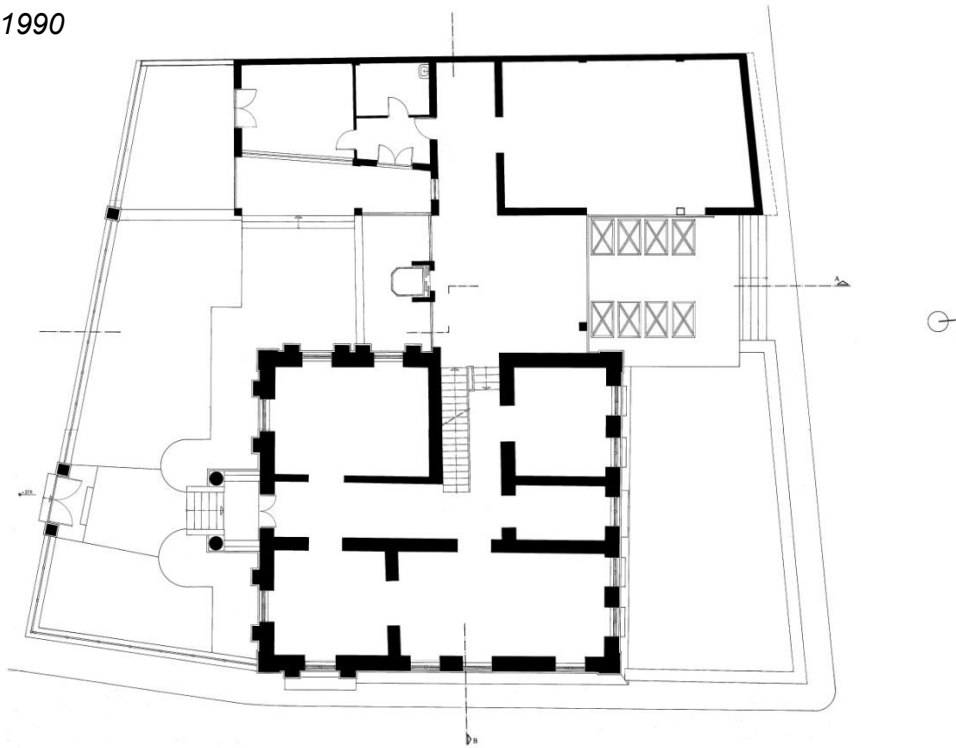
Ισόγειο

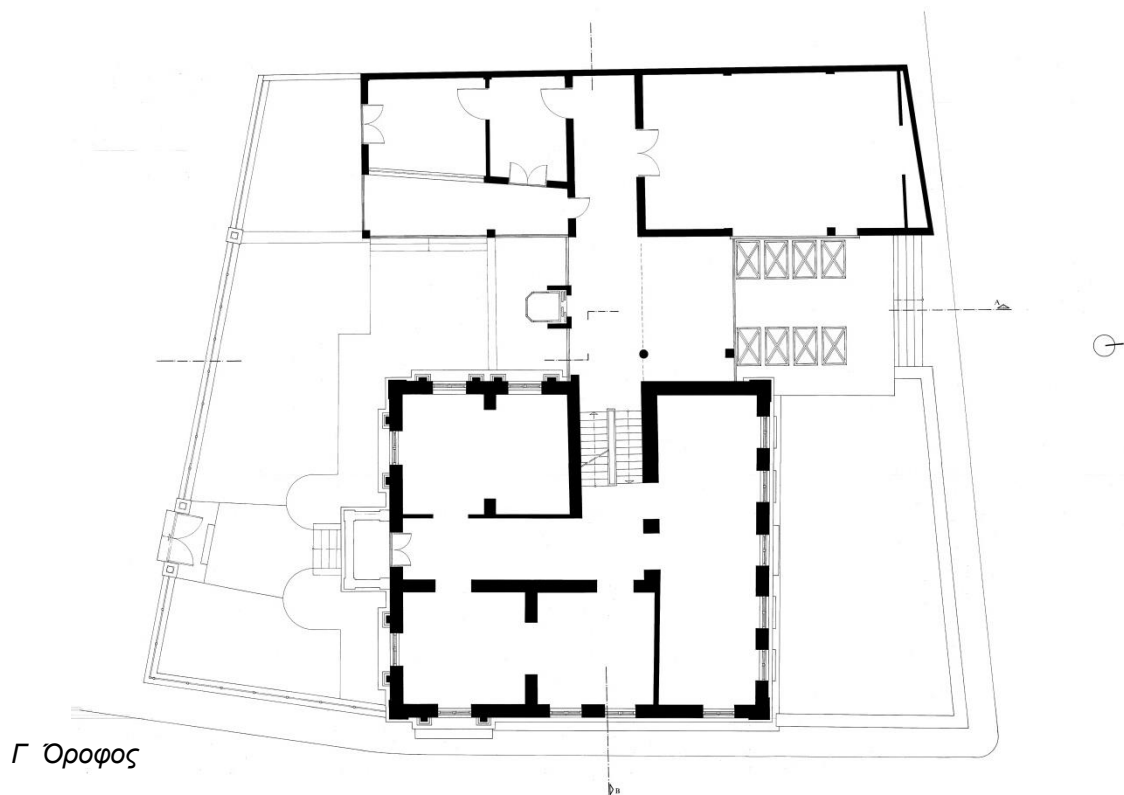
Α Όροφος

Παράρτημα Σχεδίων

Κατόψεις 1990

Β Όροφος

Γ Όροφος

Παράρτημα Σχεδίων

Όψεις 1990

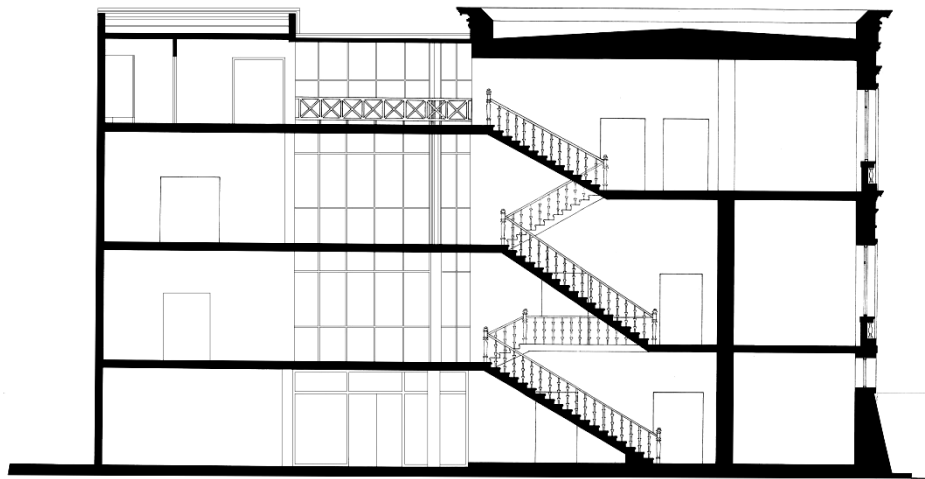
Βόρεια

Νότια

Παράρτημα Σχεδίων

Τομή 1990

Τομή B - B

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Εικόνα 17. Ν/Δ άποψη του Αρχαιολογικού Μουσείου.

Το πρώτο αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου κατασκευάστηκε κατά το 1904 έως 1907 στη θέση του ρωμαιοκαθολικού μοναστηριού του Αγίου Φραγκίσκου που είχε καταστραφεί από σεισμό το 1856. Αρχικά ο χώρος του μουσείου ήταν μια πανύψηλη μεγάλη αίθουσα έως το 1912, όταν προστέθηκε νέα πτέρυγα και ξανασχεδιάστηκε η όψη σε νεοκλασικό στυλ από τον αρχιτέκτονα και αρχαιολόγο Wilhelm Doerpfeld. Στο κτίριο προκλήθηκαν σοβαρές ζημιές από τους σεισμούς στην περιοχή και στα τέλη του 1920 ο καθηγητής του Ε.Μ.Π. Π. Παρασκευόπουλος κατασκεύασε μια νέα αντισεισμική αίθουσα ως προέκταση. Το 1933 ο Π. Καραντινός αναλαμβάνει την επίβλεψη των εργασιών συντήρησης της λιθοδομής με ενισχύσεις από οπλισμένο σκυρόδεμα και την κατασκευή της νέας αίθουσας, όμως οι ενστάσεις του τον οδήγησαν στον σχεδιασμό και την υλοποίηση μιας νέας πρότασης κτιριολογικού.²³

Το νέο αρχαιολογικό μουσείο σχεδιάστηκε το 1933 από τον Π. Καραντινό και αποπερατώθηκε το 1958 στην ίδια θέση. Το κτίριο αποτελεί σημαντικό δείγμα του μοντέρνου αρχιτεκτονικού κινήματος στην Ελλάδα, βραβευμένο με έπαινο Bauhaus στο μεσοπόλεμο. Σχεδίασε φεγγίτες στην οροφή και στο ψηλότερο μέρος των τειχών εξασφαλίζοντας φυσικό φωτισμό και διευκόλυνε την ελεύθερη κίνηση μεγάλων ομάδων επισκεπτών. Ο αρχιτέκτονας είχε προβλέψει στο σχεδιασμό του τη δυνατότητα επέκτασης του μουσείου.²⁴ Το μουσείο θεωρείται ως ένα από τα σημαντικότερα στην Ευρώπη και από τα παλαιότερα και πιο αξιόλογα στην Ελλάδα.

²⁴ Σ. Συλεούννη, Π. Πολυξένη, εκδοχές του ΜΟΝΤΕΡΝΟΥ στη σύγχρονη πραγματικότητα - Το παράδειγμα του έργου του Πάτροκλου Καραντινού, 2015, ΕΜΠ, Αθήνα.

Η εξέλιξη του κτιρίου στον χρόνο

Το 1954 γίνεται η προσθήκη αποθηκών στη βόρεια πλευρά του οικοπέδου. Το 1964 παραδόθηκε προς χρήση η νέα εκθεσιακή πτέρυγα του μουσείου. Το 1987 πραγματοποιήθηκαν επεμβάσεις στη μορφή του κτιρίου. Με αφορμή τον εκσυγχρονισμό των Η/Μ εγκαταστάσεων και την εγκατάσταση συστημάτων κλιματισμού, ασφάλεια και πυρασφάλειας, πραγματοποιούνται αλλαγές στον φωτισμό των αιθουσών. Καταργείται ο φυσικός φωτισμός από την οροφή και κατασκευάζεται ψευδοροφή για την εγκατάσταση συστήματος τεχνητού φωτισμού. Συνέπεια αυτής της επέμβασης ήταν η κατάληψη χώρου στο δώμα για την τοποθέτηση των μηχανημάτων του εξοπλισμού του τεχνητού φωτισμού, με αποτέλεσμα την ογκοπλαστική αλλοίωση της καθαρότητας του κτιρίου.²⁵

Το 1997 το γραφείο του Α. Τομπάζη αναλαμβάνει, μετά από ανάθεση, την μελέτη εκσυγχρονισμού του κτιρίου. Η αρχιτεκτονική τους μελέτη προέβλεπε την επέκταση του μουσείου και την αναβάθμιση των όψεων. Η επέκταση διακρίνεται σε τρία τμήματα που εκφράζουν την λειτουργία τους. Η πρώτη πτέρυγα σχεδιάζεται ως ανεξάρτητο τετραώροφο κτίριο στη θέση των παλαιών αποθηκών και φιλοξενεί τα εργαστήρια και τις αποθήκες. Λόγω έντονης κλίσης του εδάφους κατασκευάζεται σε χαμηλότερη στάθμη. Η δεύτερη σύγχρονου στυλ πτέρυγα φιλοξενεί διοικητικούς χώρους και γραφεία, στο οικόπεδο απέναντι και ανατολικά του μουσείου. Εδώ ο κτιριακός όγκος ανυψώνεται για την ανάδειξη του αρχαιολογικού χώρου στην κατώτερη στάθμη. Και τα δύο κτίρια έχουν μεταλλικές επενδύσεις στις όψεις, ενώ το κτίριο γραφείων έχει μεταλλικές περσίδες και γυάλινο στέγαστρο. Στοιχεία που μαρτυρούν την εποχή τους.

Ακόμα επαναφέρεται ο φυσικός φωτισμός στους εκθεσιακούς χώρους και ελευθερώνονται τα δώματα από τα μηχανήματα τεχνητού φωτισμού, που αλλοίωναν την μορφολογία του κτιρίου. Στα ανοίγματα, πλέον, μπαίνουν περσίδες για ελεγχόμενο φωτισμό. Το αμφιθέατρο και ο χώρος περιοδικών εκθέσεων που είχαν σχεδιαστεί ως υπόσκαφοι, δεν πραγματοποιήθηκαν λόγω της αποκάλυψης και ανάδειξης ερειπίων του ναού του αγίου Φραγκίσκου.²⁶

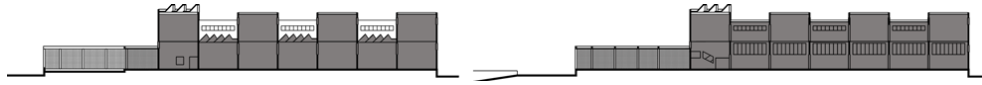
---

²⁵ Σ. Συλεούννη, Π. Πολυξένη, εκδοχές του ΜΟΝΤΕΡΝΟΥ στη σύγχρονη πραγματικότητα - Το παράδειγμα του έργου του Πάτροκλου Καραντινού, 2015, ΕΜΠ, Αθήνα.

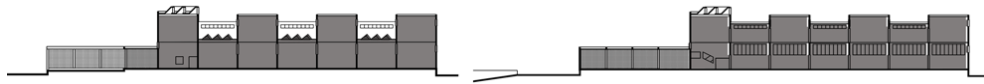
²⁶ Τομπάζης, Αλέξανδρος (2005). Ν. Αλέξανδρος Ν. Τομπάζης / επιμέλεια σειράς Μάρω Καρδαμίτση -Αδάμη. Libro, Αθήνα.

Παράρτημα Σχεδίων – Εξέλιξη κτιρίου στον χρόνο

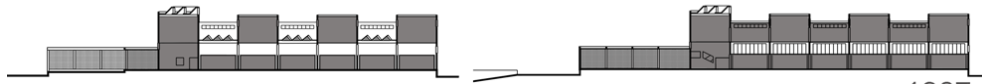
Όψεις

1933 | Αρχιτέκτων: Π. Καραντινός

1950 | Υλοποίηση

1987 | εκθεσιακός εκσυγχρονισμός & τεχνητός φωτισμός

2014 | Σημερινή εικόνα

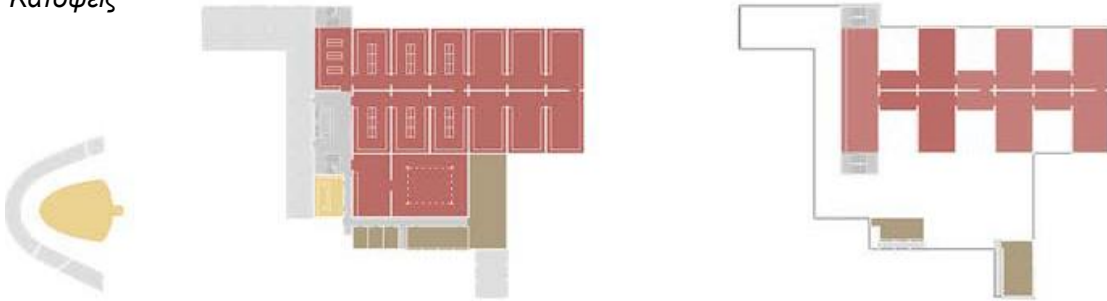

1950

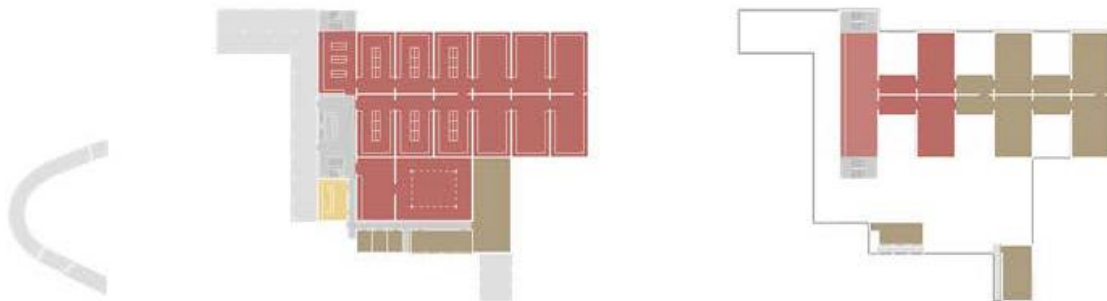
2014

Παράρτημα Σχεδίων – Εξέλιξη κτιρίου στον χρόνο

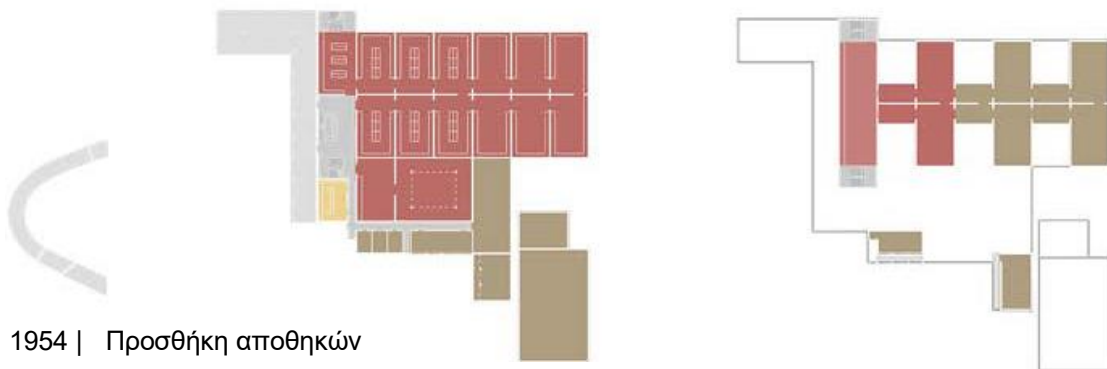
Κατόψεις

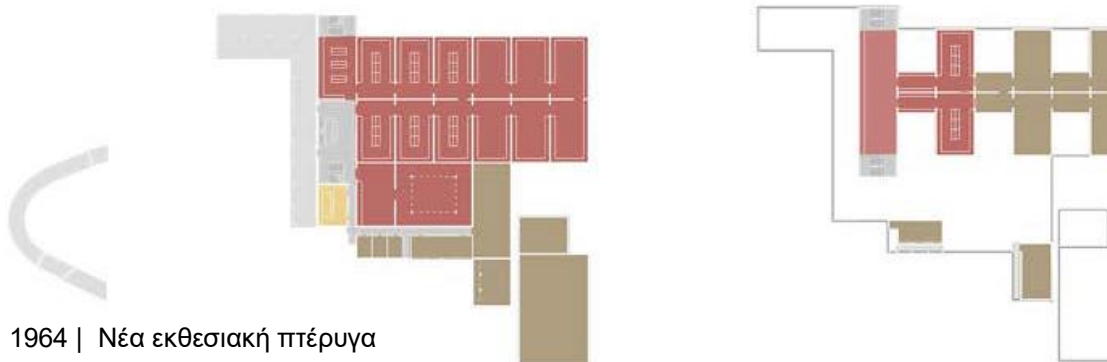
1933 | Αρχιτέκτων: Π. Καραντινός

1950 | Υλοποίηση

1954 | Προσθήκη αποθηκών

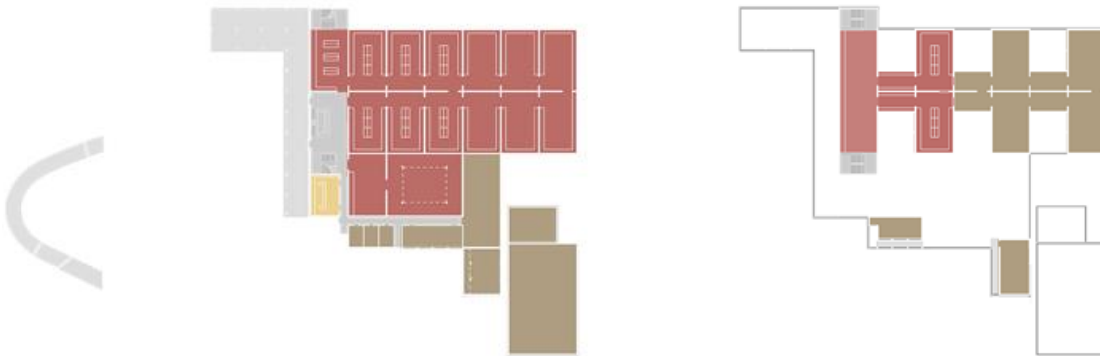

1964 | Νέα εκθεσιακή πτέρυγα

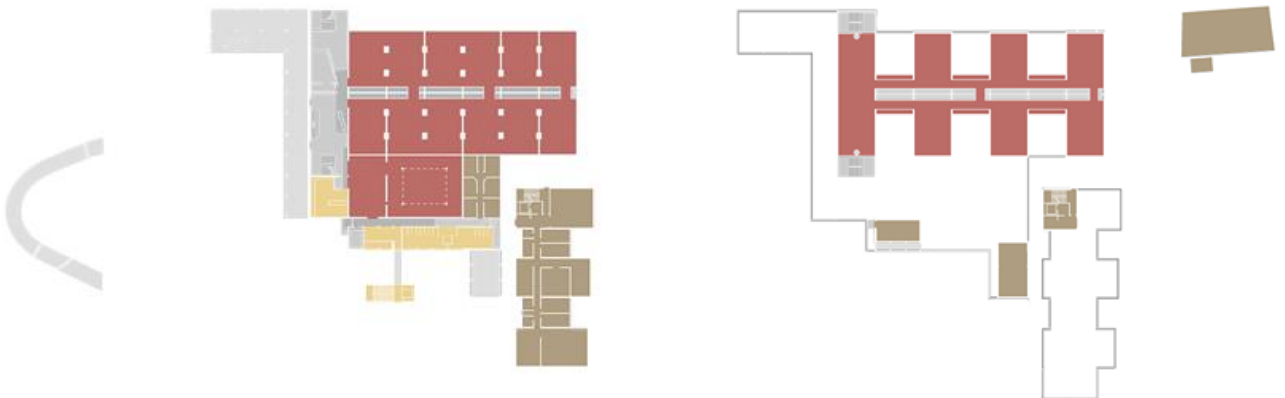

Παράρτημα Σχεδίων – Εξέλιξη κτιρίου στον χρόνο

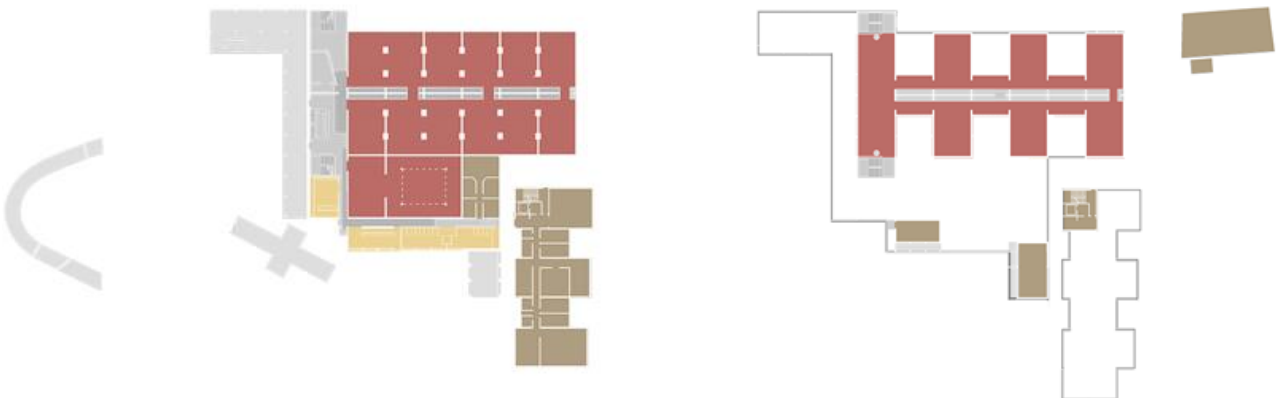
Κατόψεις

1987 | Εκθεσιακός εκσυγχρονισμός & Τεχνητός φωτισμός

1997 | Αρχιτέκτων: Α. Τομπάζης | Εκσυγχρονισμός & Επέκταση

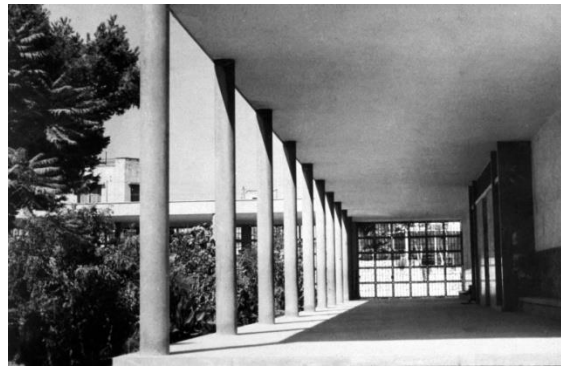

2014 | Σημερινή εικόνα

Συνθετική αρχή

Η βασική αρχή σχεδιασμού που ακολουθήθηκε από τον αρχιτέκτονα Π. Καραντινό το 1933 ήταν η δημιουργία ενός μουσειακού χώρου, ο οποίος θα υπάγεται στις αρχές του μοντέρνου κινήματος. Στόχος του ήταν η μορφολογική λιτότητα της κατασκευής και η έμφαση στη λειτουργικότητα. Έτσι, συνδύασε τις σύγχρονες αρχιτεκτονικές τάσεις λαμβάνοντας, παράλληλα υπόψιν το περιεχόμενο των αρχαιολογικών συλλογών.

Το 1997 γίνεται η μελέτη εκσυγχρονισμού του κτιρίου από τον Α. Τομπάζη. Κύριος συνθετικός του στόχος ήταν η ανάδειξη του κελύφους, αφού αναγνωρίστηκε το κτίριο ως «σημαντικό ορόσημο και μνημείο του διεθνούς Μοντέρνου Κινήματος»²⁷ και η αποκατάσταση του φυσικού φωτισμού και αερισμού.

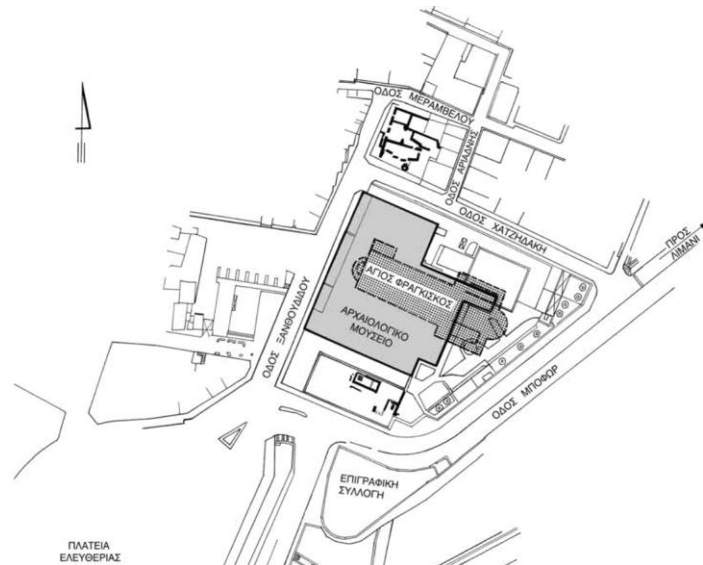
Εικόνα 18. Ν/δ άποψη της εισόδου του μουσείου

Σχέση του κτιρίου με το άμεσο αστικό ιστό

Το Αρχαιολογικό Μουσείο χωροθετείται εντός του πολεοδομικού κέντρου του Ηρακλείου, στα ανατολικά της "παλιάς" πόλης εντός των τειχών και δυτικά του προμαχώνα Σαμπιονάρα, καθιστώντας το άρρηκτα συνδεδεμένο με τα ενετικά τείχη αλλά και με τον αρχαιολογικό χώρο στα ανατολικά του. Η θέση του δεν είναι τυχαία καθώς χτίστηκε σε ένα χώρο αρχαιολογικού ενδιαφέροντος, διότι στο σημείο αυτό βρισκόταν τα ερείπια του μοναστηριού του Α. Φραγκίσκου. Το κτιριακό συγκρότημα καταλαμβάνει ένα ολόκληρο οικοδομικό τετράγωνο στην απόληξη των δύο κύριων λεωφόρων (Ικάρου και Δουκός Μποφώρ) που ενώνουν το εμπορικό λιμάνι και τον σταθμό των αστικών λεωφορείων με το αστικό κέντρο. Αυτό το καθιστά ως ένα από τα πρώτα πολιτισμικά κτίρια που θα συναντήσει ο τουρίστας μετά την άφιξή του στο Ηράκλειο. Η γωνιακή θέση του το καθιστά πόλο έλξης διότι είναι ορατό από μακριά και γειτνιάζει άμεσα με την πλατεία Ελευθερίας, την κεντρικότερη πλατεία εντός των τειχών, με τη νότια όψη του να αποτελεί ένα από τα οπτικά όρια δομημένου περιβάλλοντος και πλατείας. Λόγω της εμβληματικής και στρατηγικής θέσης του λειτουργεί ως κοιτίδα πολιτισμού, διότι στη συνείδηση του επισκέπτη αποτυπώνεται ότι η πόλη έχει ως κύριο στόχο της την ανάδειξη του πολιτισμού της μέσω της προβολής της ιστορίας της. Δρα ως μοχλός τοπικής οικονομίας και ανάπτυξης και αυτό γιατί η προβολή του πολιτισμού έλκει την οικονομία, με αποτέλεσμα να επωφελούνται οικονομικά και οι εμπορικές λειτουργίες της περιοχής. Σε αυτό κύριο ρόλο διαδραματίζει η πλατεία που λειτουργεί ως

²⁷ Σ. Συλεούννη, Π. Πολυξένη, εκδοχές του ΜΟΝΤΕΡΝΟΥ στη σύγχρονη πραγματικότητα - Το παράδειγμα του έργου του Πάτροκλου Καραντινού, 2015, ΕΜΠ, Αθήνα.

πέρασμα, χώρο συνάθροισης κοινού, χώρο εκδηλώσεων και τόπο συναντήσεων, με αποτέλεσμα την προσέλκυση του ευρύ κοινού.

Εικόνα 19. Αποτύπωση του μοναστηριού του Αγίου Φραγκίσκου εντός του Αρχαιολογικού Μουσείου Ηρακλείου, του χώρου ανασκαφής του 1993-1997 (νότια) και του χώρου ανασκαφής του 1983 (βόρεια).

Το κτιριακό συγκρότημα του Αρχαιολογικού μουσείου καταλαμβάνει ένα ολόκληρο οικοδομικό τετράγωνο στο κέντρο της παλιάς πόλης. Εντάσσεται στην περιοχή του πολεοδομικού κέντρου και νοτίως βρίσκεται η μεγαλύτερη πλατεία του Ηρακλείου, η πλατεία Ελευθερίας, και βορειοδυτικά αναπτύσσονται όλες οι κεντρικές λειτουργίες της πόλης. Βρίσκεται πάνω σε κομβική θέση ενώνοντας την παράκτια ζώνη και συγκεκριμένα το εμπορικό λιμάνι με την πλατεία Ελευθερίας, δύο περιοχές που βρίσκονται σε διαφορετικό υψόμετρο, με την πλατεία και το μουσείο να χωροθετούνται στην αρχή της γεωγραφικής έξαρσης εντός των ενετικών τειχών. Η βόρεια και η δυτική όψη του μουσειακού χώρου είναι ορατές από μεγάλη απόσταση, γεγονός που οφείλεται αφενός, στη διαμόρφωση της πλατείας και του κυκλοφοριακού κόμβου στα νότια και αφετέρου, στον πλατύ δρόμο και τον υπαίθριο χώρο στάθμευσης δυτικά του κτιρίου, δίνοντας πνοή στην πρόσοψη της εισόδου του. Οι παραπάνω ελεύθεροι χώροι αποτελούν, επίσης, μια ομαλή μετάβαση από τον αστικό ιστό προς το μουσείο και αντιθέτως.

Αρχιτεκτονική και μορφολογική περιγραφή

Στη στάθμη 0, η είσοδος στον προαύλιο χώρο του μουσείου γίνεται από τα δυτικά. Ευθεία στη νότια πλευρά του οικοπέδου, στη μέση του προαυλίου χώρου βρίσκεται η υποδοχή και ο χώρος εισιτηρίων. Η κύρια είσοδος είναι στη νότια όψη του κτιρίου, απέναντι από την υποδοχή. Ο μακρόστενος χώρος της εισόδου στα νότια έχει χωριστεί σε τέσσερις μικρότερους χώρους που φιλοξενούν, από δυτικά προς τα ανατολικά, έναν χώρο πολυμέσων, το βεστιάριο, και αίθουσα πληροφοριών. Στα ενδιάμεσα παρεμβάλλονται οι δύο μεγάλες κλίμακες που οδηγούν στον όροφο. Στο κτίριο του Καρναντινού φιλοξενούνται δώδεκα εκθεσιακοί χώροι

συν δύο ακόμα στις προεκτάσεις που έγιναν ανατολικά. Εκεί βρίσκεται και ένας χώρος αναψυκτήριου, νοτίως, και χώροι υγιεινής στα βόρεια.

Στην στάθμη +1, ο μακρόστενος χώρος με τις κλίμακες έχει διαμορφωθεί ως εκθεσιακός. Συνολικά, στον όροφο φιλοξενούνται δώδεκα εκθεσιακοί χώροι , αφού πλέον και οι διάδρομοι επικοινωνίας λειτουργούν ως εκθέσεις, και μια αίθουσα διαλέξεων στα ανατολικά.

Στον υπαίθριο χώρο νοτίως του οικοπέδου διαμορφώνεται ο κήπος του μουσείου μέσα στον οποίο βρίσκεται και ο αρχαιολογικός χώρος των ερειπίων του Ενετικού μοναστηριού του Αγίου Φραγκίσκου. Στα βορειοανατολικά του οικοπέδου διαμορφώνονται οι χώροι των εργαστηρίων και άλλοι βοηθητικοί χώροι του μουσείου.

Η σύνθεση αποτελείται από απλούς γεωμετρικά παραλληλεπίπεδους όγκους που υποδηλώνουν τη λειτουργία τους. Το δομικό υλικό κατασκευής του κτιρίου είναι το οπλισμένο σκυρόδεμα. Οι χώροι του κτιρίου είναι μεγάλοι και αδιάσπαστοι, ενώ στους τοίχους και στις οροφές είναι κατασκευασμένα μεγάλα ανοίγματα για να επιτυγχάνεται ο φυσικός φωτισμός. Οι εκθεσιακοί χώροι τοποθετούνται στο ισόγειο σε δύο παράλληλους όγκους έξι διαδοχικών αιθουσών μεγάλου ύψους με φεγγίτες. Στον όροφο οι αντίστοιχοι όγκοι κατασκευάζονται σε εσοχή για τον φυσικό φωτισμό του ισόγειου, και αποτελούνται από τέσσερις διαδοχικούς εκθεσιακούς χώρους σε εναλλαγή με άλλους μικρότερων διαστάσεων και ύψους. Στον όροφο υπάρχουν δύο, ακόμα, εκθεσιακοί χώροι, παραπλεύρως των υπόλοιπων. Οι βοηθητικές λειτουργίες τοποθετούνται στο ισόγειο σε πτέρυγα χαμηλότερου ύψους, δίπλα από την έκθεση, και με ξεχωριστή είσοδο από τα ανατολικά. Στον ίδιο όγκο στον όροφο βρίσκεται η βιβλιοθήκη και η κατοικία του διευθυντή σε περίοπτη θέση σε pilotis, και οι δύο σε εξάρσεις. Η είσοδος στο μουσείο επιτυγχάνεται από τη στοά με το υπαίθριο foyer.

Το κτίριο ως βίωμα

Ο επισκέπτης εισέρχεται στον μουσειακό χώρο από ένα στρεσογόνο, φορτισμένο με ήχους και εικόνες περιβάλλον, όπως είναι αυτό του πολεοδομικού κέντρου. Απουσιάζει, λοιπόν, οποιαδήποτε προετοιμασία ψυχικής μέθεξης πριν την εισαγωγή του στον χώρο. Η είσοδος πραγματοποιείται από τον προαύλιο ημιυπαίθριο χώρο νοτιοανατολικά, όπου βρίσκεται η υποδοχή. Το προαύλιο λειτουργεί ως χώρος οπτικού και ακουστικού φιλτραρίσματος, εκεί όπου ο επισκέπτης αρχίζει να προετοιμάζεται την εισαγωγή του στο μουσείο. Παράλληλα ανοίγονται διάπλατα οπτικές φυγές προς τον υπαίθριο δενδροφυτεμένο αρχαιολογικό χώρο βορειοανατολικά του οικοπέδου. Μπαίνοντας στους εκθεσιακούς χώρους γίνεται αμέσως αντιληπτό ότι φυσικός και τεχνητός φωτισμός έχουν μελετηθεί σε τέτοιο βαθμό που τα εκθέματα να αναδεικνύονται με τον καλύτερο τρόπο, προσελκύοντας το ενδιαφέρον του θεατή. Ο ένας χώρος σε μεταβιβάζει ομαλά στον άλλο, μέσω του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού αλλά και με την προβολή των εκθεμάτων με χρονολογική σειρά. Τα εκθέματα είναι σωστά τοποθετημένα και φωτισμένα που σε προκαλούν να διασχίσεις όλους τους χώρους. Μέγιστο είναι το μουσειακό ενδιαφέρον λόγω της σημαντικότητας των εκθεμάτων. Το Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου φιλοξενεί αρχαιολογικά ευρήματα από όλη την Κρήτη και κατέχει την σημαντικότερη μινωική συλλογή στον κόσμο, γεγονός που το καθιστά συναρπαστικό και ελκυστικό προς το κοινό.

Εικόνα 20. Ο υπαίθριος χώρος του μουσείου από τα νότια

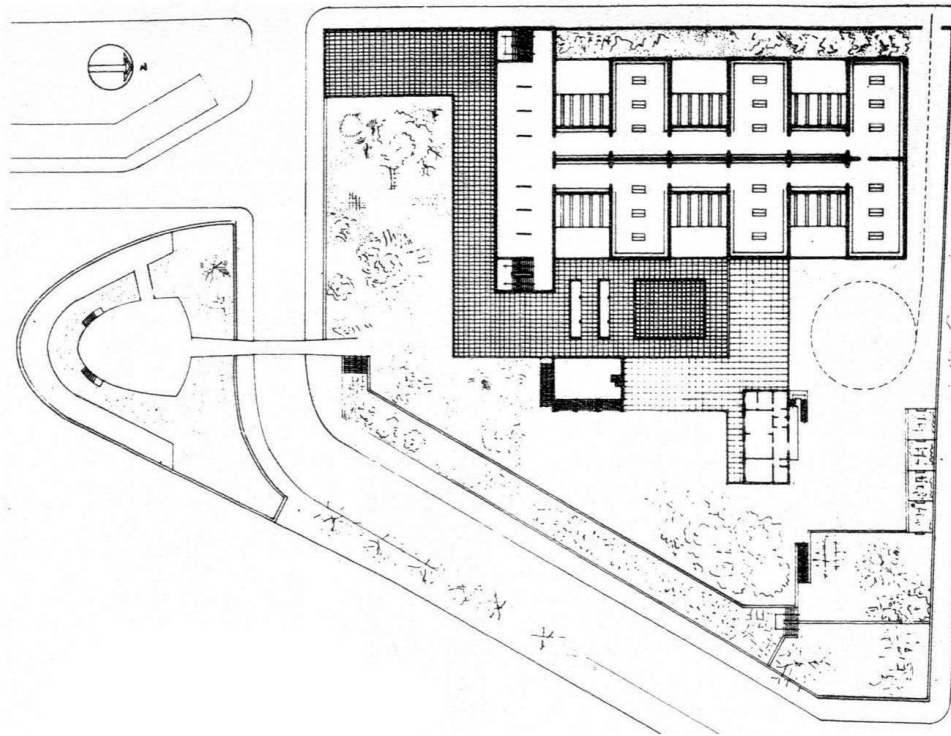
Εμπειρικά συμπεράσματα

Τρία είναι τα χαρακτηριστικά που καθιστούν εμβληματικό το Αρχαιολογικό μουσείο. Βάσει της θεωρίας του Lynch: η αναγνωρισιμότητα του κελύφους, σε σχεδιασμό σύμφωνα με τις αρχές του μοντέρνου κινήματος, προσδίδει στο κτίριο μοναδική ταυτότητα αναδεικνύοντας το ως τοπόσημο. Ο επώνυμος σχεδιασμός του από τον διάσημο αρχιτέκτονα Πάτροκλο Καραντινό σε συνδυασμό με τον μνημειακό χαρακτήρα του κτιρίου, συντελούν στον χαρακτηρισμό του ως εμβληματικό. Η χωροθέτηση του μουσείου σε γωνιακό σημείο πάνω στον κόμβο, που ενώνει το λιμάνι με το κέντρο, και μπροστά από την πλατεία είναι στρατηγική, διότι καθιστά το κτίριο ορατό από μεγάλη απόσταση. Ακόμα, είναι σημείο αναφοράς και προσανατολισμού στον αστικό ιστό, καθώς στον γενικό πληθυσμό είναι γνωστή η θέση του. Σύμφωνα με τον Lynch, στοιχεία όπως τα παραπάνω μπορούν να προσδώσουν σε ένα κτίριο τον χαρακτηρισμό τοπόσημο.

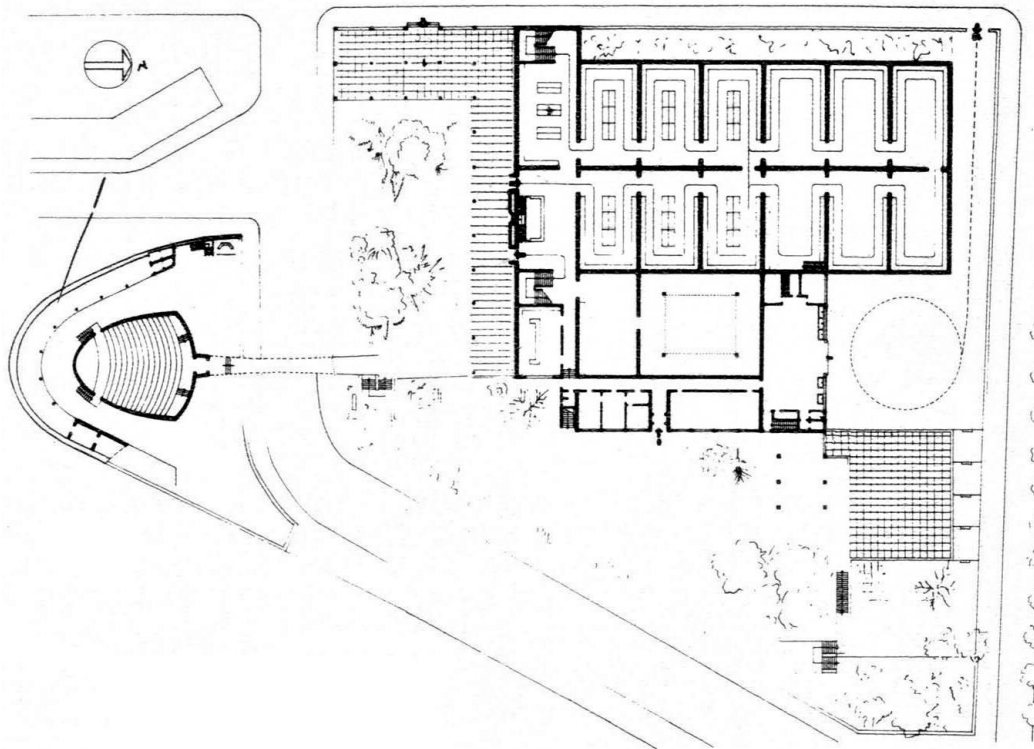
Παρατηρείται επίσης, ότι το Αρχαιολογικό Μουσείο συμβάλλει στην ανάπτυξη του πολιτισμού και στην προσέλκυση του τουρισμού και κατ' επέκταση στην οικονομική ανάπτυξη. Τέλος, σε τοπικό πεδίο, αναμορφώνει το επίπεδο της περιοχής συμβάλλοντας στην ανάπτυξη μικρών επιχειρήσεων και στο τοπικό εμπόριο.

Παράρτημα Σχεδίων

1933

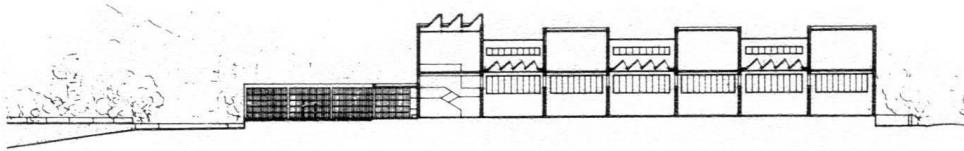
Κάτοψη Ισογείου

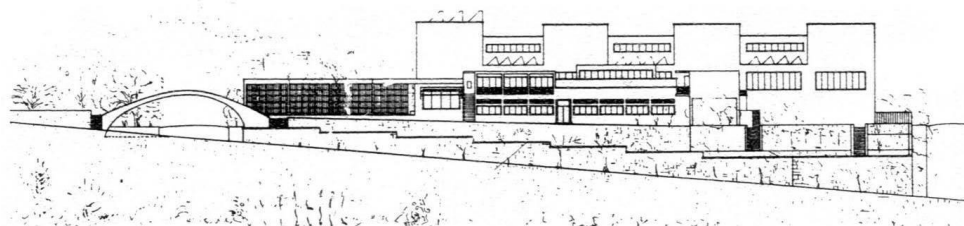
Κάτοψη Ορόφου

Παράρτημα Σχεδίων

1933

Τομή

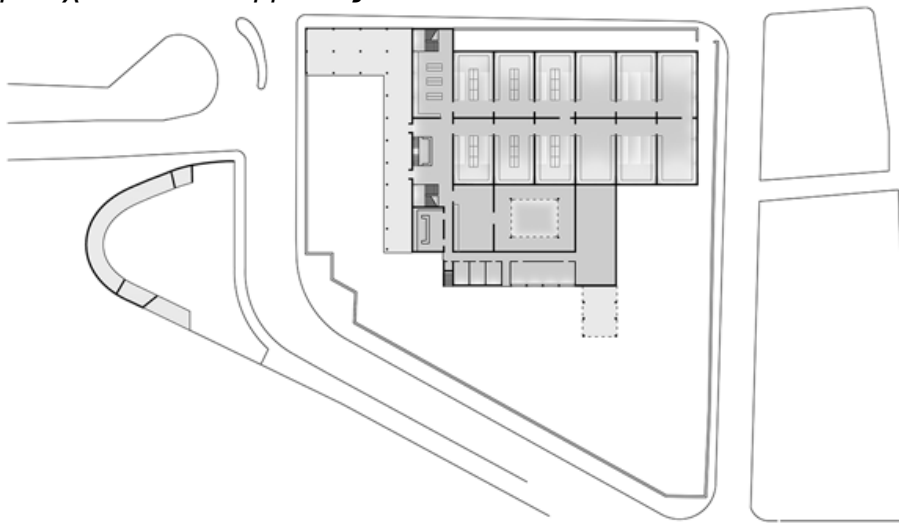

Ανατολικά Όψη

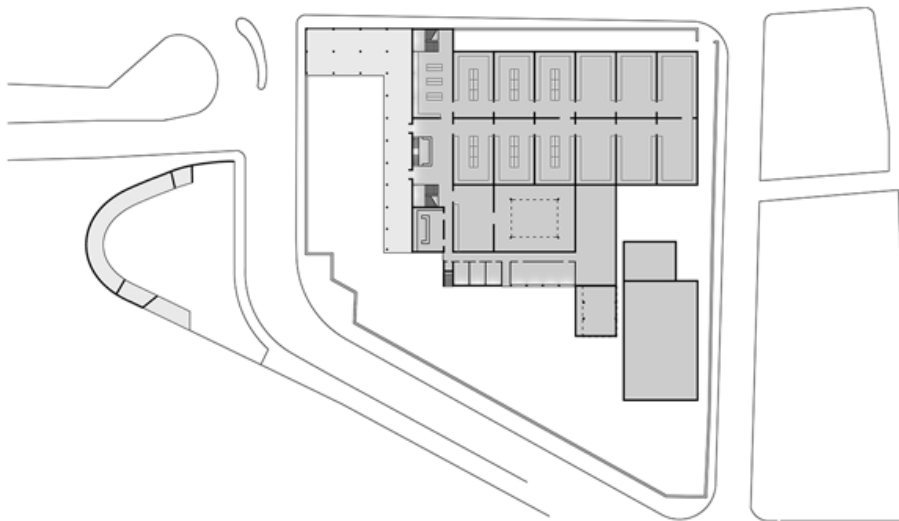
Παράρτημα Σχεδίων – Επεμβάσεις

Κατόψεις

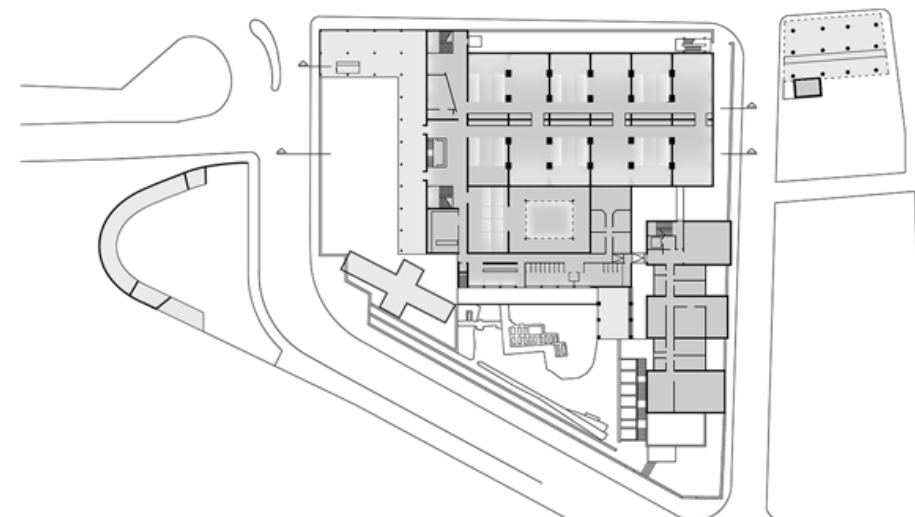
1933

1987

2014

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΚΟΥ

Εικόνα 21. Άποψη της πρόσοψης του ναού του αγίου Μάρκου.

Η Βασιλική του Αγίου Μάρκου οικοδομήθηκε κατά το 1239 στο κέντρο της παλιάς πόλης του Ηρακλείου από τον Λατίνο επίσκοπο Ιεράπετρας και αποτελεί τον αρχαιότερο ενετικό ναό στην Κρήτη. Δίπλα από τον ναό υπήρχε ψηλό κωδωνοστάσιο με ρολόι. Στον Άγιο Μάρκο εκκλησιάζονταν ο Δούκας και οι αξιωματούχοι του νησιού. Εντός του ναού υπήρχαν σαρκοφάγοι και τάφοι, με ανάγλυφες παραστάσεις και οικόσημα, δουκών και μελών της κρητικής και ενετικής αριστοκρατίας. Κατά τον Κρητικό Πόλεμο (1645-1669), από το κωδωνοστάσιο ηχούσε το σύνθημα ενάρξεως βομβαρδισμού και για αυτό το λόγο αποτελούσε στόχο των τούρκικων πυροβόλων.²⁸

Η εξέλιξη του κτιρίου στον χρόνο

Στον μεγάλο σεισμό του 1303, μέρος του ναού καταστράφηκε και ανοικοδομήθηκε τα επόμενα έτη. Το 1508 ξανακατεστράφη από τον μεγάλο σεισμό και πιθανώς επισκευάζεται το 1514. Το 1552 συντάχθηκε τεχνική έκθεση για την στατικότητα του ναού κατά την οποία ο βόρειο τοίχος είχε πάρει κλίση και κατά συνέπεια οι κίονες και τα ξύλα. Για το λόγω αυτό ο τοίχος στερεώθηκε με τέσσερις αντηρίδες με τόξα. Εντέλει ο ναός επισκευάζεται το 1557, αλλά υπέστη εκ νέου ζημιές από τους σεισμούς των 1564 και 1595. Το 1599 προγραμματίζονται έργα στερέωσης και το 1625, κατόπιν αυτοψίας ξαναβρίσκεται ετοιμόρροπος ο βόρειος τοίχος, χωρίς να είναι γνωστό εάν επισκευάστηκε τα αμέσως επόμενα έτη.

Κατά την συνθηκολόγηση και παράδοση του Κάστρου στους Τούρκους ο ναός μετατράπηκε σε μουσουλμανικό τέμενος έως το 1915. Το κωδωνοστάσιο κατεδαφίστηκε και στη θέση του κατασκευάστηκε μιναρές, ενώ, ο κώδων του ναού μαζί με άλλα κειμήλια μεταφέρθηκε στη Βενετία. Οι τοιχογραφίες και οι χριστιανικοί τάφοι καταστράφηκαν άμεσα και τα οστά διασκορπίστηκαν εκτός του ναού. Αρχικά, η στέγη του ναού ήταν τριμερής, με τη στέγη του

²⁸ Σ. Αλεξίου, Κ. Λασιθιωτάκης, Η Αποκατάσταση του Ναού του Αγίου Μάρκου του Χάνδακος, Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, 1958, Ηράκλειο

μεσαίου κλίτους να υπερυψούνται. Στην μετασκευή που υπέστη ο ναός, όμως, κατά την τούρκικη κυριαρχία, καταργήθηκε η μεσαία στέψη και όλος ο ναός καλύφθηκε από δίκλινη στέγη.

Μετά την αποχώρηση των Τούρκων το 1924 το μνημείο περιήλθε στην Εθνική Τράπεζα και από εκεί στο Δήμο Ηρακλείου και χρησιμοποιούνταν για χρόνια ως αίθουσα κινηματογράφου.

Εικόνα 22. Νότια άποψη του Α. Μάρκου. 1930-1940.

Το 1956 υπεγράφη σύμβαση μεταξύ του Δήμου Ηρακλείου και του Ε.Κ.Ι.Μ. για την αναστήλωση και αποκατάσταση του ναού. Μετά τις εργασίες αναστήλωσης αποκτά την αρχική του μορφή ως τρίκλιτη ξυλόστεγος βασιλική, της οποίας τα κλίτη χωρίζονται με δύο σειρές γοθτικές τοξοστοιχίες επί κιόνων. Οι τοίχοι έφεραν τοιχογραφίες βυζαντινού ρυθμού οι οποίες αποκαλύφθηκαν, εν μέρη, μετά την αποκατάσταση. Ανυψώθηκε το μεσαίο κλίτος, όπως ήταν αρχικά, κατασκευάζοντας στο πλαϊνό του δώδεκα οξυκόρυφα ανοίγματα σε κάθε πλευρά. Ακόμα, καταργήθηκαν τα ανοίγματα που υπήρχαν στους πλάγιους τοίχους και κατασκευάστηκαν οξυκόρυφα ανοίγματα στο βόρειο τοίχο, όπως το νότιο. Τέλος, ανακατασκευάστηκε το προστώο με στόχο την επαναφορά στην αρχική μορφή του με τη δημιουργία πλάκας οπλισμένου σκυροδέματος με εμφανείς ξύλινες δοκούς που σχηματίζουν φατνώματα στην οροφή. Στο προστώο έχουν παραμείνει τρεις από τους αρχικούς κίονες με κιονόκρανα από τον 14^ο αιώνα. Επιστρώθηκε το δάπεδο με νέες πλάκες, επιδιορθώθηκαν οι βάσεις της εσωτερικής κιονοστοιχίας, έγινε ενίσχυση του ναού με σκυρόδεμα, κατασκευάστηκαν τα επιχρίσματα και οι θύρες και αντικαταστάθηκαν τα υαλοστάσια των παραθύρων με μεταλλικά.²⁹ Δύο από τους τάφους είναι ορατοί έως σήμερα στην ανατολική πλευρά του ναού. Η αναστήλωση ολοκληρώθηκε το 1960, όπου και ο ναός χρησιμοποιήθηκε ως δημοτική βιβλιοθήκη. Το 1961 πραγματοποιείται το πρώτο διεθνές κρητολογικό συνέδριο.³⁰ Σήμερα η βασιλική του Αγίου Μάρκου φιλοξενεί την Δημοτική Πινακοθήκη Ηρακλείου, όπου λαμβάνουν χώρο περιοδικές εικαστικές εκθέσεις και διάφορες πολιτιστικές δράσεις.³¹

Κύρια Μορφολογικά Στοιχεία

Ο Άγιος Μάρκος είναι τρίκλιτη βασιλική και στέγαση με ξύλινη στέγη. Έχει επιμήκες σχήμα με διαστάσεις 32 μ. νοτίως επί 15,6 μ. δυτικά, σε αντίθεση με τη βόρεια και ανατολική πλευρά του που είναι μεγαλύτερες κατά 30 εκατοστά. Η στέγαση γίνεται με τριμερή ξύλινη στέγη με εξέχον το κεντρικό μέρος. Το μεσαίο κλίτος του ναού υπερυψούται. Τα δάπεδα είναι

²⁹ Σ. Αλεξίου, Κ. Λασσιθιωτάκης, Η Αποκατάσταση του Ναού του Αγίου Μάρκου του Χάνδακος, Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, 1958, Ηράκλειο.

³⁰ [https://el.wikipedia.org/wiki/Βασιλική_του_Αγίου_Μάρκου_\(Ηράκλειο\)](https://el.wikipedia.org/wiki/Βασιλική_του_Αγίου_Μάρκου_(Ηράκλειο))

³¹ <https://heraklionartgallery.gr/artgallery/>

επενδυμένα με ορθογώνιες πέτρινες πλάκες. Στην είσοδο υπάρχει υπέρθυρο με ανακουφιστικό τόξο. Το διακοσμημένο θύρωμα στην εσωτερική πλευρά της βόρειας εισόδου, είναι αυτό του μεγάρου Ιτάρ, το οποίο έχει μεταφερθεί. Ο ναός διαθέτει συνολικά εικοσιτέσσερα ανοίγματα παραθύρων στους τοίχους πλαγίως του κεντρικού κλίτους, που μαζί με τα παράθυρα του βορείου κλίτους, κατασκευάστηκαν το 1956. Υπήρχαν, επίσης πολλές πόρτες στο βόρειο και νότιο τοίχο που πλέον είναι φραγμένες.³² Οι εσωτερικοί τοίχοι είναι επενδυμένοι με βυζαντινές τοιχογραφίες³³. Εσωτερικά στον νότιο τοίχο έχει ενσωματωθεί τρίβολο παράθυρο σε γοθικό ρυθμό μεταφερόμενο και αυτό από άλλο κτίριο. Διαθέτει τρία οξυκόρυφα ανοίγματα εγγεγραμμένα εντός οξυκόρυφου τόξου. Οι δύο κιονοστοιχίες που χωρίζουν τα κλίτη αποτελούνται από πέντε κίονες η καθεμία από πράσινο γρανίτη, που στηρίζουν έξι τόξα γοθικού ρυθμού. Οι κίονες έχουν διαφορετικά επίχρυσα κιονόκρανα και διαφορετικά ύψη μεταξύ τους. Τα τέσσερα κιονόκρανα βορείως είναι καλαθοειδούς σχήματος και τα ανατολικά κιονόκρανα στη βόρεια και νότια κιονοστοιχία είναι βοστρυχοειδή γοθικού ρυθμού. Οι βάσεις των κίωνων είναι πέτρινες, επίσης διαφορετικές μεταξύ τους, επικαλυμμένες με κονίαμα και φιλοτεχνημένο διακοσμητικό φύλλο. Όλοι οι κίονες είναι διαφορετικού μεγέθους, μάλλον, λόγω ανακαινίσεων του ναού.

Η πρόσοψη του Αγίου Μάρκου δυτικά, διαμορφώνεται με προστώ με κιονοστοιχία αποτελούμενη από έξι κίονες με ενδιάμεσα στηριζόμενα τόξα, εκ των οποίων το μεσαίο είναι το μεγαλύτερο. Τα τόξα υποβασάζουν νεότερη επίπεδη στέγη οπλισμένου σκυροδέματος, επενδυμένη με ξύλινες δοκούς, και σχηματίζουν φατνώματα. Τα τόξα και τα γείσα του προστώου είναι διακοσμημένα με αναγεννησιακού ρυθμού σχέδια.³⁴

Σχέση του κτιρίου με τον άμεσο αστικό ιστό

Η Βασιλική του Αγίου Μάρκου χωροθετείται στο πολεοδομικό κέντρο της παλιάς πόλης του Ηρακλείου. Στην συγκεκριμένη περιοχή εντάσσονται οι κεντρικές λειτουργίες της πόλης με χρήσεις εστίασης, καταστήματα, γραφεία, διοικητικές λειτουργίες και κατοικίες στους ορόφους. Η βασιλική βρίσκεται στην ανατολική πλευρά του πεζόδρομου της 25^{ης} Αυγούστου. Είναι χτισμένη στο κέντρο ενός πυκνοδομημένου οικοδομικού τετραγώνου, με αποτέλεσμα να είναι εμφανής μόνο η πρόσοψη του ναού από τον πεζόδρομο. Οι υπόλοιπες όψεις είναι εγκλωβισμένες ανάμεσα στα γύρω κτίσματα. Νοτιοανατολικά του Αγίου Μάρκου, στη νότια πλευρά του πεζόδρομου βρίσκεται η πλατεία των Λιονταριών, η οποία είναι η κεντρικότερη και πιο ιστορική πλατεία του κέντρου. Βορειοδυτικά βρίσκεται το πάρκο Θεοτοκόπουλου, μια σχετικά μεγάλη περιοχή πρασίνου που αποτελεί σημαντικό κομμάτι πνοής στην πόλη. Η βασιλική συνδέεται με την πλατεία και με τον χώρο πρασίνου μέσω του πεζόδρομου, αναπτύσσοντας σχέσεις οπτικών φυγών από και προς αυτά.

Ο Άγιος Μάρκος είναι ένα από τα σημαντικότερα ιστορικά κτίρια που βρίσκονται στον πεζόδρομο της 25^{ης} Αυγούστου όντας το παλαιότερο και το πιο χαρακτηριστικό από αυτά. Ανατολικά του πεζόδρομου, σε συνέχεια με τον Άγιο Μάρκο, βρίσκεται, επίσης, η δημοτική βιβλιοθήκη, το δημαρχείο και ο ναός του Αγίου Τίτου, που αποτελούν σημαντικές λειτουργίες και χαρακτηριστικά τοπόσημα της πόλης. Η 25^η Αυγούστου ενώνει το λιμάνι και το Κάστρο του

³²[https://el.wikipedia.org/wiki/Βασιλική_του_Αγίου_Μάρκου_\(Ηράκλειο\)](https://el.wikipedia.org/wiki/Βασιλική_του_Αγίου_Μάρκου_(Ηράκλειο))

³³ Σ. Αλεξίου, Κ. Λασιθιωτάκης, Η Αποκατάσταση του Ναού του Αγίου Μάρκου του Χάνδακος, Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, 1958, Ηράκλειο

³⁴[https://el.wikipedia.org/wiki/Βασιλική_του_Αγίου_Μάρκου_\(Ηράκλειο\)](https://el.wikipedia.org/wiki/Βασιλική_του_Αγίου_Μάρκου_(Ηράκλειο))

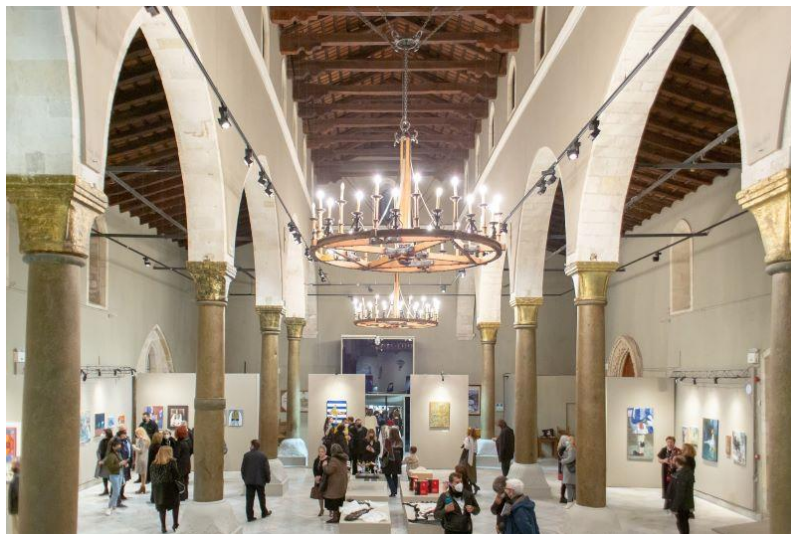
Κούλε με το κέντρο. Αυτό το μνημείο μαζί με τα υπόλοιπα ιστορικά κτίρια και μνημεία του πεζοδρόμου σχηματίζουν μια ιστορική αφήγηση των ενετικών και οθωμανικών χρόνων.

Αρχιτεκτονική και μορφολογική περιγραφή

Η είσοδος στο προστώο της βασιλικής επιτυγχάνεται μέσω κλίμακας πέντε σκαλοπατιών, καθώς το κτίριο υπερυψούται του πεζοδρόμου κατά ένα μέτρο περίπου. Στη μέση του προστώου και συμμετρικά με την κλίμακα βρίσκεται η πόρτα της κεντρικής και μοναδικής εισόδου. Εσωτερικά ο ναός είναι μια ενιαία αίθουσα, όπου ένας νοητός διαχωρισμός επιτυγχάνεται μέσω των κιονοστοιχιών των κλιτών και της υψομετρικής διαφοράς του μεσαίου κλίτους. Το εσωτερικό του Αγίου Μάρκου διαμορφώνεται ανά διαστήματα με κινητά στοιχεία για την προσαρμογή της εκάστοτε έκθεσης που φιλοξενεί.

Το κτίριο ως βίωμα

Παρότι η Βασιλική του Αγίου Μάρκου είναι σχεδιασμένη ως ένας ενιαίος χώρος, σύμφωνα με τις ανάγκες της αρχικής της λειτουργίας, μέγιστο είναι το ενδιαφέρον που παρουσιάζουν οι εκθέσεις που φιλοξενεί, αλλά και του κτιρίου ως μνημείο. Αυτά τα δύο στοιχεία λειτουργούν συνδυαστικά έτσι ώστε η επίσκεψη και η περιήγηση, στο εξωτερικό αλλά και εσωτερικά της πινακοθήκης να αποτελεί αξιοσημείωτη εμπειρία. Το μικρό του μέγεθος, αλλά και το γεγονός ότι ο χώρος διατίθεται για μία λειτουργία, δεν καθιστά την πινακοθήκη ως ένα σύγχρονο και πολυλειτουργικό κτίριο πολιτισμού. Πάραυτα αποτελεί ένα κλασικό δείγμα επιτυχημένης αποκατάστασης και επανάχρησης ενός μνημειακού χώρου, σε χώρο που με τη σύγχρονη λειτουργία που του έχει αποδοθεί, προωθεί τον πολιτισμό με τη μορφή της τέχνης αναδεικνύοντας ιδιαίτερος τοπικούς καλλιτέχνες και κατά συνέπεια τον τοπικό πολιτισμό.

Εικόνα 23. Προσωρινή έκθεση στο εσωτερικό της βασιλικής.

Εμπειρικά συμπεράσματα

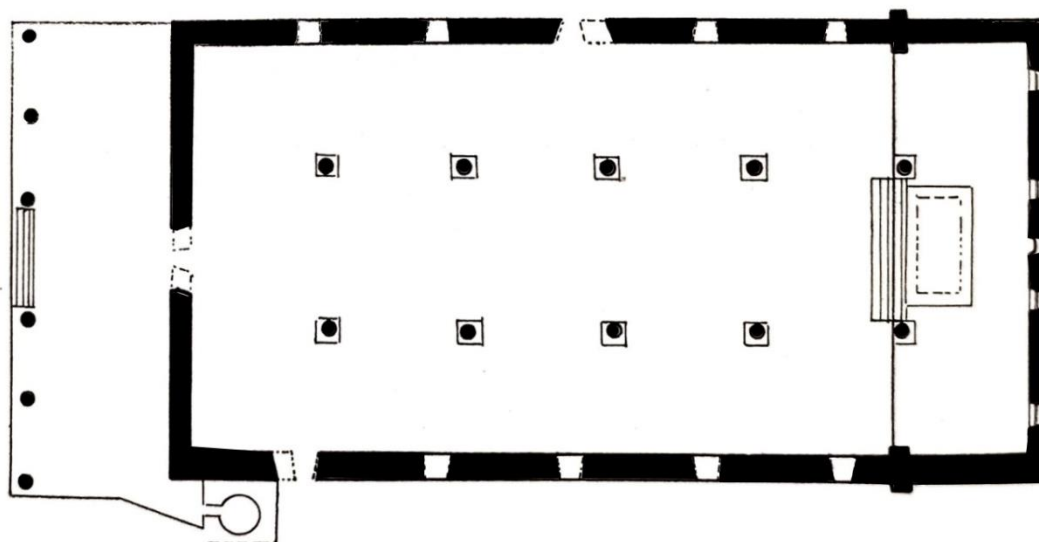
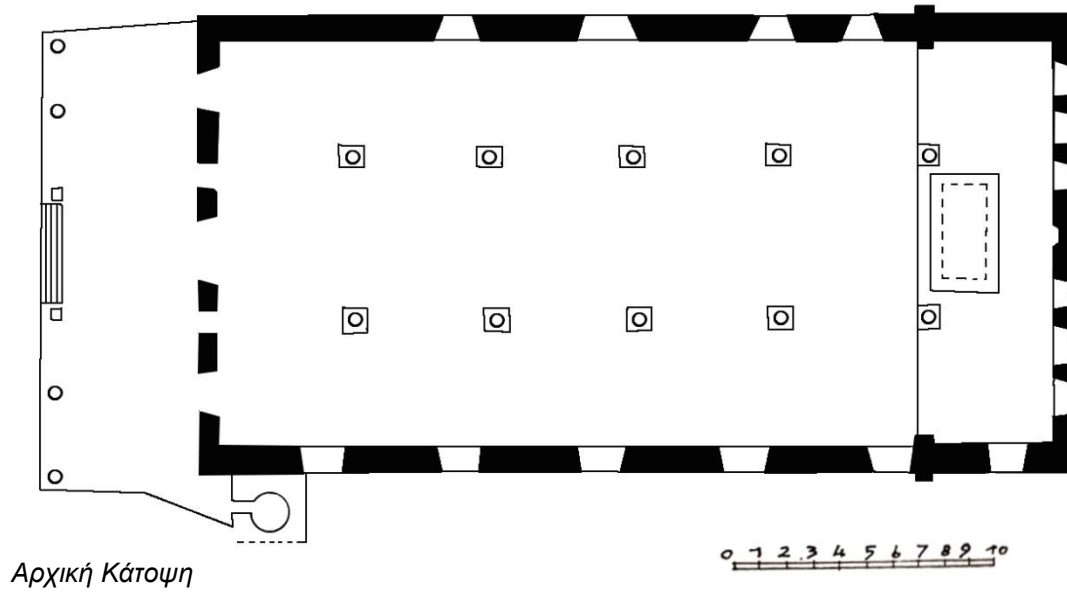
Ο Άγιος Μάρκος αποτελεί ένα από τα παλαιότερα κτίσματα στο Ηράκλειο. Την βενετοκρατία ο ναός κτίστηκε σε εξέχουσα θέση απέναντι από το δουκικό παλάτι στο κέντρο του Χάνδακα και εκεί εκκλησιαζόταν ο δούκας. Μέχρι και τους οθωμανικούς χρόνους που χρησιμοποιούνταν ως τζαμί, πάντα κατείχε μια εξέχουσα θέση και λειτουργία στο κέντρο της πόλης. Από μόνα τους λοιπόν η ιστορία και η μνημειακότητα του κτιρίου καθιστούν την βασιλική ως τοπόσημο της πόλης. Ακόμα, σύμφωνα με τον Lynch, η αναγνωρισιμότητα της όψης του το καθιστά ορόσημο της περιοχής. Η πλατεία Λιονταριών με την ενετική Κρήνη Μοροζίνι, η οποία είναι από τα δημοφιλέστερα μνημεία επίσης, σε συνδυασμό με την βασιλική Αγίου Μάρκου λειτουργούν συνεργατικά τονίζοντας και αναδεικνύοντας το ένα το άλλο. Λόγω της θέσης στην οποία βρίσκεται στην κεντρικότερη πλατεία το κτίριο έχει γίνει μέρος στάσης και συνάντησης, όντας σημείο αναφοράς, στοιχείο που κατά τον Lynch ενισχύει τον χαρακτήρα του ως τοπόσημο. Αποτελεί μνημείο και κτίριο που προάγει τον πολιτισμό γι αυτό το λόγο είναι πόλος έλξης. Ένα μνημείο που με τη σύγχρονη λειτουργία του προσελκύει κοινό διαφόρων ηλικιών, τόσο τουρίστες όσο και ντόπιους που θέλουν να γνωρίσουν την τοπική τέχνη και κουλτούρα. Σε αυτό συντελεί και το μέγιστο ενδιαφέρον που παρουσιάζουν οι εκθέσεις που φιλοξενεί το μνημείο. Έτσι συμβάλει στην τουριστική και πολιτιστική κίνηση αυξάνοντας την οικονομία της πόλης. Ακόμα, αποτελεί κομμάτι της πολιτιστικής διαδρομής διότι βρίσκεται στον ιστορικό πεζόδρομο με τα κυριότερα μνημεία της πόλης, μια διαδρομή που αναδεικνύει το Ηράκλειο προβάλλοντας τον μεγαλοπρεπή χαρακτήρα που είχε κάποτε. Τέλος, το μνημείο συμβάλει στην ανάπτυξη της περιοχής, που λόγω αυτού και των υπόλοιπων μνημείων, ολοένα αναβαθμίζεται με πεζοδρομήσεις και άλλες αστικές παρεμβάσεις. Κατά την γνώμη μου, ο εμβληματικός και μνημειακός χαρακτήρας του Αγίου Μάρκου, σε συνδυασμό με την στρατηγική θέση πάνω στην κεντρικότερη πλατεία που το αναδεικνύει, και το γεγονός ότι το κτίριο αποτελεί σημείο αναφοράς, είναι τα στοιχεία που το καθιστούν τοπόσημο στον αστικό ιστό του Ηρακλείου.

Εικόνα 24. Ο Άγιος Μάρκος ως χώρος στάσης και συνάντησης μέσα στην πόλη.

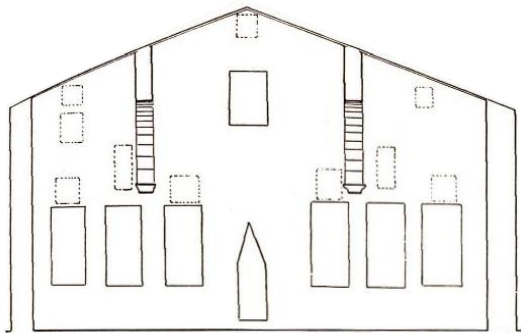
Παράρτημα Σχεδίων

Κατόψεις

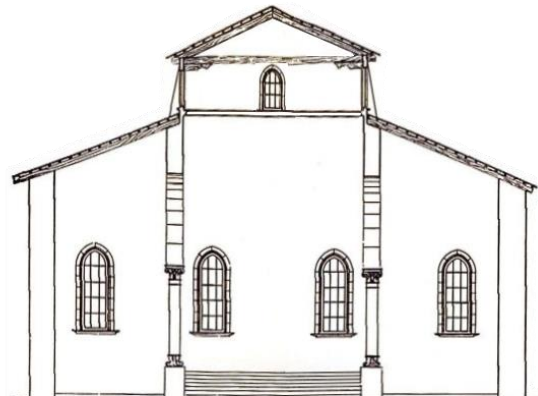

Τελική κάτοψη Διαμορφωμένων περιμετρικών τοίχων

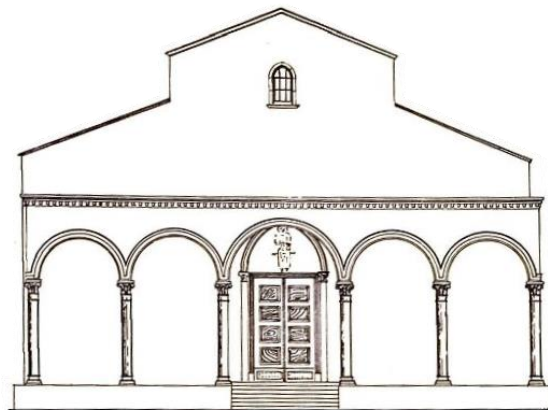
Παράρτημα Σχεδίων

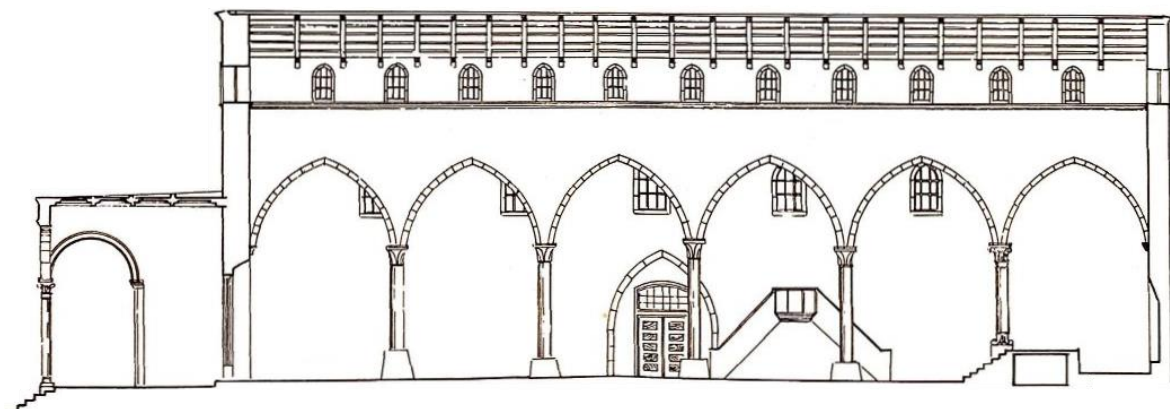
Αρχική Ανατολική Όψη

Αποκατεστημένη Ανατολική Όψη

Δυτική Όψη – Το Προστώο

Τομή κατά μήκος

ΒΙΚΕΛΑΙΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Εικόνα 25. Β/δ άποψη της Βικελαίας από την πλατεία Καλλέργων

Η Βικελαία είναι η δημοτική βιβλιοθήκη του Ηρακλείου. Δημιουργήθηκε από δωρεά του λόγιου Δημήτρη Βικέλα μετά τον θάνατό του, από τον οποίο πήρε και το όνομά της. Η ίδρυση της προξένησε ενδιαφέρον σε πολλούς λόγιους ανθρώπους, οι οποίοι δώρισαν τις προσωπικές τους συλλογές.

Αρχικά η βιβλιοθήκη στεγάστηκε στο πάρκο Θεοτοκόπουλου, στο ισόγειο του Νομαρχιακού Καταστήματος. Το 1920 μεταφέρθηκε στο ισόγειο του Μεγάρου του Δημαρχείου και φιλοξενήθηκε στα τρία βόρεια δωμάτια του. Το 1932 μεταστεγάστηκε σε κάποιες αίθουσες στο ισόγειο του Μεγάρου Αχτάρικα στην οδό 25^{ης} Αυγούστου, το οποίο μόλις είχε κτιστεί. Το 1947 μεταφέρθηκε στον πρώτο όροφο του κτιρίου. Εκεί παρέμεινε για 40 χρόνια, έως το 1987, οπότε και κατέλαβε όλους τους άνω ορόφους του Μεγάρου Αχτάρικα. Κατά τη δεκαετία του 1980 η Βικελαία εξελίσσεται σε ένα από τα πιο μεγάλα πνευματικά ιδρύματα της Κρήτης. Το 2005, λόγω ανακαίνισης του κτιρίου, η βιβλιοθήκη μετακόμισε στο ιστορικό νεοκλασικό διώροφο κτίριο δίπλα από τον ναό του αγίου Ματθαίου στην οδό Ταξιάρχου Μαρκοπούλου. Το 2014 μεταφέρθηκε στο ανακαινισμένο κτίριο του Μεγάρου Αχτάρικα όπου βρίσκεται μέχρι και σήμερα.³⁵ Η μελέτη του νέου κτιρίου έγινε το 2007 με αρχιτέκτονες Γ. Ζώη, Ε. Τσιρώνη, Δ. Αντωνίου και Ε. Κατσούφη.³⁶

³⁵ <http://www.vikelaia.gr/index.php/vikelaia-library/history>

³⁶ Δήμος Ηρακλείου, Διεύθυνση Τεχνικών Έργων, Λειτουργική διαρρύθμιση – Αποκατάσταση του Δημοτικού κτιρίου της Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης μετά την ενίσχυση, οριστική μελέτη, 2007.

Κύρια Μορφολογικά Στοιχεία

Πρόκειται για ένα τετραώροφο κτίριο με πατάρι, υπόγειο και στοά. Οι όψεις του είναι μοντέρνες μινιμαλιστικές τονίζοντας την απλή κυβιστική μορφή του κτιρίου. Δύο κατακόρυφες ζώνες με μόνιμες μεταλλικές περσίδες διασπούν τον όγκο σε μικρότερους, τονίζοντας τα σημεία εισόδου στις όψεις. Το κτίριο Αχτάρικα είναι από συμβατική κατασκευή, επενδεδυμένο εξωτερικά με λείες και αμμοβολισμένες πλάκες υπόλευκου τοπικού πωρόλιθου και τσιμεντοσανίδα. Πάνω από τα ανοίγματα του παταριού έχουν προσαρμοστεί μεταλλικά στέγαστρα καλυμμένα με γυαλί.

Η εξέλιξη του κτιρίου στον χρόνο

1930

1935

1970

1980

1990

2013

Εικόνα 26. Η εξέλιξη του Μεγάρου Αχτάρικα

Από το χτίσιμο του Μεγάρου Αχτάρικα έως τη δεκαετία του '60 γινόταν συντήρηση των όψεων. Τη δεκαετία του '70 η βιβλιοθήκη επεκτείνεται με το χτίσιμο του 3^{ου} ορόφου και γίνονται μικρές μορφολογικές αλλαγές στις όψεις που περιλαμβάνουν τη μετατροπή των τριών ημικυκλικών εγκοπών πάνω από την είσοδο σε μακρόστενα ανοίγματα. Η ίδια μετατροπή γίνεται στις ημικυκλικές εσοχές της βόρειας όψης, έτσι ώστε τα ανοίγματα να είναι συμμετρικά.

Η μεγάλη και κυριότερη επέμβαση έγινε στο κτίριο το 2014 με τον πλήρη εκσυγχρονισμό του. Εσωτερικά αναδιαμορφώθηκαν οι χώροι για να φιλοξενήσουν τις πιο σύγχρονες λειτουργίες της βιβλιοθήκης και στις όψεις έγινε μορφολογική αναβάθμιση. Οι νέες όψεις έχουν, πλέον πολύ λιγότερα ανοίγματα και εντελώς διαφορετική φιλοσοφία. Από τα ανοίγματα της βόρειας όψης, στον 3^ο όροφο, κρατήθηκε μόνο το τελευταίο ανατολικό, ενώ στην δυτική όψη διαμορφώθηκαν τρία νέα ανοίγματα πάνω από την είσοδο, όμοια με αυτά του παταριού, συμμετρικά αλλά λίγο μικρότερου μεγέθους από τα κατώτερα τους. Επίσης στο ανατολικό αίθριο δημιουργήθηκε περιμετρικός τοίχος ισουψής με την ανώτερη στάθμη του κτιρίου, με ενιαίο μακρόστενο άνοιγμα. Στον 2^ο όροφο καταργούνται τα τρία βόρεια ανοίγματα της δυτικής όψης. Στη βόρεια όψη, στον 1^ο και 2^ο όροφο, ενοποιούνται τα τρία μεσαία ανοίγματα και μικραίνει το ύψος τους, ενώ τοποθετούνται οριζόντιες περσίδες για ελεγχόμενο φωτισμό. Το ίδιο συμβαίνει και με τα τρία

βορινά και τα τρία νότια ανοίγματα της δυτικής όψης. Τα στηθαία όλων των ορόφων καταργούνται, όπως και ο πρόβολος του ισογείου. Στην άνω στάθμη του παταριού δημιουργούνται μεταλλικά στέγαστρα στη βόρεια και τη δυτική όψη. Τέλος, όλες οι όψεις επενδύθηκαν με τοπικό πωρόλιθο και διαμορφώθηκαν κάθετες ζώνες, με οριζόντιες σταθερές μεταλλικές περσίδες, διαφορετικού χρώματος και υφής στις εισόδους του μεγάρου.

Συνθετική αρχή

Αρχιτεκτονικός στόχος ήταν η δημιουργία μιας σύγχρονης πολυλειτουργικής βιβλιοθήκης που ανταποκρίνεται στις νέες ανάγκες της κοινωνίας. Αυτό προϋπόθετε τον επανασχεδιασμό των εσωτερικών χώρων έτσι ώστε να ανταποκρίνονται στις νέες σύγχρονες λειτουργίες της βιβλιοθήκης.

Σχέση του κτιρίου με τον άμεσο αστικό ιστό

Εικόνα 27. Στοά Μεγάρου Αχτάρικα , διαγραμματικό σκίτσο πορείας στοάς – πεζοδρόμων

Το Μέγαρο Αχτάρικα όπου στεγάζεται η Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη, χωροθετείται στο πολεοδομικό κέντρο της παλιάς πόλης του Ηρακλείου. Βρίσκεται σε πυκνοδομημένο οικοδομικό τετράγωνο και οι όψεις του αποτελούν μέρος της εικόνας του δομημένου περιβάλλοντος. Παρά το γεγονός ότι βρίσκεται μέσα στον πυκνοδομημένο αστικό ιστό, το κτίριο μοιάζει να “αναπνέει”, και αυτό οφείλεται στα μεγάλα πλάτη των πεζοδρόμων, στην διασταύρωση τους νοτιοδυτικά και στην πλατεία Λιονταριών, που αποτελούν ελεύθερους υπαίθριους χώρους γύρω του. Είναι γωνιακό επί των οδών Δαιδάλου, Πλατεία Ελευθερίου Βενιζέλου (Πλατεία Λιονταριών) και Δικαιοσύνης. Το επίκαιρο σημείο του στη συμβολή των τριών κεντρικότερων πεζοδρόμων ακριβώς πάνω στην πλατεία Λιονταριών συσσωρεύει την περισσότερη κίνηση, ενώ παράλληλα καθιστά το κτίριο περίοπτο. Επίσης, το σημείο είναι κομβικό με την κεντρική διασταύρωση των πεζοδρόμων Δικαιοσύνης- Ίδης, Ελευθερίου Βενιζέλου με τον δρόμο της 1821. Είναι πάνω στη συνέχεια του πεζοδρόμου της 25^{ης} Αυγούστου, όπου βρίσκονται τα πιο ιστορικά κτίρια- μνημεία και λειτουργίες του κέντρου, όντας μέρος ενός δικτύου κτιρίων πολιτισμού.

Τέλος, η στοά του χρησιμοποιείται ευρέως, εκτός από τους επισκέπτες της βιβλιοθήκης, από ανθρώπους που θέλουν να πάνε από τη Δικαιοσύνης στη Δαιδάλου και αντιστρόφως, παρακάμπτοντας την πλατεία Λιονταριών. Άρα θεωρείται ότι έχει παρέμβει καθοριστικά στον αστικό σχεδιασμό της περιοχής, δημιουργώντας έναν δίαυλο επικοινωνίας σε δύο παράλληλους κεντρικούς πεζοδρόμους, με παρεμβλλόμενο οικοδομικό τετράγωνο.

Αρχιτεκτονική και μορφολογική περιγραφή

Το υπόγειο του κτιρίου είναι διαμορφωμένο για την φύλαξη των αρχείων. Το κτίριο στη στάθμη του ισογείου χωρίζεται στα δύο με στοά που το διαπερνά από βορρά προς νότο. Η κεντρική είσοδος γίνεται από την δυτική όψη και βρίσκεται σε εσοχή. Στον χώρο της εισόδου βρίσκεται η υποδοχή βορείως, χώρος εκδόσεων της βιβλιοθήκης στα νοτιοδυτικά και το κλιμακοστάσιο νοτίως. Βορειοδυτικά, χώρος με ξεχωριστή είσοδο, λειτουργεί ως πωλητήριο της βιβλιοθήκης και στα νοτιοδυτικά χώρος με ξεχωριστές εισόδους λειτουργεί ως ξεχωριστό κατάστημα. Στους ισόγειους χώρους νοτίως της στοάς έχει διαμορφωθεί το παιδικό τμήμα της δανειστικής βιβλιοθήκης και κλιμακοστάσιο. Οι ισόγειοι χώροι της βιβλιοθήκης επικοινωνούν με πόρτες εντός της στοάς. Στον ημιώροφο υπάρχουν όλοι οι βοηθητικοί χώροι της βιβλιοθήκης, περιλαμβανομένων των παταριών, των καταστημάτων και της παιδικής πτέρυγας και οι μηχανολογικοί χώροι. Στον πρώτο όροφο βρίσκεται το μη δανειστικό τμήμα με τα αναγνωστήρια βόρεια και δυτικά και το τμήμα εφημερίδων και περιοδικών νοτίως. Στον δεύτερο όροφο, δυτικά είναι ο χώρος υποδοχής, η γραμματεία, η διεύθυνση και αίθουσα περιοδικών, βορειοδυτικά υπάρχει μεγάλη αίθουσα εκδηλώσεων διπλού ύψους. Ανατολικά στον ίδιο όροφο βρίσκεται η αίθουσα της βιβλιοθήκης “Σεφέρη –Βικέλα” και το νοτιοανατολικό αίθριο του Μεγάρου, ενώ νοτίως βρίσκεται το αρχείο “Τζεδάκη- Σπανάκη”. Τέλος, στον τρίτο όροφο του κτιρίου, στα δυτικά είναι το φουαγιέ, στα βόρεια βρίσκεται η αίθουσα των οπτικοακουστικών μέσων , η οποία έχει οπτική επαφή μέσω ανοίγματος με την αίθουσα εκδηλώσεων και εντός αυτής βρίσκεται χώρος με το οπτικοακουστικό αρχείο. Στα νότια και τα ανατολικά του Μεγάρου Αχτάρικα βρίσκονται οι δύο ακάλυπτοι χώροι του. Οι χώροι υγιεινής στο υπόγειο και στον πρώτο και δεύτερο όροφο βρίσκονται νοτίως του κλιμακοστασίου, ενώ στον τρίτο όροφο βρίσκονται στα νότια.

Το κτίριο ως βίωμα

Η θέση και ο σχεδιασμός των ισογείων χώρων του κτιρίου, με ενδιάμεση στοά, επιτρέπει την είσοδο στον επισκέπτη από όποιον πεζόδρομο από τους τρεις και να βρίσκεται. Η είσοδος από την δαιδάλου και τη Δικαιοσύνης στη στοά, του επιτρέπει να εισέλθει είτε στην παιδική βιβλιοθήκη και το δανειστικό τμήμα, όπου παρατηρείται και η μεγαλύτερη κίνηση, είτε στο χώρο υποδοχής για να ανέβει στους ορόφους. Βεβαίως, προτιμάται η κύρια είσοδος από την πλατεία Λιονταριών για την πρόσβαση στους υπόλοιπους χώρους. Η παιδική βιβλιοθήκη περιλαμβάνει χώρο δημιουργικής απασχόλησης όπου επιτρέπεται στα παιδιά να παίζουν επιτραπέζια και άλλα επιμορφωτικά παιχνίδια και να διαβάζουν. Ακόμα, υπάρχει στον ίδιο χώρο μεγάλη διαδραστική οθόνη επιμορφωτικών δραστηριοτήτων. Λειτουργίες που καθιστούν τον συγκεκριμένο χώρο της βιβλιοθήκης εξαιρετικά δημοφιλή. Στον όροφο, ο σχεδιασμός, η διαρρύθμιση και ο φυσικός ελεγχόμενος φωτισμός που διαχέεται στους χώρους, σε συνδυασμό με τον τεχνητό, αλλά και η ησυχία που υπάρχει στο χώρο, παρότι το κτίριο βρίσκεται στην πιο θορυβώδη περιοχή του κέντρου, είναι τα χαρακτηριστικά των αναγνωστηρίων. Στοιχεία που συντελούν στην συγκέντρωση και την ψυχική ηρεμία που αναζητά ο παραβρισκόμενος, με αποτέλεσμα η μελέτη στους χώρους των αναγνωστηρίων να γίνεται ευχάριστα.

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα εκπαιδευτικά προγράμματα που αφορούν παιδιά όλων των ηλικιών και είναι ενταγμένα στο πρόγραμμα «Δίκτυο των πόλεων που μαθαίνουν» της Unesco. Τα προγράμματα αυτά έχουν τεράστια απήχηση, συγκεντρώνοντας χιλιάδες επισκέπτες τον χρόνο, από μαθητές έως οικογένειες. Ακόμα, η Βικελαία στην ειδικά διαμορφωμένη αίθουσα εκδηλώσεων διοργανώνει ανά τακτά χρονικά διαστήματα εκδηλώσεις, όπως παρουσιάσεις βιβλίων τοπικών συγγραφέων, εσπερίδες, σεμινάρια και συνέδρια ποικίλης

θεματολογίας. Αυτές οι δράσεις προσελκύουν το κοινό όλων των ηλικιών με πρωταρχικό πάντα στόχο την προβολή της Κρήτης και της ιστορίας της, αλλά και των κρητικών λογίων και ευεργετών που έχουν συμβάλει καθοριστικά στην πορεία του κρητικού πολιτισμού. Μέγιστο ενδιαφέρον παρουσιάζει και το βιβλιοπωλείο της βιβλιοθήκης, στόχος του οποίου είναι να αναδείξει και να προωθήσει τις εξαιρετικά ενδιαφέρουσες εκδόσεις της Βικελαίας και το οποίο καθημερινά επισκέπτεται πολύς κόσμος.

Με βάση όλα τα παραπάνω γίνεται προφανές ότι η Βικελαία έχει ξεφύγει από τα πλαίσια μιας τυπικής δημοτικής βιβλιοθήκης και αυτό οφείλεται στον εκσυγχρονισμό της και τις δράσεις, στις οποίες επενδύει με κύριο γνώμονα την εκπαίδευση των παιδιών και την ανάδειξη του κρητικού πολιτισμού. Έτσι έχει γίνει εξαιρετικά δημοφιλής προορισμός σε όσους αγαπούν τις τέχνες και τα γράμματα, επενδύοντας ιδιαίτερα στις μικρότερες ηλικίες.

Εμπειρικά συμπεράσματα

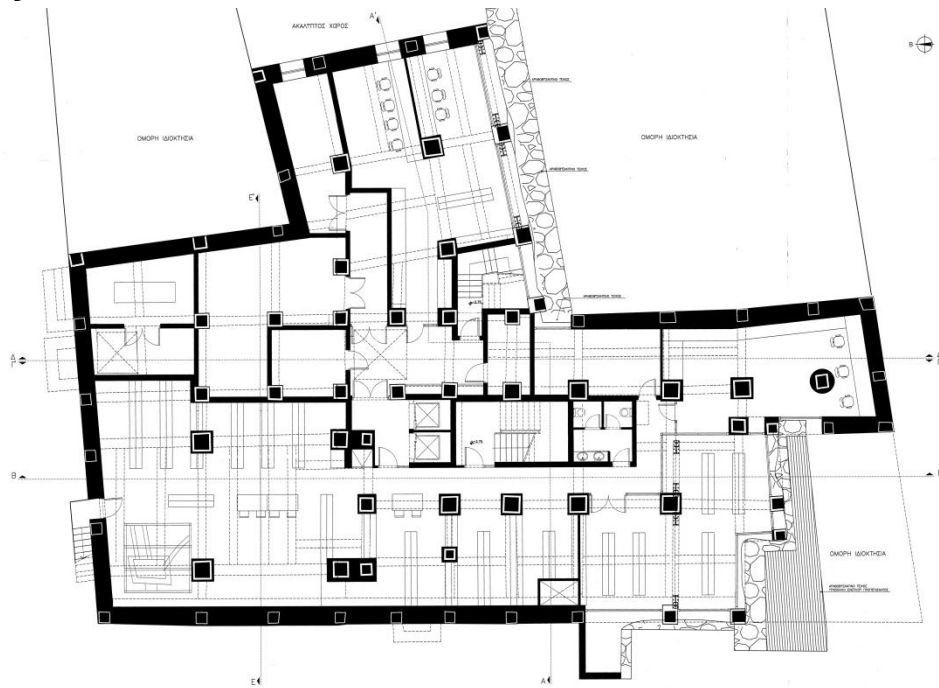
Η ιστορία της Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης είναι μακρά, όπως ήδη προαναφέρθηκε, και αυτός είναι ένας από τους λόγους που την καθιστά δημοφιλή στον κόσμο του Ηρακλείου. Ως ένα έργο που διήρκεσε σχεδόν επτά χρόνια μέχρι την αποπεράτωση και μεταφορά της στον νέο χώρο, ήταν ένα μεγάλο γεγονός για τους Ηρακλειώτες, οι οποίοι περίμεναν με ενθουσιασμό την επαναλειτουργία της στο νέο μέγαρο Αχτάρικα. Σε συνδυασμό με τον εκσυγχρονισμό των χώρων της, τη λειτουργία και τις ενδιαφέρουσες δράσεις που διοργανώνει, την ιδιαίτερη επιμέλεια όσων αφορά τις μικρότερες ηλικίες και την έμφαση που δίνει στην ανάδειξη του τοπικού πολιτισμού και στην προώθησή του, είναι στοιχεία που την κάνουν εξαιρετικά αγαπητή και προσφιλή στους πολίτες του Ηρακλείου, καθιστώντας την ως τοπόσημο. Η Βιβλιοθήκη αποτελεί σημείο αναφοράς μέσα στον αστικό ιστό και σήμα κατατεθέν του κέντρου, όπου κατά τον Lynch αυτό το χαρακτηριστικό ενισχύει τον ρόλο του ως τοπόσημο. Ο Lynch επισημαίνει, επίσης, ότι κτίρια που βρίσκονται πάνω σε διασταυρώσεις, σε κομβικά σημεία ή πάνω σε πλατεία, λαμβάνουν μεγαλύτερης αντιληπτικής προσοχής. Στην περίπτωση μας το μέγαρο Αχτάρικα περιβάλλεται από τους τρεις κεντρικότερους πεζοδρόμους εβρισκόμενο στην κεντρικότερη πλατεία της πόλης και πάνω σε κομβικό σημείο στα νότια, γεγονός που το καθιστά ορατό από πολλές πλευρές και από μεγάλη απόσταση, επιτυγχάνοντας τη μέγιστη προβολή του. Σε αυτό προστίθεται και η μοντέρνα αρχιτεκτονική του που του προσδίδει μοναδικό χαρακτήρα και αναγνωρισιμότητα του κελύφους.

Σε επίπεδο περιοχής, μπορούμε να πούμε ότι η Βιβλιοθήκη, ως μέρος του δικτύου των κτιρίων πολιτισμού και των μνημείων της περιοχής, συνέβαλλε στην αναβάθμιση της με την πρόσφατη ανάπλαση και την πεζοδρόμηση των οδών Δικαιοσύνης, Ίδης και 1821. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να αλλάξει δραματικά ο χαρακτήρας της περιοχής, με την δημιουργία μιας πολιτιστικής διαδρομής. Τέλος, θεωρείται ότι παρεμβαίνει στον πολεοδομικό σχεδιασμό διαμορφώνοντας την κυκλοφορία στην περιοχή μέσω της στοάς της που ενώνει δύο παράλληλους πεζοδρόμους.

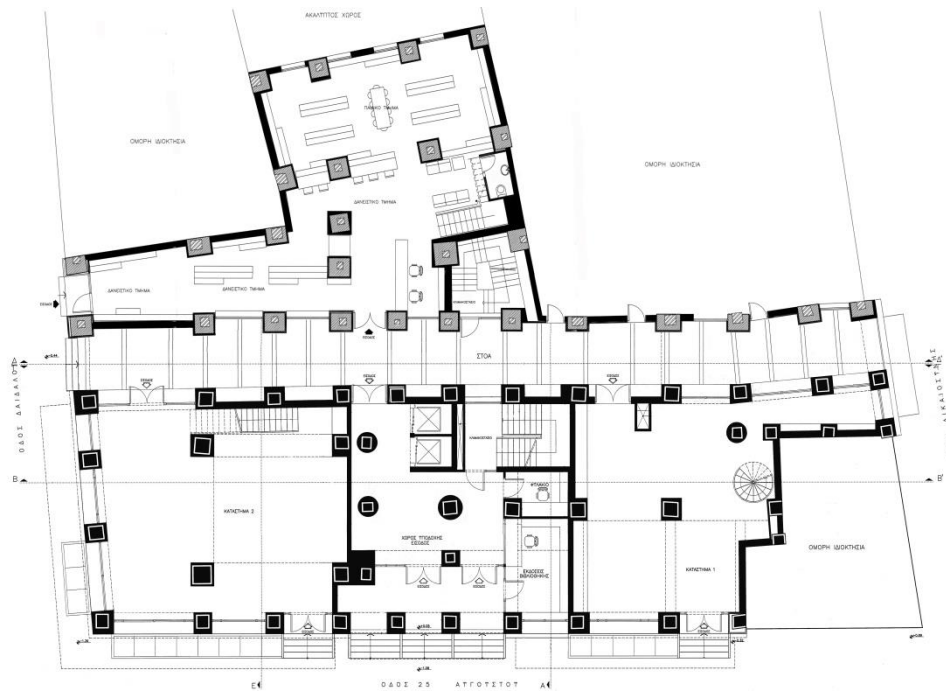
Κατά την προσωπική μου άποψη, τα στοιχεία που καθιστούν τοπόσημο την Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη είναι η ιστορία της, οι δράσεις που διοργανώνει και ο εκσυγχρονισμός της σε συνδυασμό με το στρατηγικό σημείο στο οποίο βρίσκεται.

Παράρτημα Σχεδίων

Κατόψεις

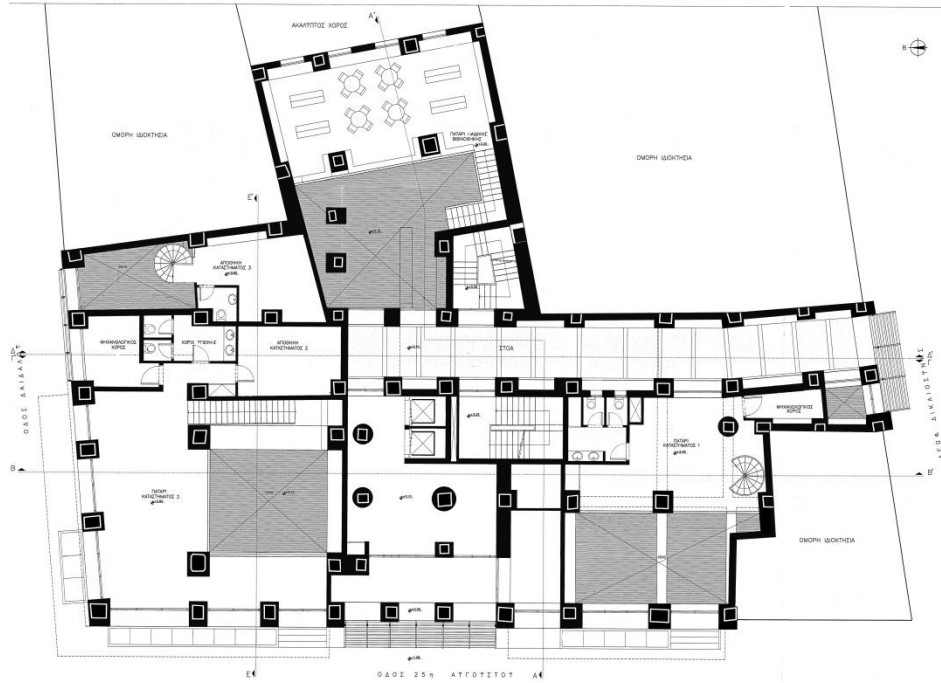

Υπόγειο

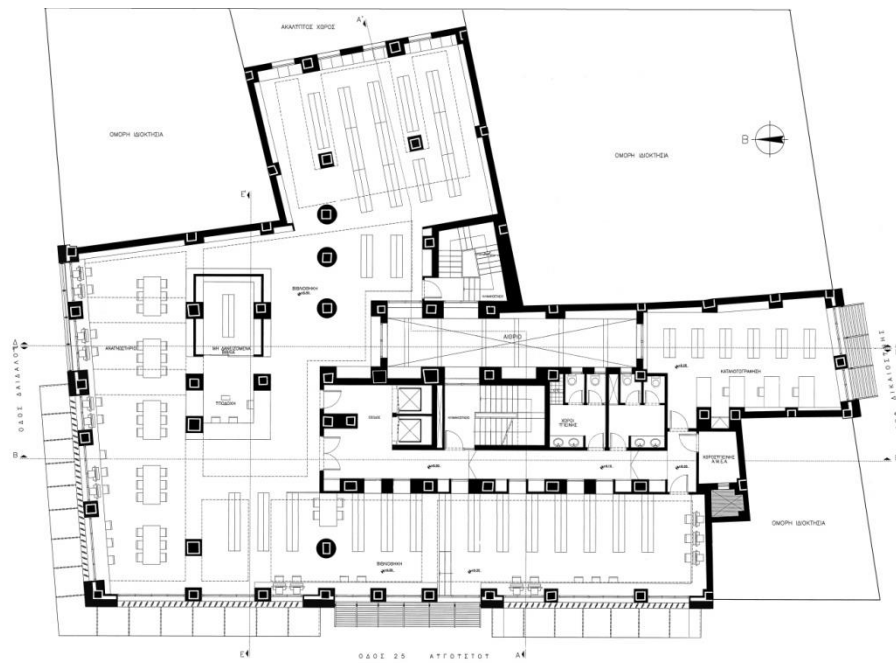

Ισόγειο

Κατόψεις

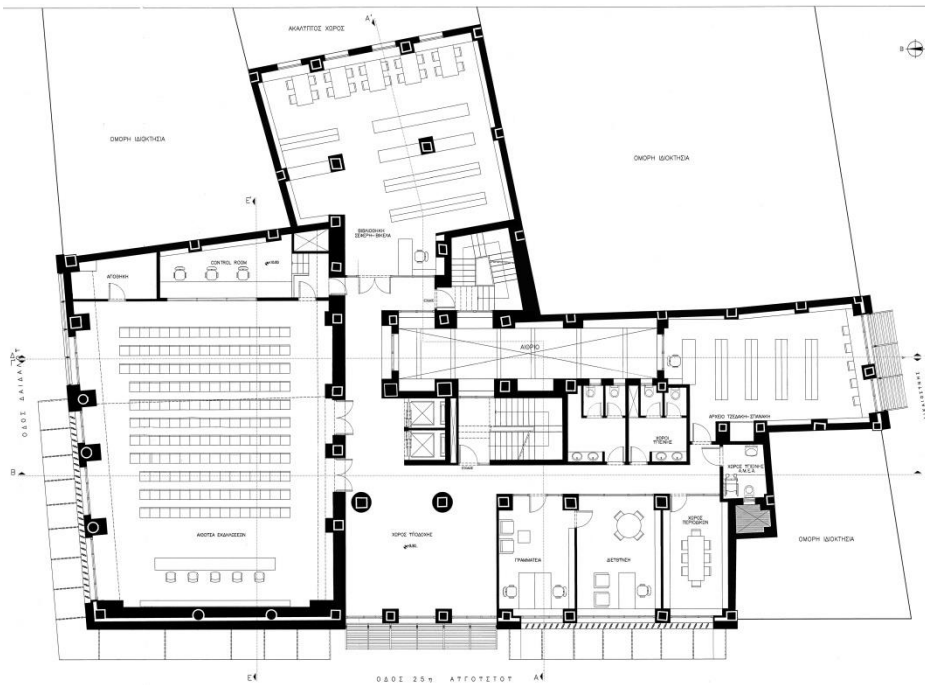
Ημιώροφος

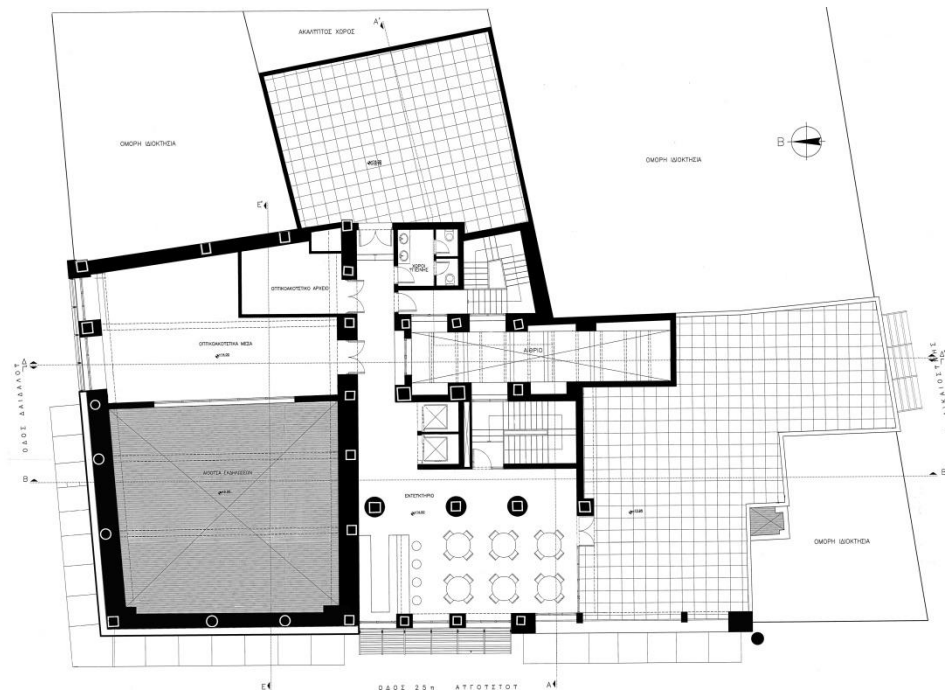

Παράρτημα Σχεδίων

Κατόψεις

Β Όροφος

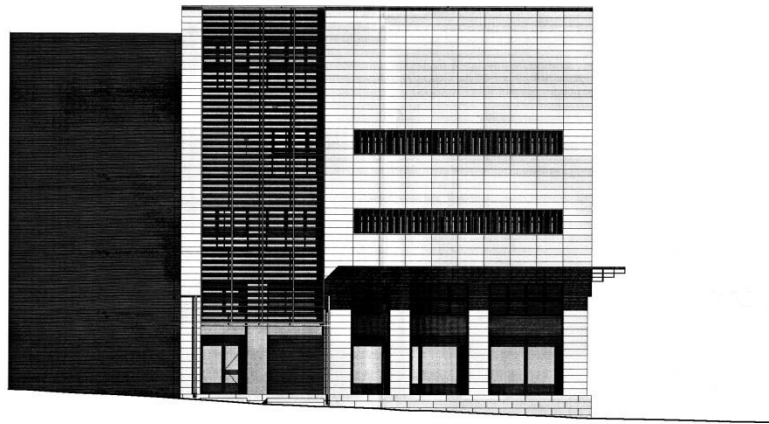
Γ Όροφος

Παράρτημα Σχεδίων

Όψεις

Δυτική Όψη

Βόρεια Όψη

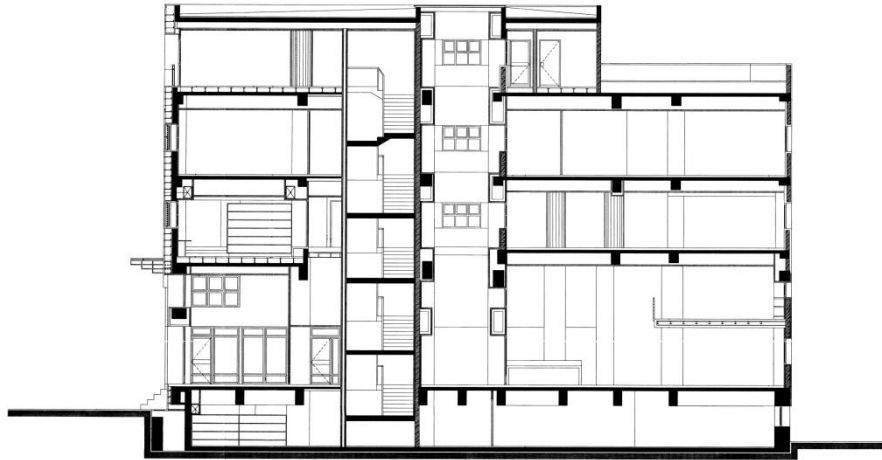

Νότια Όψη

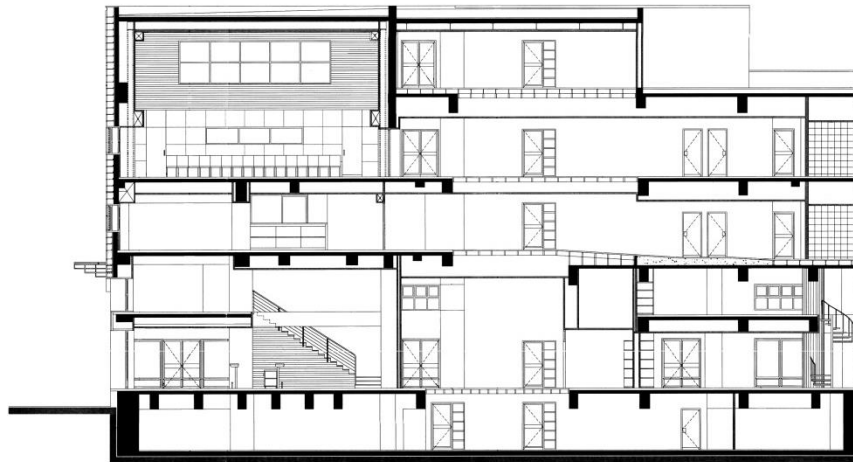

Παράρτημα Σχεδίων

Τομές

A – A

B – B

Γ - Γ

ΑΓΙΑ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΣΙΝΑΪΤΩΝ

Εικόνα 28. Ν/δ άποψη της Αγίας Αικατερίνης Σιναΐτων

Ο ναός της Αγίας Αικατερίνης των Σιναΐτων χρονολογείται περίπου στον 13^ο- 14^ο αι. Και κατά την Βενετοκρατία ήταν το σπουδαιότερο ορθόδοξο μοναστήρι της πόλης. Αυτό που σώζεται έως σήμερα είναι το καθολικό του ναού που ανάγεται στον 16^ο αιώνα³⁷. Η Αγία Αικατερίνη Σιναϊτών λειτουργεί από το 1960 ως Μουσείο Χριστιανικής Τέχνης.³⁷

Κύρια Μορφολογικά στοιχεία

Ο ναός είναι δρομικός θολωτός, με δίρριχτη κεραμοσκεπή, με εγκάρσιο κλίτος σχεδιασμένο με χαμηλότερα στεγασμένα πτερά και η κάτοψη σχηματίζει σταυρό³⁰. Το ιερό Βήμα πλαισιωνόταν από δύο μικρές ορθογώνιες αίθουσες, μάλλον παραβήματα. Το ιερό, τα πτερά του εγκάρσιου κλίτους και τα παραβήματα στεγάζονται με οξυκόρυφη καμάρα και το κυρίως κλίτος με ημικυλινδρική. Τα ανοίγματα με τα οποία επικοινωνεί το ιερό με τα παραβήματα διαμορφώνονται με ημικυκλικά τόξα, ενώ αυτά που συνδέουν τα πτερά του εγκάρσιου κλίτους με τα παραβήματα, διαμορφώνονται με οξυκόρυφα.

Βορείως του εγκάρσιου κλίτους βρίσκεται το παρεκκλήσιο των Αγίων Δέκα, ένα ορθογώνιο κτίσμα χωρισμένο στη μέση σε δύο τετράγωνους χώρους, εκ των οποίων ο ανατολικός στεγάζεται με Αναγεννησιακό τρούλο και ο δυτικός με σταυροθόλιο. Ο τρούλος διακοσμείται με νευρώσεις που καταλήγουν σε σταγόνες και στηρίζεται σε γωνιακά ημιχώνια.³⁸

³⁷ <https://explore.cure-project.gr/routes/view/6218bc499fb4ce001a4eb003/point/6218b6c89fb4ce001a4eafe1>

³⁸ <https://koules.efah.gr/koules/Page?lang=gr&name=enotita&id=521&sub=998&sub2=1006>

Η εξέλιξη του κτιρίου στον χρόνο

Στο αρχικό μνημείο του 13^{ου} – 14^{ου} αι. Ανήκει το οξυκόρυφο γοτθικό παράθυρο, που διασώζεται μπαζωμένο κατά το ήμισυ λόγω υπερύψωσης, στο βόρειο τοίχο της δυτικής πτέρυγας του παρεκκλησίου. Το εγκάρσιο κλίτος και το ανατολικό τμήμα του κυρίως ναού εντάσσεται, επίσης, στην ίδια χρονολογική περίοδο.

Κατά τον 16^ο αι. ο ναός επισκευάστηκε, με ανακατασκευή του δυτικού τμήματος του εγκάρσιου κλίτους. Τότε φιλοτεχνήθηκε ο πολυτελής διάκοσμος στους κιλλίβαντες των δύο σφενδονίων ανατολικά. Η μορφή των παραθύρων άλλαξε με την ημικυκλική απόληξη άνωθεν και την επίστεψη με μεγάλους κυκλικούς οφθαλμούς. Στην ίδια αρχιτεκτονική φάση χρονολογείται και η επέκταση με την τετράγωνη ανατολική πτέρυγα των Αγίων Δέκα και η επιστέγασή της με τον Αναγεννησιακό τρούλο. Στη δυτική όψη του ναού τοποθετήθηκε το Αναγεννησιακό θύρωμα με απόληξη αετωματικού τύπου, η οποία δεν σώζεται σήμερα παρά μόνο ίχνη της στην τοιχοποιία, και η αετωματική πρόσοψη των Αγίων Δέκα.

Το 2007 πραγματοποιήθηκαν εργασίες συντήρησης του χώρου, ενώ πραγματοποιήθηκε μελέτη για την αναβάθμιση της έκθεσης. Έτσι από το 2015 άρχισε να λειτουργεί το νέο εκσυγχρονισμένο μουσείο της Αγίας Αικατερίνης των Σιναϊτών.³⁹

Σχέση του κτιρίου με τον άμεσο αστικό ιστό

Εικόνα 29. Αεροφωτογραφία των τριών εκκλησιών (δυτικά μικρός Α. Μηνάς, νότια Α. Μηνάς, Ανατολικά Α. Αικατερίνη.)

Το μουσείο της Αγίας Αικατερίνης Σιναϊτών χωροθετείται στο ακριβώς στο κέντρο της παλιάς πόλης του Ηρακλείου. Βρίσκεται δίπλα από την εκκλησία του Αγίου Μηνά, του πολιούχου της πόλης, σε χαμηλότερο υψόμετρο από αυτήν. Στην περιοχή επικρατούν χρήσεις καταστημάτων και εστίασης κυρίως στο ισόγειο, ενώ στον όροφο βρίσκονται γραφεία και κατοικίες. Βορειοανατολικά και νότια περιβάλλεται από ψηλά κτίρια σε πολλή κοντινή απόσταση από αυτήν, που όμως δεν εγκλωβίζουν το μνημείο και έτσι όλες οι όψεις του είναι ορατές.

³⁹ <https://koules.efah.gr/koules/Page?lang=gr&name=enotita&id=521&sub=998&sub2=1006>

Νοτιοδυτικά και μπροστά από την είσοδό του είναι διαμορφωμένη αρκετά μεγάλη πλατεία που στο νοτιοδυτικό άκρο της βρίσκεται η μικρή εκκλησία του παλαιού Αγίου Μηνά. Η πλατεία Εκτελέσεως Μαρτύρων, ή όπως είναι γνωστή Πλατεία Αικατερίνης, περιστοιχίζεται από μικρά καφέ στα ισόγεια των κτιρίων βορειοδυτικά, τα οποία αξιοποιούν την πλατεία, η οποία μαζεύει αρκετό κόσμο κατά τη διάρκεια της ημέρας. Η πλατεία αποτελεί την ομαλή μετάβαση από το μνημείο στον πυκνοδομημένο αστικό ιστό. Παρότι το μνημείο της Αγίας Αικατερίνης βρίσκεται στην καρδιά του κέντρου της πόλης, η περιοχή γύρω από αυτό θεωρείται ήσυχη γεγονός που οφείλεται αφενός στην πλατεία και αφετέρου στο γεγονός ότι το κτίριο είναι αποκομμένο από τους κεντρικούς δρόμους και την όχληση που προκαλούν, λόγω υψομετρικής διαφοράς και παρεμβολής άλλων κτιρίων. Ακόμα, στην πλατεία οφείλεται και το γεγονός ότι η Αγία Αικατερίνη, παρότι είναι μικρότερο κτίσμα αναλογικά από αυτά που βρίσκονται στην περιοχή, μοιάζει να μην πνίγεται όντας περικυκλωμένη από τα ψηλά κτίρια. Τέλος, η πλατεία της Αγίας Αικατερίνης μαζί με την πλατεία του Αγίου Μηνά, νοτιοδυτικά και σε διαφορετικό υψόμετρο, αποτελούν αξιόλογους ανοιχτούς χώρος μέσα στον πυκνοδομημένο αστικό ιστό.

Εικόνα 30. Ν/α άποψη του ναού της Α. Αικατερίνης

Αρχιτεκτονική και μορφολογική περιγραφή

Η είσοδος στο μουσειακό χώρο του ναού της Αγίας Αικατερίνης των Σιναιτών γίνεται από την κεντρική πύλη της δυτικής όψης του κυρίως ναού, από την πλευρά της πλατείας. Το μουσείο είναι χωρισμένο σε θεματικές ενότητες και τα εκθεσιακά κειμήλια προβάλλονται τοποθετημένα ελεύθερα πάνω σε βάθρα, μέσα σε γυάλινες προθήκες ή ενσωματωμένα σε μεγαλύτερες ελεύθερες στο χώρο προθήκες. Στους εσωτερικούς χώρους κυριαρχεί ο φυσικός φωτισμός, που προέρχεται από τα ανοίγματα του ναού, αναδεικνύοντας το χώρο, ενώ τα εκθέματα φωτίζονται το κάθε ένα ξεχωριστά με εστιασμένο τοπικό φωτισμό μέσα από τις προθήκες τους.

Στο κεντρικό κλίτος του ναού ο νότιος τοίχος είναι διαμορφωμένος για την ανάδειξη εκκλησιαστικών εικόνων και ο βόρειος χωρίζεται σε δύο θεματικές ενότητες, όπου δυτικά βρίσκονται τα λίθινα μνημειακά κειμήλια και ανατολικά τα ξυλόγλυπτα. Στο μέσον του κυρίου κλίτους βρίσκονται δύο τρίπτυχες αρθρωτές κατασκευές διπλής όψης, τοποθετημένες κατοπτρικά και σε απόσταση μεταξύ τους, για την παρουσίαση εικόνων, ενώ ανατολικά, στο χώρο του ιερού εκτίθενται λειτουργικά αντικείμενα. Στο νότιο εγκάρσιο κλίτος εκτίθενται εικόνες, τοποθετημένες

περιμετρικά των τοίχων, ενώ στο βόρειο από τα δυτικά προς τα ανατολικά, παρουσιάζονται τα άμφια, λίθινα εκθέματα, νομίσματα, χειρόγραφα και έντυπα βιβλία και ξυλόγλυπτα. Ο μικρός χώρος ανατολικά του βόρειου εγκάρσιου κλίτους διαμορφώνεται για την παρουσίαση λειτουργικών αντικειμένων και βιβλίων.

Στο παρεκκλήσιο των Αγίων Δέκα, βορείως του κυρίως ναού, η είσοδος πραγματοποιείται από την κεντρική πύλη της δυτικής όψης του παρεκκλησίου, καθώς ο χώρος δεν λειτουργεί τόσο για την ανάδειξη εκκλησιαστικών εκθεμάτων, αλλά ως ιερός μνημειακός χώρος.

Εντύπωση παρουσιάζει ο τρόπος με τον οποίο εκτίθενται τα εκθέματα στον ναό της Αγίας Αικατερίνης, όπου με την διαμόρφωσή του δεν κρύβουν τα περίτεχνα δομικά στοιχεία και λεπτομέρειες του ναού. Έτσι ο επισκέπτης είναι σε θέση να θαυμάσει τα εκθέματα αλλά και να έχει σαφή εικόνα του ίδιου του ναού εσωτερικά.

Το κτίριο ως βίωμα

Ο χώρος της πλατείας με τις δενδροφυτεύσεις μπροστά από την είσοδο του μουσείου, αποπνέει ηρεμία που κατά κάποιον τρόπο μυεί τον επισκέπτη πριν από την είσοδο στο μουσείο, προετοιμάζοντας τον ψυχικά και αποφορτίζοντας το μυαλό του από τους θορύβους της πόλης. Η μνημειακή αρχιτεκτονική του ναού εξωτερικά, επίσης, προϊδεάζει για μια εξίσου αξιόλογη μορφολογία στο εσωτερικό του ναού. Όταν αναφερόμαστε στην Αγία Αικατερίνη των Σιναΐτών μιλάμε για ένα από τα παλαιότερα καλοδιατηρημένα μνημεία του Ηρακλείου, το οποίο σε συνδυασμό με την ενδιαφέρουσα λειτουργία που του αποδόθηκε ως μουσείο χριστιανικής τέχνης, καθιστούν τον ναό ακόμα πιο ενδιαφέρον και δημοφιλή στο κοινό.

Κατά την είσοδο στον μουσειακό χώρο, έντονο είναι το αίσθημα της υπερβατικότητας και του Θείου. Σε αυτό συντελεί, εκτός από την αρχιτεκτονική των χώρων, και ο ελεγχόμενος χαμηλός φυσικός φωτισμός από τα ανοίγματα, που διαχέεται προσθέτοντας μυστήριο στους εσωτερικούς χώρους. Όσων αφορά τα εκθέματα, είναι τοποθετημένα και φωτισμένα με τρόπο που αυτομάτως διαχωρίζονται από το μνημείο. Εκθέματα και μνημειακός χώρος αν και συνυπάρχουν, διαχωρίζονται διακριτά, έχοντας εντελώς ξεχωριστό τρόπο προβολής και ανάδειξης.

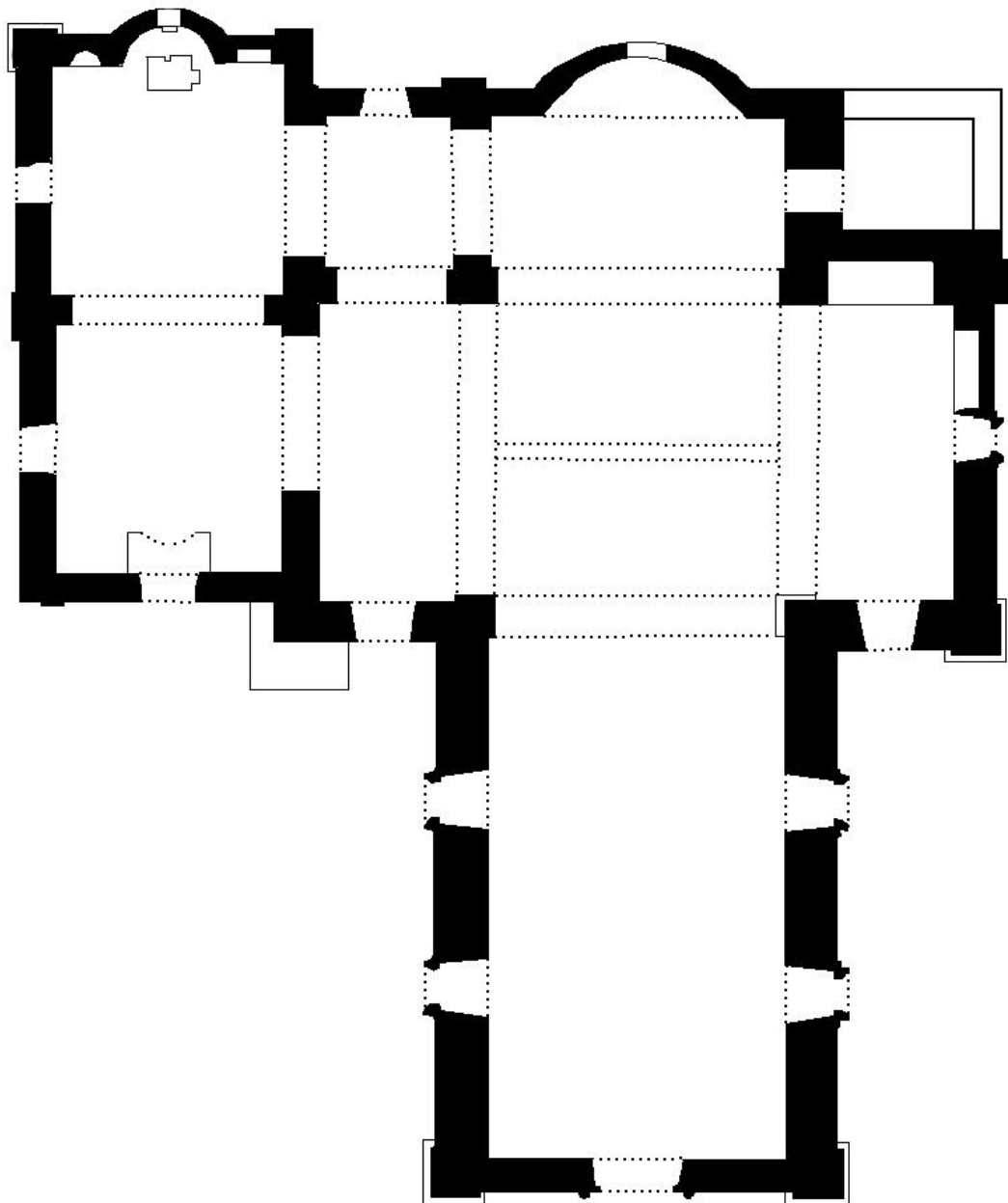
Τέλος, το μουσείο της Αγίας Αικατερίνης των Σιναΐτών μπορεί να είναι ένα μικρό μουσείο, αλλά είναι και ένα από τα πιο αξιόλογα, αν και από τη φύση της η θεματολογία της έκθεσης που παρουσιάζει δεν παραπέμπει σε κάτι σύγχρονο και μοντέρνο. Παρόλα ταύτα ο ευφυής τρόπος ανάδειξης των εκθεμάτων, τα οποία διαχωρίζονται από την ανάδειξη του χώρου, λειτουργώντας χωρίς να κρύβουν στοιχεία και λεπτομέρειές του, αλλά προσθέτοντας του μυστήριο, είναι τα στοιχεία που καθιστούν την επίσκεψη στο μουσείο αξιόλογη εμπειρία.

Εμπειρικά συμπεράσματα

Η αγία Αικατερίνη αποτελεί σημείο αναφοράς στον αστικό ιστό, όχι όμως τόσο για τον επισκέπτη της πόλης, όσο για τους μόνιμους κατοίκους της που γνωρίζουν καλά την εκκλησία και την ιστορία της. Σύμφωνα με τον Lynch αυτή η ιδιότητα συντελεί στο να αποτελέσει το μουσείο τοπόσημο στην πόλη. Η πλατεία λειτουργεί και ως χώρος ανάδειξης του μνημείου, όντας γνωστό ότι τοπόσημα που βρίσκονται πάνω σε πλατεία τονίζονται καλύτερα. Η αγία Αικατερίνη είναι ένα μουσείο με μνημειακό χαρακτήρα. Ο ναός είναι από τους σημαντικότερους και παλαιότερους μνημειακούς χώρους που φέρει σημαντική ιστορία, γεγονός που τον καθιστά με εμβληματικό χαρακτήρα. Τα γύρω σύγχρονης αρχιτεκτονικής κτίρια τονίζουν ακόμα περισσότερο τον μνημειακό χαρακτήρα του μουσείου, λόγω της αντίθεσης που προκαλούν με αυτό, ενισχύοντας τον ρόλο του ως τοπόσημο. Επίσης, αναβαθμίζει το επίπεδο της εγγύς περιοχής, όντας ένα κτίριο με ταυτότητα, που παρόλο το μικρό του μέγεθος, σε σχέση με τα γύρω κτίρια, επιβάλλεται στο χώρο. Τέλος, το μουσείο της αγίας Αικατερίνης μαζί με τον καθεδρικό ναό του αγίου Μηνά και τον μικρό παλαιό ναό του αγίου Μηνά, σε συνεργασία με τις πλατείες τους, αποτελούν ένα δίκτυο τοποσήμων που με την χωροθέτησή τους το ένα οδηγεί στο άλλο. Η κεντρική πλατεία του Αγίου Μηνά διοχετεύει τον κόσμο στην πλατεία Αγίας Αικατερίνης, όπου συγκεντρώνονται οι χρήσεις αναψυχής που προσελκύουν τον κόσμο και ως εκ τούτου επωφελείται και αναδεικνύεται και το μουσείο.

Παράρτημα Σχεδίων

Κάτοψη

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ (Π.Σ.Κ.Η)

Εικόνα 31. Ν/α άποψη του Πολιτιστικού Συνεδριακού Κέντρου Ηρακλείου.

Το Πολιτιστικό Συνεδριακό Κέντρο Ηρακλείου χωροθετείται στη νότια πλευρά της παλιάς πόλης στα σύνορα του ενετικού τείχους. Σχεδιάστηκε από του αρχιτέκτονες Πάνο Κόκκορη και Τάσο και Δημήτρη Μπίρη ύστερα από πανελλήνιο αρχιτεκτονικό διαγωνισμό το 1983. Το έργο υλοποιήθηκε το 2010.⁴⁰

Το κτιριακό συγκρότημα αποτελείται από πέντε κτίρια και καταλαμβάνει ένα οικοδομικό τετράγωνο, ανάμεσα στις οδούς Πλαστήρα, Ρωμανού και Σπιναλόγκας. Στις δύο μεγάλες πλευρές του οικοπέδου υπάρχουν δυο επιμήκη 4ώροφα κτίρια μήκους 10μ. που σχηματίζουν αμβλεία γωνία. Στο εσωτερικό της γωνίας δημιουργείται δημόσιος χώρος ανοιχτός προς το τείχος. Στον χώρο αυτό βρίσκεται η πλατεία του κτιριακού συγκροτήματος και Ν/Α αυτής ένα κτίριο με βαθμιαία αυξανόμενο ύψος, το οποίο δημιουργεί κλιμακωτά δώματα προς την πλατεία. Το κτίριο αυτό, όπως και μικρό κομμάτι του υπαίθριου χώρου, στεγάζονται από υπερυψωμένο μεταλλικό κεκλιμένο στέγαστρο. Γωνιακά και ανάμεσα στα δύο επιμήκη κτίρια βρίσκεται το μεγαλύτερο σε όγκο κτίριο του συγκροτήματος. Δυο ακόμα αυτοτελή κτίρια μικρότερου μεγέθους είναι τοποθετημένα Ν/Δ και Ν/Α του οικοπέδου. Στη νότια πλευρά της πλατείας βρίσκεται το παρεκκλήσι του Α. Ανδρέα.⁴¹

Κύρια Μορφολογικά στοιχεία

Το κτιριακό συγκρότημα διαθέτει σύνθετη μορφολογία με διαφορετικά χαρακτηριστικά από κάθε πλευρά. Οι όψεις των επιμηκών κτιρίων είναι από εμφανής λιθοδομή και σενάζ ενώ χαρακτηριστικός είναι ο κεκλιμένος τοίχος, στο ενδιάμεσο κτίριο, από εμφανές σκυρόδεμα που παραπέμπει στη μορφολογία του ενετικού τείχους. Τα κτίρια Ν/Δ και Ν/Α είναι από εμφανή οπτοπλινθοδομή, καλύπτονται από τετράρριχτη μεταλλική στέγη στα Ν/Δ και αντίστοιχο

⁴⁰ Αρχιτεκτονικά Θέματα Τεύχος 27, Μονογραφίες ΙΙΙ: Δημήτρης και Τάσος Μπίρης, Αρχιτεκτονική, Φαντασία και πραγματικότητα, Αθήνα, 1993.

⁴¹ Πολιτιστικό κέντρο Ηρακλείου Κρήτης . formatarchitects.gr/pskh.html

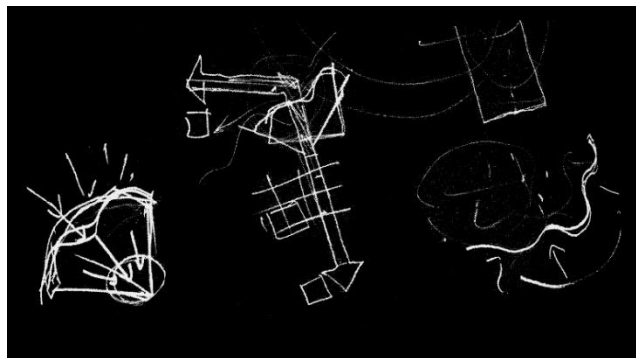
στέγαστρο N/A και έχουν μικρά παράθυρα με κυπαρισσί ξύλινα πατζούρια. Οι όψεις των υπόλοιπων κτιρίων είναι από εμφανές σκυρόδεμα και έχουν μεγάλα ανοίγματα με υαλοστάσια.

Εικόνα 32. Άποψη από την πλατεία στα νότια. Η αντίθεση των δομικών υλικών.

Συνθετική Αρχή

Το Πολιτιστικό Συνεδριακό κέντρο Ηρακλείου είναι ένα σύνθετο κτιριακό συγκρότημα όσων αφορά την χωροθέτηση των λειτουργιών του. Ο βασικός συνθετικός άξονας που ακολούθησαν οι αρχιτέκτονες ήταν ο σχεδιασμός των κτιρίων με τέτοιο τρόπο που να σχηματίζουν έναν υπαίθριο χώρο - αγκαλιά προς το ενετικό τείχος και στα μνημεία που είναι πάνω σε αυτό. Έτσι ολόκληρο το συγκρότημα κτιρίων στρέφεται προς τα νότια στην πλευρά του τείχους ενώ σχηματίζει μια πλάτη προς την ιστορική συνοικία του Λάκκου στα βόρεια.⁴²

Εικόνα 33. Σκίτσο σύνθεσης

⁴² Αρχιτεκτονικά Θέματα Τεύχος 27, Μονογραφίες III: Δημήτρης και Τάσος Μπίρης, Αρχιτεκτονική, Φαντασία και πραγματικότητα, Αθήνα, 1993.

Σχέση του κτιρίου με τον άμεσο αστικό ιστό

Το ΠΣΚΗ χωροθετείται εντός της παλιάς πόλης του Ηρακλείου στη νότια πλευρά των ενετικών τειχών ερχόμενο σε άμεση οπτική επαφή με αυτά και πιο συγκεκριμένα βρίσκεται απέναντι από τον Προμαχώνα Μαρτινέγκο. Βρίσκεται σε περιοχή χαρακτηρισμένη ως οικιστική σύμφωνα με το γενικό πολεοδομικό σχέδιο χρήσεων γης του δήμου. Βορείως του κτιριακού συγκροτήματος βρίσκεται η προσφυγική ιστορική περιοχή του Λάκκου, φτωχή γειτονιά αποτελούμενη από χαμόσπιτα και γραφικά στενά δρομάκια. Το Πολιτιστικό Κέντρο τοποθετείται ανάμεσα σε αυτές τις διακριτές περιοχές με στόχο να δημιουργήσει με το σχεδιασμό του "μια αγκαλιά" προς τα ενετικά τείχη και να αποτελέσει μέσον μετάβασης από αυτά προς το πολεοδομικό κέντρο της παλιάς πόλης. Ταυτόχρονα, η αγκαλιά λειτουργεί και ως φίλτρο προς την άναρχα δομημένη γειτονιά του Λάκκου.

Το κτιριακό συγκρότημα βρίσκεται πάνω στην οριογραμμή του αστικού μετώπου της παλιάς πόλης. Είναι χαρακτηριστικό στοιχείο της όψης του δομημένου περιβάλλοντος και σηματοδοτεί το νότιο αστικό ιστό της πόλης εντός των ενετικών τειχών. Εντάσσεται μέσα σε μια ευρύτερα πυκνοδομημένη περιοχή κατοικίας. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η οπτική αντίθεση στη βόρεια πλευρά του συγκροτήματος η οποία είναι τελείως ελεύθερη και ανοιχτή προς τα ενετικά τείχη με τις υπόλοιπες όψεις, οι οποίες "στριμύχνονται" μέσα στον πυκνοδομημένο αστικό ιστό. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα το Πολιτιστικό Κέντρο να είναι ιδιαίτερα ορατό από τα νότια σε αντίθεση με τις υπόλοιπες πλευρές που διακρίνεται μόνο αν το πλησιάσεις αρκετά.

Σύμφωνα με τον καθηγητή Γεώργιο Πανέτσο: «Το κτήριοσυμφύεται με την πόλη και από αυτοτελές ιδεώδες στοιχείο γίνεται μέσον συγκόλλησης των θραυσμάτων της, οικοδομικών τετραγώνων, ευρισκόμενων οικοδομημάτων με ή χωρίς χαρακτήρα, αστικών κενών, πεζοδρόμων και οδικών αρτηριών. Διεκδικεί τη θέση του στο δίκτυο των δημόσιων χώρων και των μνημείων της. Η σχεδιαστική στρατηγική που οργανώνει τα συστατικά του συγκροτήματος αφομοιώνει τυπικές τεχνικές του μεταμοντερνισμού -περιστροφή, κατατεμαχισμός, επαλληλία, σύγκρουση... -. Αυτό γίνεται ευχερώς, λόγω της ιστορικότητας του αστικού πλαισίου -αγαπημένης επικράτειας του μεταμοντερνισμού- και αποδίδει στη συνολική διάταξη τον αέρα ενός πολεοδομικού παλίμψηστου.»(Πανέτσος,Δομές 162)

Εικόνα 34. Η σχέση του κτιριακού συγκροτήματος με το άμεσο περιβάλλον.

Αρχιτεκτονική και μορφολογική περιγραφή

Στην πρώτη υπέργεια στάθμη 0 βρίσκεται η κεντρική είσοδος με κιόσκι πληροφοριών νότια της πλατείας. Στα ανατολικά της πλατείας βρίσκεται η πειραματική σκηνή και στους υπόλοιπους χώρους της ίδια στάθμης υπάρχουν αίθουσες σεμιναρίων, εργαστήριο κεραμικής, εργαστήριο φωτογραφίας και εργαστήριο ζωγραφικής, παιδικός σταθμός και μικρό θέατρο. Στη στάθμη 1 στα ανατολικά βρίσκεται το ωδείο του δήμου, καταστήματα στη νότια πλευρά, γραφείο συνεδρίων και εργαστήριο πολυμέσων. Ακόμα, στις νότιες πτέρυγες φιλοξενείται το γραφείο του αντιδημάρχου και το γραφείο ΔΕΠΑΝΑΛ. Στη στάθμη 2 υπάρχει μια αίθουσα συνεδρίων και εστιατόριο. Στην 3^η στάθμη βρίσκεται υπαίθρια γλυπτοθήκη, χώρος εκθέσεων κρητική ακαδημία θεατρικών μελετών και εστιατόριο. Το ογκώδες κτίριο, ανάμεσα στα δύο μακροσκελή, φιλοξενεί το αμφιθέατρο Α. και Μ. Καλοκαιρινού χωρητικότητας 740 θέσεων με τις εγκαταστάσεις του. Στους υπόλοιπους χώρους του συγκροτήματος υπάρχουν χώροι υποδοχής, γραφεία διοίκησης καλλιτεχνικού τομέα, βοηθητικοί χώροι. Υπογείως υπάρχει χώρος στάθμευσης τεσσάρων ορόφων.

Μια ποικίλη μορφολογία χαρακτηρίζει τις όψεις του κτιριακού συγκροτήματος. Η μορφή και τα δομικά υλικά έχουν μελετηθεί ώστε να παραπέμπουν στην μορφολογία της εγγύς περιοχής. Το λίθινο κτίριο-αγκαλιά παραπέμπει στο ενετικό τείχος, ενώ τα πράσινα παντζούρια προέρχονται από την μορφή των παντζουριών των παραδοσιακών κατοικιών της περιοχής. Η μορφολογία του ΠΣΚΗ συνάδει με την μορφολογία και φιλοσοφία της πόλης και αποτελεί έναν τρόπο ένταξής του σε αυτή.⁴³

Το κτίριο ως βίωμα

Οι ανοιχτοί υπαίθριοι χώροι νοτίως του κτιριακού συγκροτήματος, τα ενετικά τείχη, ο διαμορφωμένος χώρος πρασίνου και ο πεζόδρομος μπροστά από την νότια όψη του λειτουργούν συνδυαστικά με την ανοιχτή πλατεία του Πολιτιστικού και τους υπόλοιπους υπαίθριους χώρους του, δημιουργώντας μια ομαλή "πολιτιστική" μετάβαση από την πόλη προς το κτιριακό συγκρότημα. Όταν, ο επισκέπτης βρεθεί μέσα στην πλατεία του συνειδητοποιεί ότι το κτιριακό συγκρότημα είναι πολύ ογκώδες και ψηλό σε σχέση με την μικρή του πλατεία γεγονός που το κάνει να φαίνεται εκτός ανθρώπινης αναλογίας στον επισκέπτη και αυτό συμβαίνει σε όποια πλευρά και να σταθεί εξωτερικά. Οι λειτουργίες των χώρων του κτιριακού συγκροτήματος εξωτερικά δεν είναι πλήρως ευανάγνωστες, ενώ αξιοπρόσεκτη είναι και η έλλειψη σηματοδότησης των χώρων για αυτό τον σκοπό και αυτή είναι η πρώτη εντύπωση του επισκέπτη. Παρόλα αυτά η σημερινή του λειτουργία δεν ανταποκρίνεται πλήρως στη φιλοσοφία του σχεδιασμού του, εφόσον το κτιριακό συγκρότημα δεν είναι προσβάσιμο παρά μόνο επιλεκτικά σε ημέρες που έχουν προγραμματιστεί εκδηλώσεις και μόνο για λίγες ώρες. Οι πορείες προς αυτό αλλά και διά μέσον αυτού δεν είναι εφικτές, δεν επιτρέπεται ούτε καν η προσπέλαση από αυτό με την τοποθέτηση κιγκλιδωμάτων θυμίζοντας εργοτάξιο, ενώ όσοι από τους χώρους λειτουργούν σε καθημερινή βάση έχουν διοικητικές λειτουργίες και χρήση από περιορισμένο κοινό. Όταν το κέντρο αποδοθεί εξ ολοκλήρου στο κοινό θα επιτραπεί και μια πιο ολοκληρωμένη βιωματική εμπειρία.

---

⁴³ Δομές Τεύχος 162, Ιστορικό Κτήριο- Αρχιτεκτονική- Νέα αρχιτεκτονική σε Υφιστάμενο Κτήριο- Εικαστικά, 2022

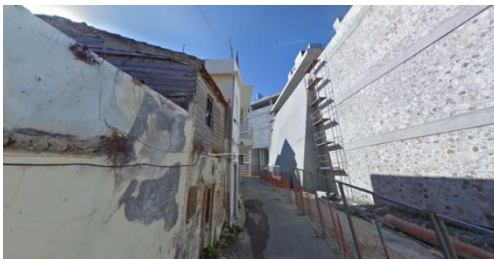
Εμπειρικά συμπεράσματα

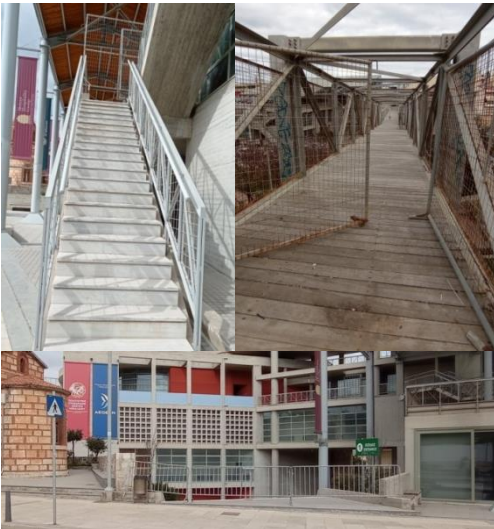
Εικόνα 35. Άποψη του Π.Σ.Κ.Η. από τον τάφο Καζαντζάκη.

Εικόνα 36. Προοπτικό σκίτσο Β/δ όψης

Εικόνα 37. Βόρεια άποψη του Π.Σ.Κ.Η.. Ισχυρό όριο

Εικόνα 38,39,40. Κλειστές όλες οι προσβάσεις με πρόχειρα σιδερένια κιγλιδώματα και αλυσίδες προς τις κτιριακές εγκαταστάσεις.

Το Πολιτιστικό κέντρο βρίσκεται στο λιθόστρωτο δρόμο της Λ. Πλαστήρα απέναντι από τον κόμβο και την Πύλη που ενώνει την παλιά με τη νέα πόλη. Όντας στην βορειοανατολική πλευρά του κομβικού αυτού σημείου, ο διερχόμενος από την νέα στην παλιά πόλη, έχοντας αυξημένη αντιληπτική προσοχή θα το δει άμεσα. Η νότια όψη του, που αποτελεί και την κύρια πρόσοψή του βλέπει τα ενετικά τείχη του Ηρακλείου με τα οποία επικοινωνεί μέσω μιας εναέριας πεζογέφυρας. Το κτίριο καταλαμβάνει ένα ολόκληρο οικοδομικό τετράγωνο γεγονός που είναι εμφανές και από το μέγεθός του. Το μεγάλο μέγεθος και τη μορφή του κτιρίου το καθιστούν άμεσα εμφανές στον διερχόμενο από την κεντρική οδό καθιστώντας το τοπόσημο της περιοχής την οποία και χαρακτηρίζει. Ακόμα, ο κάτοικος του Ηρακλείου για να προσανατολιστεί στην περιοχή θα αναφερθεί στο Πολιτιστικό κέντρο. Είναι τοποθετημένο ανάμεσα σε δύο περιοχές, αυτή των ενετικών τειχών στα νότια και την περιοχή των προσφυγικών κατοικιών στα βόρεια. Εξωραΐζει το μέτωπο της περιοχής από την πλευρά των ενετικών τειχών, αποτελώντας παράλληλα, ένα οπτικό όριο για την περιοχή του Λάκκου βορείως, διαχωρίζοντας τις δύο περιοχές. Ακόμα, αίσθηση κάνει η μεγάλη αντίθεση με τα γύρω κτίσματα. Η εικόνα που προκαλεί έκπληξη στον παρατηρητή είναι η τεράστια διαφορά του ύψους, του όγκου και της γενικής φιλοσοφίας του κτιρίου με την βόρεια περιοχή. Ο διερχόμενος που θα θελήσει να δει περιμετρικά το κτίριο, αντιλαμβάνεται αμέσως το τεράστιο φιλοσοφικό και μορφολογικό χάσμα με την γύρω περιοχή των εγκαταλελειμμένων σπιτιών.

Θα μπορούσαμε λοιπόν να χαρακτηρίσουμε το έργο αυτό ως μια “εξωγήινη” αστική παρέμβαση που δεν επιφέρει στο περίγυρο της από τη βόρεια πλευρά περαιτέρω εξωραϊσμό. Οι δρόμοι που το περιβάλλουν βορειοανατολικά είναι πεζοδρομημένοι και ήπιας κυκλοφορίας για τα οχήματα που σταθμεύουν καθ’ όλο το μήκος των προσόψεων του κτιρίου υποβαθμίζοντας τον ρόλο του ως τοπόσημο αλλά και την λειτουργία του. Θα μπορούσαμε να πούμε λοιπόν, ότι έχει καταφέρει να αναβαθμίσει, εν μέρη, με μία πεζοδρόμηση την προσφυγική συνοικία του Λάκκου παραμένοντας όμως περιοχή χαμηλού κοινωνικού προφίλ, ενώ το Π.Σ.Κ.Η λειτουργεί ως οπτικό όριο ανάμεσα στις δύο περιοχές. Επίσης, ο διερχόμενος από το Πολιτιστικό Κέντρο δεν μπορεί να μπει εντός του και να χρησιμοποιήσει τις υπαίθριες κοινόχρηστες διαμορφώσεις, αλλά ούτε και να το διαπεράσει για να βγει στην περιοχή του Λάκκου διότι τον περισσότερο χρόνο είναι κλειστό με πρόχειρες κατασκευές και ανοίγει περιστασιακά σε οργανωμένες εκδηλώσεις για να υποδεχτεί το κοινό. Κάποιες από τις χρήσεις που πήραν οι χώροι του δεν αφορούν την ψυχαγωγία και τον πολιτισμό αλλά αφορούν υπηρεσίες του δήμου, γεγονός που αναιρεί τον σκοπό και τη λειτουργία του κτιρίου. Τέλος, το στοιχείο που καθιστά το ΠΣΚΗ τοπόσημο κατά προσωπική άποψη είναι ότι πρόκειται για μεγαθήριο, τοποθετημένο σε στρατηγικό σημείο, που το κάνει εμφανές κατά την είσοδο στην είσοδο στην παλιά πόλη από την νότια πλευρά των τειχών.

Παράρτημα Σχεδίων

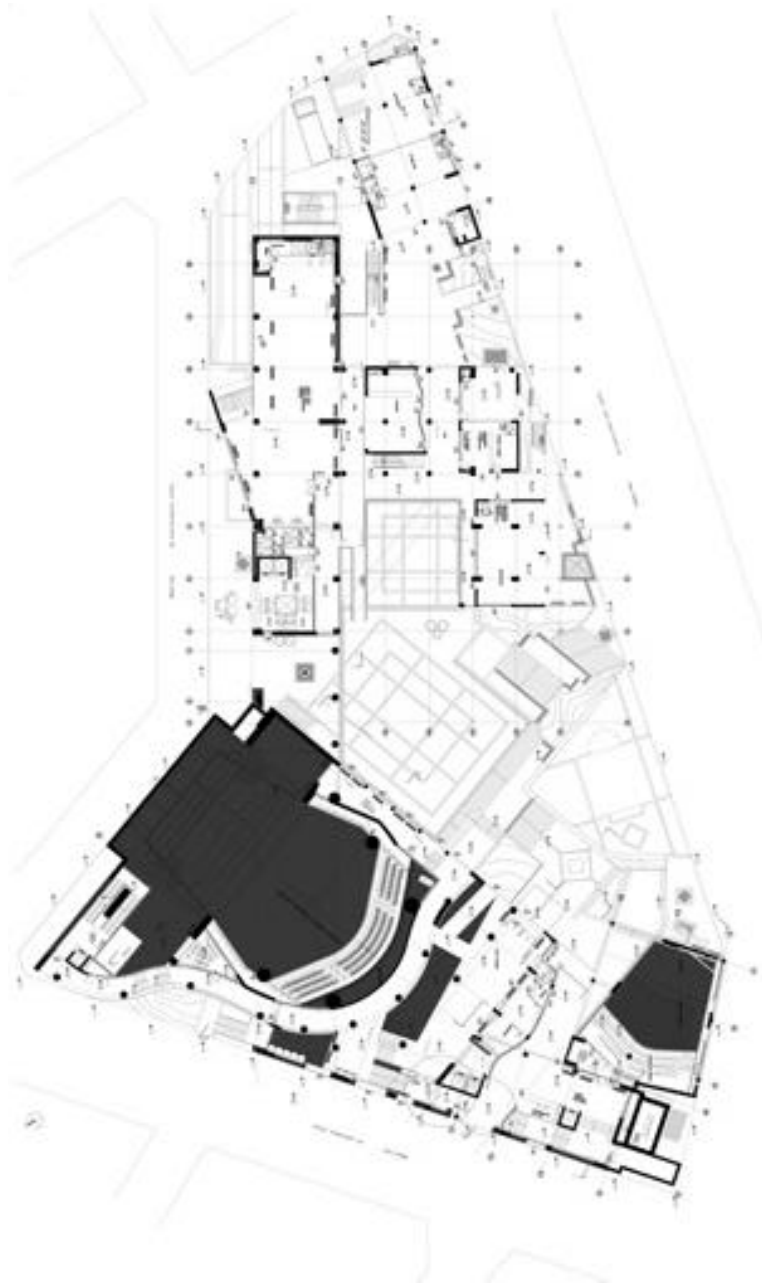
Κατόψεις

Κάτοψη Α Στάθμης (+0.40μ.)

Παράρτημα Σχεδίων

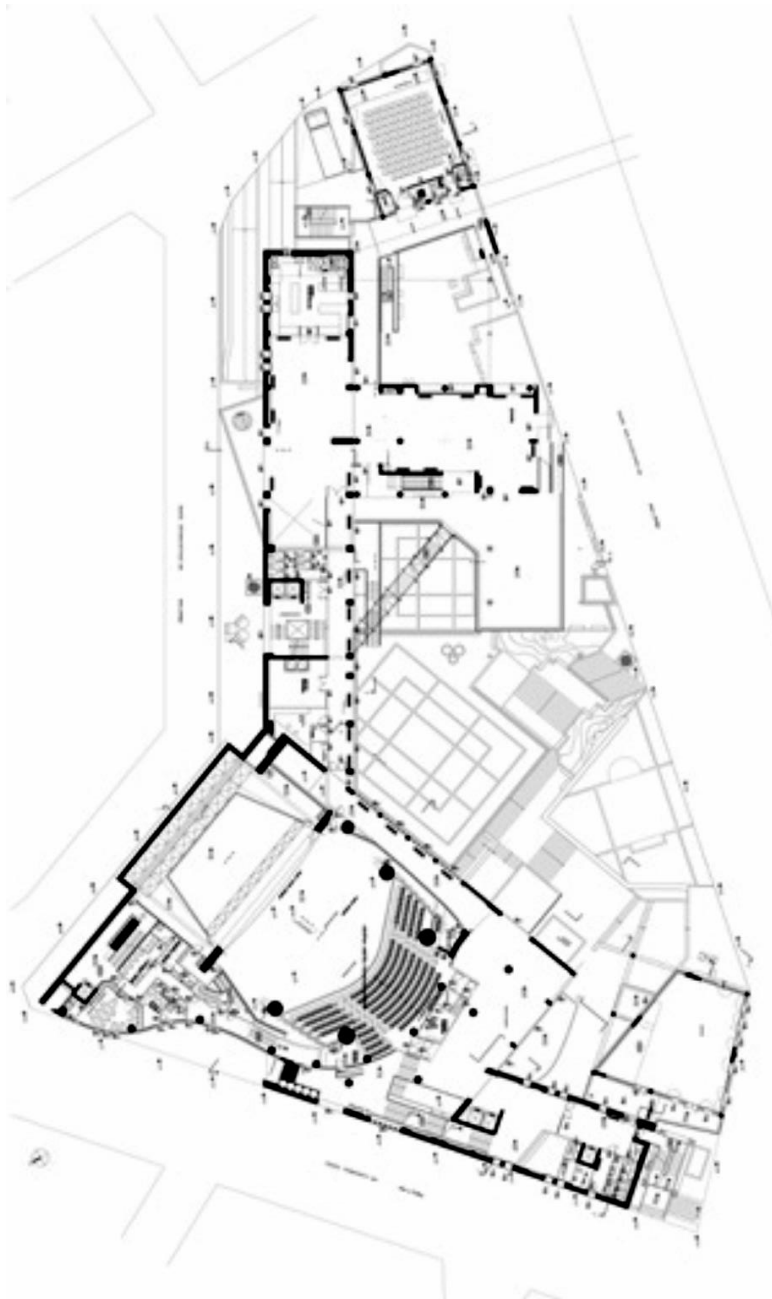
Κατόψεις

Κάτοψη Β Στάθμης (+4.50μ.)

Παράρτημα Σχεδίων

Κατόψεις

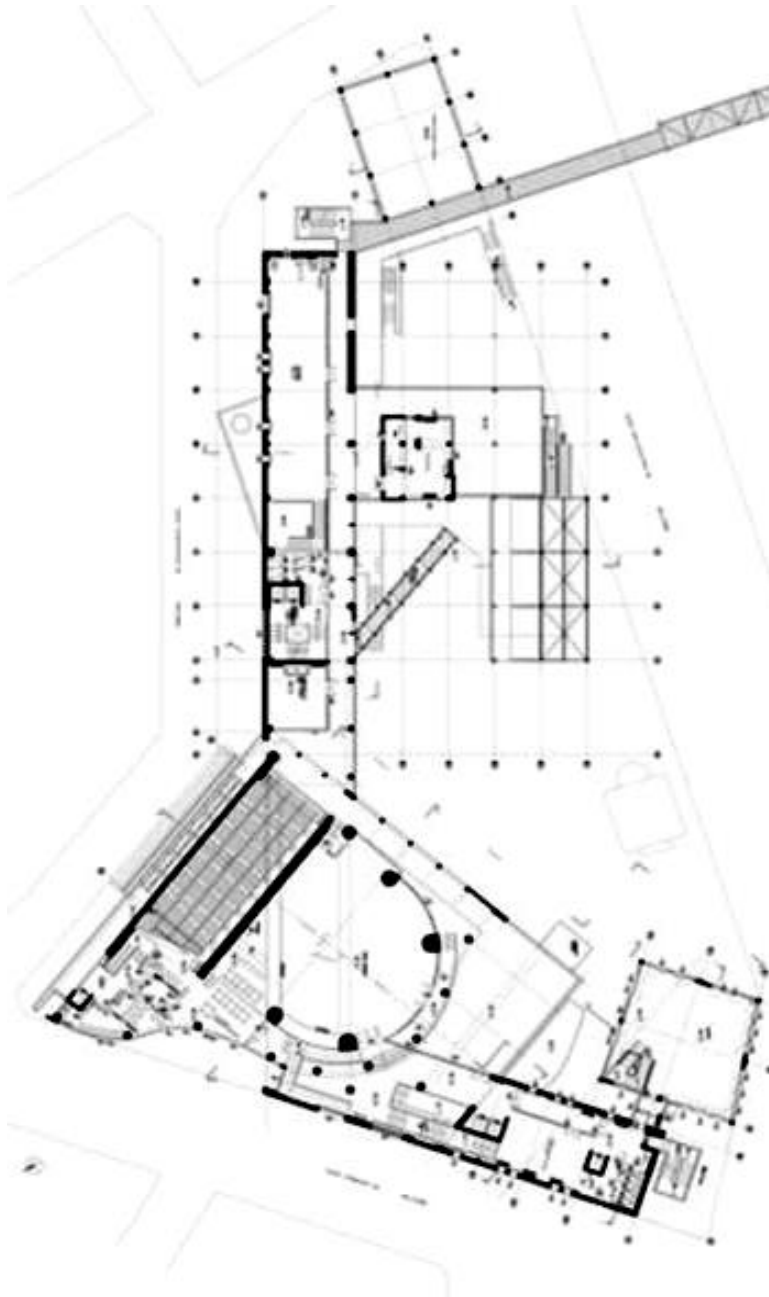

Κάτοψη Γ Στάθμης (+8.15μ.)

Παράρτημα Σχεδίων

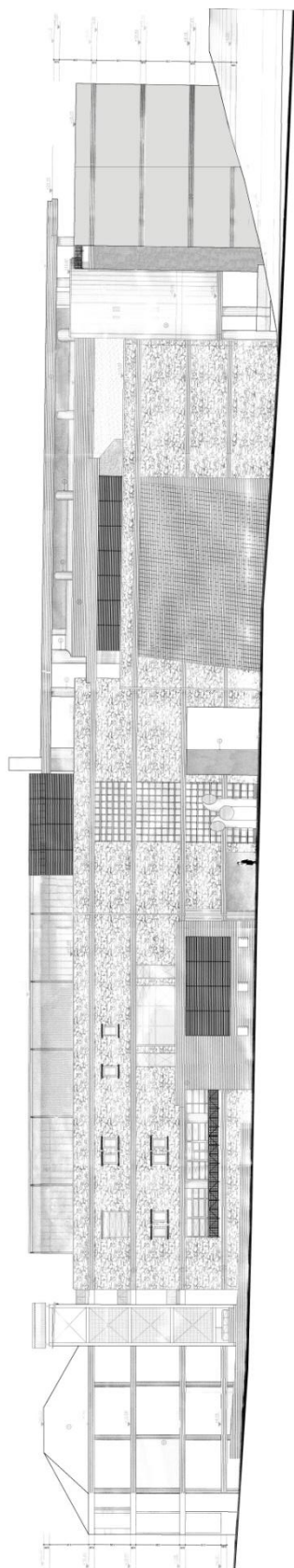
Κατόψεις

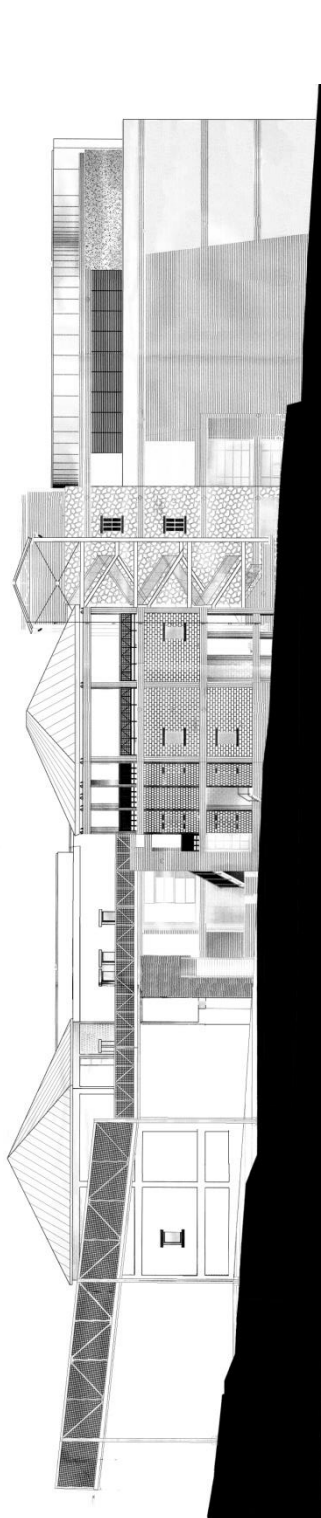
Κάτοψη Δ Στάθμης (+12.50μ.)

Παράρτημα Σχεδίων

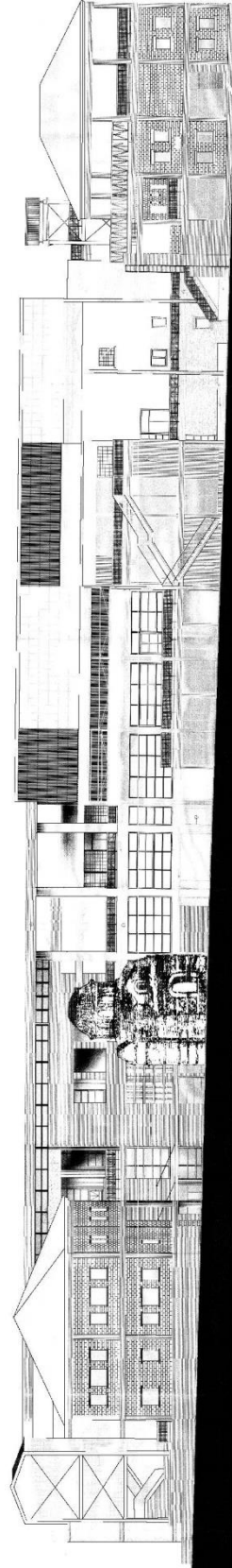
Βόρεια Όψη

Ανατολική Όψη

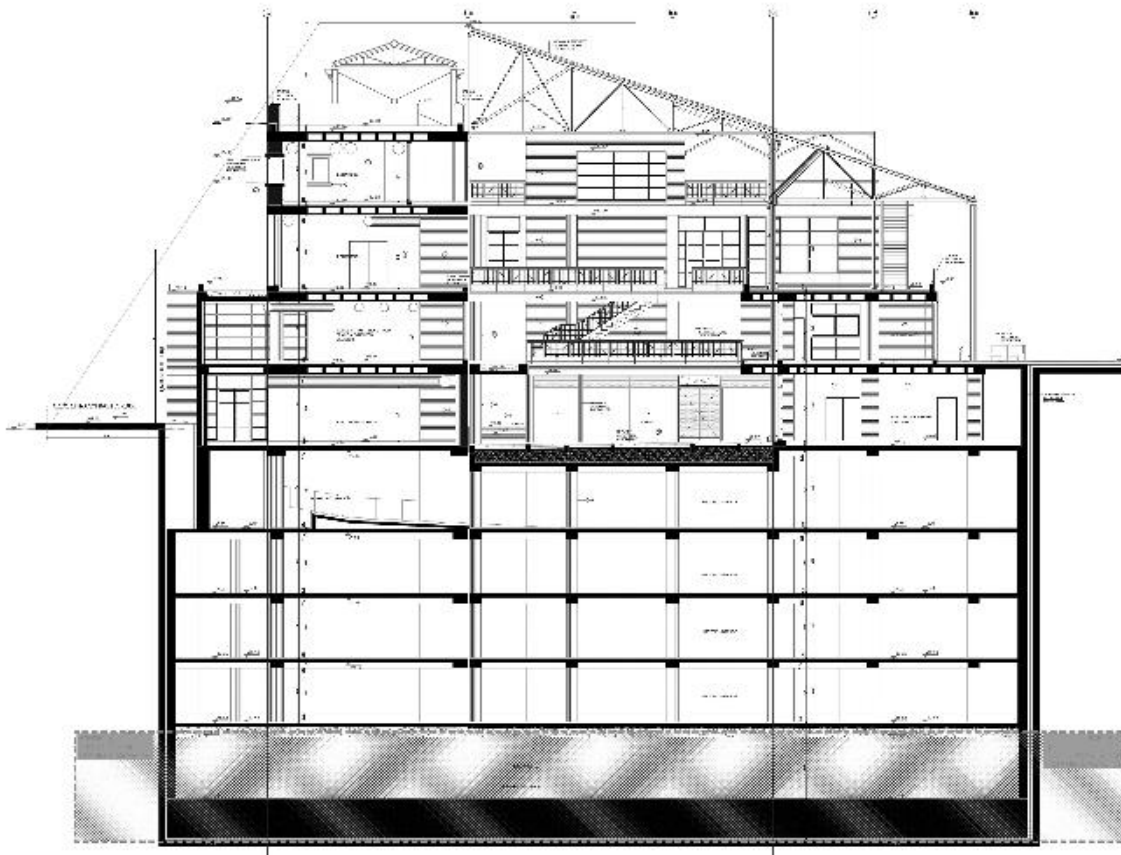

Νότια Όψη

Παράρτημα Σχεδίων

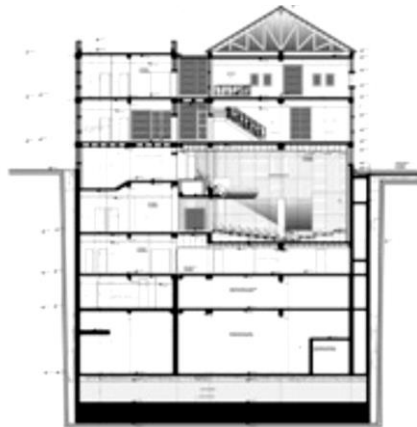
Τομές

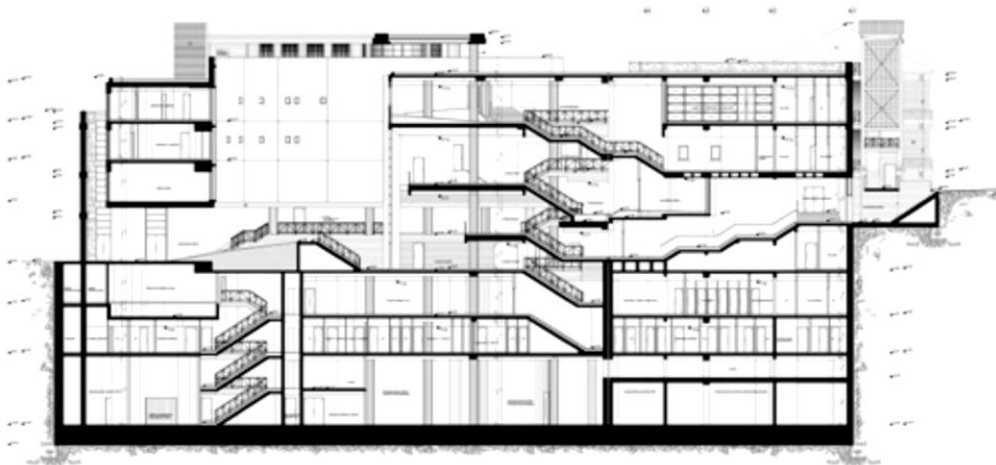
Εγκάρσια τομή στεγάστρου και πλατείας

Παράρτημα Σχεδίων

Τομές

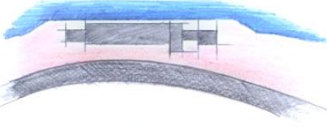

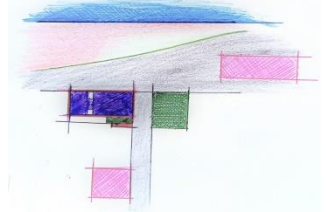
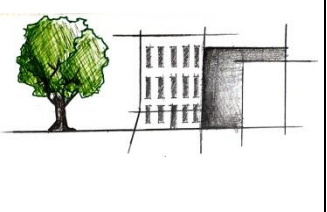
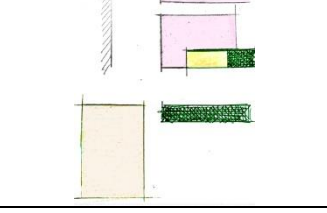
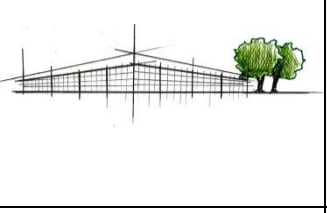
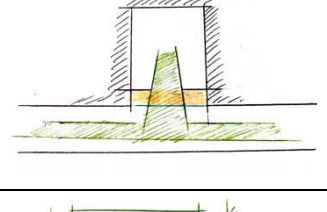
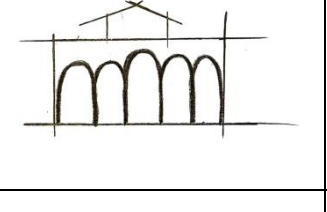
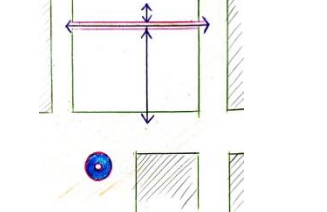
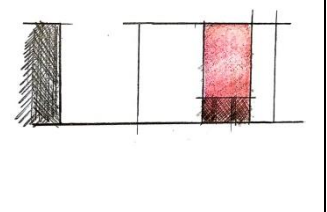
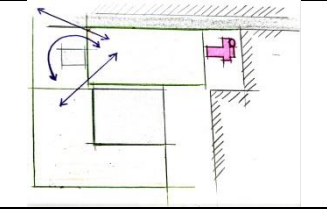
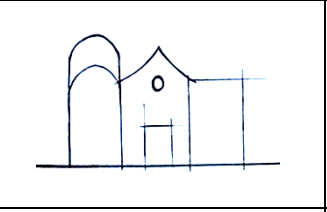
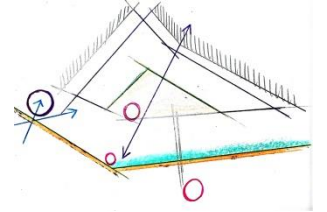
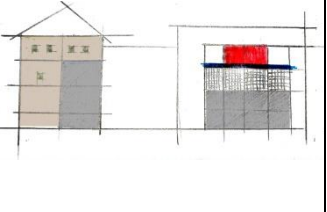
Εγκάρσια τομή μικρής αίθουσας συναυλιών

Κατά μήκος τομή

Συμπεράσματα

Πίνακας Διαγραμμάτων και παρατηρήσεων των Κλιμάκων Σχεδιασμού			
	Αστική	Αρχιτεκτονική	Βίωμα
Μ.Φ.Ι.Κ.			<ul style="list-style-type: none"> Πολυλειτουργικό Σήμα κατατεθέν Ορατό Σχεδιασμός
Ι.Μ.Κ.			<ul style="list-style-type: none"> Μνημείο Σήμα κατατεθέν Ορατό
Α.Μ.Κ.			<ul style="list-style-type: none"> Μνημειακό χαρακτήρα Εμβληματικός σχεδιασμός
Α. Μάρκος			<ul style="list-style-type: none"> Μνημειακός χαρακτήρας Σημείο συνάντησης Προσελκυστική λειτουργία Δέος
Βικελαία			<ul style="list-style-type: none"> Εκσυγχρονισμός Δράσεις Διάδραση Εκπαιδευτικά παιδικά προγράμματα
Α. Αικατερίνη			<ul style="list-style-type: none"> Μελετημένη προβολή Μνημειακός χαρακτήρας Δέος
Π.Σ.Κ.Η.			<ul style="list-style-type: none"> Πολυλειτουργικό Ομαλή πολιτιστική μετάβαση Δεν ανταποκρίνεται πλήρως στη φιλοσοφία του Μη απόδοση

Συμπεράσματα

Τα παραπάνω πολιτιστικά κτίρια - τοπόσημα του Ηρακλείου μελετήθηκαν με βάση τις τρεις κλίμακες του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού, με σκοπό να διερευνηθεί ο ρόλος τους ως τοπόσημα στον αστικό ιστό. Σε αυτό το κεφάλαιο, συνοψίζοντας, θα διεξαχθούν συμπεράσματα που αφορούν τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και στοιχεία με βάση τα οποία τα κτίρια που προάγουν τον πολιτισμό καθιερώνονται ως τοπόσημα.

Αστική Κλίμακα

Όσον αφορά την αστική κλίμακα παρατηρήθηκε ότι τα πολιτιστικά κτίρια δεν λειτουργούν όλα με τον ίδιο τρόπο μέσα στον αστικό ιστό και το κάθε ένα από αυτά αποκτά μια διαφορετική σχέση με την πόλη.

Αρχίζοντας με το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης (ΜΦΙΚ) παρατηρούμε ότι είναι ένα εμβληματικό κτίριο, το οποίο μελετήθηκε στα πλαίσια της ευρύτερης δυτικής παραλιακής ανάπτυξης για την επανασύνδεση του παραλιακού μετώπου με τον αστικό ιστό, και σχεδιάστηκε εξ αρχής ως τοπόσημο. Έτσι αποτελεί μέρος της νέας περιπατητικής και πολιτιστικής διαδρομής που ενώνει όλα τα παραλιακά μνημεία και τοπόσημα. Το γεγονός ότι είναι το μοναδικό κτίριο σε μεγάλη ακτίνα στο παράκτιο μέτωπο και μέρος της περιπατητικής διαδρομής, χαίρει μεγάλης αντιληπτικής προσοχής. Σχετικά με τη σχέση του με τον αστικό ιστό νοτίως, παρατηρείται ότι η συνέχεια και η αρμονία της παραλιακής ζώνης δημιουργούν ισχυρή οπτική αντίθεση με το κατακερματισμένο αστικό μέτωπο. Το Μουσείο δεν κατάφερε να επιτύχει μια ευρύτερη αναβάθμιση της νότιας οικιστικής περιοχής, που παραμένει χαμηλού κοινωνικού προφίλ. Το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας συνομιλεί με την πόλη αποτελώντας την εκτόνωσή της.

Το Ιστορικό Μουσείο Κρήτης είναι ένα ιστορικό κτίριο με εμβληματικό σχεδιασμό που βρίσκεται και αυτό την παραλιακή ζώνη της πόλης, αποτελώντας μέρος της όψης του δομημένου περιβάλλοντος. Οι υπαίθριοι χώροι- πλατείες που βρίσκονται νότια και ανατολικά του κτιρίου αποτελούν την ομαλή μετάβασή του στον πυκνοδομημένο ιστό της πόλης. Το κτίριο συνδέεται με την παραλιακές υπαίθριες διαμορφώσεις οι οποίες του μεγιστοποιούν την ορατότητα καθιστώντας το αντιληπτό από μακριά. Τέλος, αποτελώντας και αυτό, κομμάτι της παραλιακής πολιτιστικής διαδρομής και μέρος του δικτύου τοποσημών της, έχει καταφέρει μαζί με τα πλησιέστερα μνημεία, τον ναό Α. Παύλου και Πέτρου βορειοανατολικά, την κρήνη Ιδομενέα και το νεοκλασικό διατηρητέο κτίριο του ΤΕΕ νοτίως, να εξωραΐσουν την εγγύς περιοχή με σημειακές αναπλάσεις.

Αντίθετα με τα παραπάνω, το Αρχαιολογικό Μουσείο χωροθετείται στο πολεοδομικό κέντρο, σε στρατηγική θέση στην γεωγραφική έξαρση, ενώνοντας το εμπορικό λιμάνι με το κέντρο. Χτισμένο πάνω σε ερείπια ναού, συνδυάζεται με τα ενετικά τείχη και τους αρχαιολογικούς χώρους βορείως και νοτίως του. Η γωνιακή του θέση σε συνδυασμό με την πλατεία Ελευθερίας, νοτίως, το καθιστούν ορατό από μακριά και κοιτίδα πολιτισμού. Παρατηρείται ότι, η άμεση σχέση του με την πλατεία, η οποία λειτουργεί ως πέρασμα, χώρος συνάντησης και εκδηλώσεων, αναδεικνύει το Μουσείο προσελκύοντας ταυτόχρονα το κοινό. Οι υπαίθριοι χώροι, με τους οποίους γειτνιάζει νοτίως και στα νοτιοδυτικά, αποτελούν όπως και στα παραπάνω κτίρια, την ομαλή μετάβασή του στην πόλη. Συνοψίζοντας, παρατηρείται ότι έχει καταφέρει να αναμορφώσει το επίπεδο της περιοχής με αναπλάσεις, όπως την πεζοδρόμηση της Δικαιοσύνης, την ένωση της με την πλατεία Λιονταριών και ως συνέπεια, τη δημιουργία μιας πολιτιστικής διαδρομής.

Η πινακοθήκη του Α. Μάρκου βρίσκεται στην συνέχεια του ιστορικότερου πεζοδρόμου της παλιάς πόλης, στην πλατεία Ε. Βενιζέλου. Η πλατεία με την Κρήνη Μοροζίνι νοτιοανατολικά και το πάρκο Θεοτοκόπουλου βορειοδυτικά του κτιρίου, είναι υπαίθριοι χώροι με τους οποίους αναπτύσσει σχέσεις οπικών φυγών. Το προστώο μαζί με την πλατεία αποτελούν την ομαλή μετάβαση προς την πόλη και σημείο συνάντησης και στάσης. Τέλος, ευρισκόμενο πάνω στην πολιτιστική διαδρομή της 25ης Αυγούστου, όπου είναι τα χαρακτηριστικότερα μνημεία της πόλης, σχηματίζει δίκτυο με αυτά σκηνοθετώντας μια ιστορική αφήγηση από τα ενετικά και οθωμανικά χρόνια, αναδεικνύοντας την μεγαλοπρέπεια της παλιάς πόλης.

Η Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη αναδιαμορφώθηκε και αυτή με σκοπό να αποτελέσει τοπόσημο. Η στρατηγική της θέση, σε κομβικό σημείο της διασταύρωσης των πεζοδρόμων, στο πολεοδομικό κέντρο, επί της πλατείας Ε. Βενιζέλου, την τονίζει ιδιαίτερα. Η Βιβλιοθήκη, όπως και ο Α. Μάρκος, βρίσκεται στην συνέχεια του ιστορικού πεζοδρόμου της 25ης Αυγούστου, αποτελώντας μέρος του δικτύου των πολιτιστικών κτιρίων και μνημείων της περιοχής. Η στοά που το διατρέχει, ενώνει τους δύο κύριους εμπορικούς πεζοδρόμους, Δαιδάλου και Δικαιοσύνης, και παρεμβαίνοντας στον πολεοδομικό σχεδιασμό, καθιστά το κτίριο πέρασμα. Τέλος, συνδιαλέγεται με την Κρήνη Μοροζίνι αποτελώντας σημείο συνάντησης και πόλο έλξης.

Η Αγία Αικατερίνη, μαζί με την Βασιλική του Άγιου Μάρκου, είναι από τα παλαιότερα μνημεία του Ηρακλείου. Χωροθετείται στο πολεοδομικό κέντρο εντός του πυκνοδομημένου αστικού ιστού. Με τον πολιούχο της πόλης Α. Μηνά και το παλαιότερο εκκλησάκι του Α. Μηνά νοτιοδυτικά, αποτελούν δίκτυο θρησκευτικών τοποσημών στην περιοχή. Νοτιοδυτικά του ναού βρίσκεται η πλατεία της Α. Αικατερίνης, η οποία έχει διαμορφωθεί για την ανάδειξη του μνημείου και αποτελεί την μετάβασή του στην πόλη. Επίσης έχει ρόλο ελκυστή, με τις πλατείες νοτιοδυτικά να διοχετεύουν τον κόσμο στην πλατεία Α. Αικατερίνης, αποτελώντας σημείο αναψυχής και συνάθροισης κοινού. Παρατηρείται ακόμα, ότι παρά το μικρό της μέγεθος σε σχέση με τα γύρω, επιβάλλεται στο χώρο και αναβαθμίζει, με την ύπαρξή της, την εγγύς περιοχή.

Τέλος, το Πολιτιστικό και Συνεδριακό Κέντρο τοποθετείται ανάμεσα σε δύο διακριτές περιοχές, αυτήν της συνοικίας του Λάκκου βορείως και των ενετικών τειχών νοτίως, με στόχο να δημιουργήσει μια αγκαλιά προς τα τείχη και μέσον διοχέτευσης του κοινού, από αυτά προς το κέντρο. Βρισκόμενο πάνω στην οριογραμμή του αστικού μετώπου της παλιάς πόλης νοτίως, αποτελεί χαρακτηριστικό στοιχείο της όψης της, σηματοδοτώντας της περιοχή. Θεωρείται ότι βρίσκεται σε στρατηγική θέση, πάνω σε κόμβο και απέναντι από την Πύλη Κοιμημένο Μπεντένι, καθιστώντας το άμεσα διακριτό στον εισερχόμενο στην παλιά πόλη. Η άμεση σύνδεση του, μέσω αερογέφυρας με τα ενετικά τείχη και με τον τάφο του Καζαντζάκη, σημαντικό τοπόσημο της περιοχής, αλλά με τα μνημεία και τοπόσημα νοτίως του, είναι στοιχεία που, αυτομάτως, το συνδέουν με τον πολιτισμό. Το κτιριακό συγκρότημα, παρά ταύτα, γυρνάει "πλάτη" προς την συνοικία του Λάκκου, αποτελώντας οπτικό όριο και φίλτρο προς αυτήν. Σε αυτό συμβάλλει και το γεγονός ότι το Πολιτιστικό Κέντρο δεν λειτουργεί ως πέρασμα, όπως σχεδιάστηκε, ούτε και έχει αποδοθεί εξ'ολοκλήρου στο κοινό, όντας ανοιχτό μόνο περιστασιακά σε προγραμματισμένες εκδηλώσεις, γεγονός που αναιρεί το χαρακτήρα του ως κτίριο πολιτισμού.

Συμπερασματικά, με βάση τα παραπάνω, γίνεται κατανοητό ότι τα κτίρια που μελετήθηκαν, επιδρούν με ξεχωριστό τρόπο το καθένα στην πόλη και πως η παρουσία τους την μεταλλάσσει. Τα κτίρια πολιτισμού - τοπόσημα λειτουργούν ως συνδετικός κρίκος μέσα στον αστικό ιστό. Με βάση αυτό, θα ήταν βάσιμος ο ισχυρισμός για τη δημιουργία μιας πολιτιστικής διαδρομής, η οποία θα ενώνει όλα τα παραπάνω κτίρια - τοπόσημα στην πόλη του Ηρακλείου.

Αρχιτεκτονική και Βιωματική Κλίμακα

Παρακάτω μελετήθηκαν οι λειτουργίες που προσφέρουν τα πολιτιστικά κτίρια και το πως ο χώρος βιώνεται και γίνονται εμπειρία για τον επισκέπτη. Όσων αφορά το χώρο έχουν διερευνηθεί τα κτίρια σε αρχιτεκτονική κλίμακα και λειτουργίες, ενώ στην συνέχεια αποτυπώνεται η συνολική εμπειρία που αποκομίζει ο επισκέπτης από τον χώρο και που, τελικά, έχει σημαντικό ρόλο στον χαρακτηρισμό του κτιρίου ως τοπόσημο.

Το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας είναι ένα διατηρητέο μνημείο βιομηχανικής κληρονομιάς, το κτίριο της παλιάς Ηλεκτρικής, στο οποίο έγινε αποκατάσταση, επέκταση και επανάχρηση. Μέσα από τη νέα σύνθεση έχει επιτευχθεί η ανάδειξη του διατηρητέου και η δημιουργία ενός σύγχρονου κτιρίου με αναφορές στην παλιά Ηλεκτρική. Επακολούθως, ο στόχος των αρχιτεκτόνων έχει επιτευχθεί με τη δημιουργία ενός λειτουργικού οργανισμού που αναδεικνύει τη λειτουργική και συμβολική υπόσταση του μνημείου.

Σχετικά με τις λειτουργίες που φιλοξενεί το μουσείο με τα ακριβή κινούμενα προπλάσματα δεινοσαύρων με ήχο, οι διαδραστικές λειτουργίες, οι αναπαραστάσεις σεισμού, οι δραστηριότητες που αφορούν παιδιά και πολλά άλλα, το καθιστούν ένα σύγχρονο, πρότυπο χώρο. Το εντυπωσιακό κτιριακό κέλυφος σε συνδυασμό με τις πρωτότυπες δραστηριότητες που παρέχει, το καθορίζουν ως ένα πολυλειτουργικό μουσείο - τοπόσημο, που προσελκύει πλήθος επισκεπτών, όλων των ηλικιών. Η όχληση που προκαλείται από την λεωφόρο, πριν την είσοδο στο μουσείο, ελαχιστοποιείται από την ύπαρξη του πεζοδρόμου, που σε συνδυασμό με τη θάλασσα έχουν θετική επίδραση στον επισκέπτη, φέρνοντας τον πιο κοντά στη φύση, και προετοιμάζοντάς τον για το τι θα επακολουθήσει. Η εσωτερική διαμόρφωση των χώρων και χωροθέτηση των λειτουργιών σε συνεχόμενη ροή και η ενδιαμέση θέα στη θάλασσα, παρέχουν μια συναρπαστική περιήγηση, χωρίς να είναι κουραστική. Γεγονός που καθιστά το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας δημοφιλή προορισμό.

Το Ιστορικό Μουσείο Κρήτης (IMK) στεγάζεται σε νεοκλασικό διώροφο λιθόχτιστο κτίριο με περίτεχνες όψεις, κηρυγμένο ως διατηρητέο μνημείο και έργο τέχνης. Όπως και στο μουσείο φυσικής ιστορίας, εκεί έχει γίνει σύγχρονη προέκταση, με μεταλλικό σκελετό και γυάλινες όψεις. Ο στόχος ήταν η μέγιστη ανάδειξη του διατηρητέου κτιρίου μέσω της αρχιτεκτονικής και οπτικής αντίθεσης που προκαλεί, ενισχύοντας το ρόλο του ως τοπόσημο. Σχετικά με τις λειτουργίες που φιλοξενεί το IMK παραμένει ένα κλασικό μουσείο στο οποίο όμως έχει γίνει, θεωρώ, επιτυχημένη προσπάθεια εκσυγχρονισμού με την προσθήκη περισσότερων λειτουργιών, όπως του αμφιθεάτρου και των κυλικείων.

Όσον αφορά τη βιωματική εμπειρία του επισκέπτη, και εδώ η είσοδος γίνεται από το στρεσογόνο περιβάλλον της λεωφόρου, με αποτέλεσμα να χάνεται η ψυχική μέθεξη. Η περίτεχνη μορφολογία των όψεων είναι αυτή που προετοιμάζει τον επισκέπτη για την εμπειρία που θα ζήσει εσωτερικά του μουσείου. Διότι, στην περίπτωση αυτή, το ίδιο το μουσείο γίνεται έκθεμα, όπου τις περίτεχνες όψεις διαδέχεται ο περίτεχνος αρχιτεκτονικός σχεδιασμός εσωτερικά. Όλα τα παραπάνω καθιστούν την επίσκεψη στο IMK μια αξιομνημόνευτη εμπειρία.

Στην περίπτωση του Αρχαιολογικού Μουσείου, έχουμε ένα μνημειώδες κτίριο του μοντέρνου κινήματος, έργο του Π. Καραντινού, βραβευμένο με έπαινο Bauhaus. Όπως και στα προηγούμενα κτίρια, και σε αυτό έχει γίνει προέκταση και προσπάθεια ανάδειξης των όψεων από τον Α. Τομπάζη με την δημιουργία τριών τμημάτων που εκφράζουν τη λειτουργία τους. Στις τυπικές λειτουργίες του μουσείου προστίθενται και εκσυγχρονισμένες που συμβαδίζουν με τις ανάγκες της εποχής, όπως ο χώρος πολυμέσων και η αίθουσα των διαλέξεων. Παρατηρείται ότι

οι χώροι των εκθέσεων ακολουθούν μια θεματική ροή χωροθέτησης, που κάνει τον επισκέπτη να μην κουράζεται με την περιήγηση στο μουσείο.

Αυτό σε συνδυασμό με τον ενδιαφέροντα περιβάλλοντα δεντροφυτευμένο χώρο, όπου υπάρχουν τα ερείπια του ναού του αγίου Φραγκίσκου, δίνει την αίσθηση στον επισκέπτη ότι βρίσκεται εκτός της πόλης, προκαλώντας του ηρεμία. Το γεγονός ότι σε αυτό το χώρο βρίσκεται και η είσοδος του μουσείου επιδρά θετικά στην ψυχολογία προετοιμάζοντας τον για το τι θα επακολουθήσει. Το αρχαιολογικό μουσείο ηρακλείου είναι ένα εμβληματικό κτίριο με πολύ σημαντικά εκθέματα, πολύ σωστά παρουσιασμένα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να προσελκύει το ενδιαφέρον του κοινού, καθιστώντας το ελκυστικό και προσφέροντας στον περιηγητή μια συναρπαστική εμπειρία.

Σε αντίθεση με τα προαναφερθέντα μουσεία, ο άγιος Μάρκος αποτελείται από μια ενιαία αίθουσα, η οποία λειτουργεί ως Δημοτική Πινακοθήκη, φιλοξενώντας περιοδικές εκθέσεις και ποικίλες πολιτιστικές δράσεις. Και αυτή η περίπτωση, όπως και το Αρχαιολογικό Μουσείο, πρόκειται για ένα εμβληματικό κτίριο, από τα παλαιότερα και σημαντικότερα μνημεία της πόλης. Με πολύ χαρακτηριστική όψη και εξίσου ενδιαφέροντα εσωτερικό χώρο, το μνημείο σηματοδοτεί την περιοχή στην οποία βρίσκεται.

Οι εκθέσεις τις οποίες φιλοξενεί η πινακοθήκη είναι εξίσου ενδιαφέρουσες, προσελκύοντας κοινό διαφόρων ηλικιών και δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην προβολή τοπικών καλλιτεχνών με την ανάδειξη της Κρητικής τέχνης. Ενδιαφέρον προκαλεί το γεγονός ότι η πινακοθήκη λειτουργεί ως τόπος στάσης και συνάντησης, όντας ορόσημο της πόλης, με πλήθος ατόμων να χρησιμοποιούν καθημερινά το προστώον και για αυτό το λόγο. Αυτό ίσως οφείλεται και στο γεγονός ότι ο χώρος είναι σχεδόν καθημερινά σε λειτουργία, ιδιαίτερα τους καλοκαιρινούς μήνες, με ανοιχτή την κεντρική πύλη προσκαλεί και προσελκύει το κοινό να τον επισκεφτεί. Η πινακοθήκη του αγίου Μάρκου προσφέρει μια μοναδική εμπειρία στον επισκέπτη, όχι μόνο επειδή είναι ένα από τα αξιολογότερα μνημεία της πόλης, αλλά και λόγω της λειτουργίας του, καθιστώντας τον, από πολλές σημασίες, τοπόσημο.

Όπως και στην περίπτωση του μουσείου φυσικής ιστορίας Κρήτης, έτσι και στη Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη, έγινε επανάχρηση και εκσυγχρονισμός του Μεγάλου Αχτάρικα, με σκοπό να αποτελέσει τοπόσημο. Έχει γίνει αναβάθμιση της όψης με έμφαση στον τονισμό των εισόδων του κτιρίου. Η αναβάθμιση εσωτερικά περιλαμβάνει τη χωροθέτηση νέων λειτουργιών, σύμφωνα με τις απαιτήσεις και ανάγκες μιας σύγχρονης κοινωνίας. Εκτός από τους τυπικούς χώρους μιας βιβλιοθήκης, στις λειτουργίες προστέθηκαν αίθουσες εκδηλώσεων, με υποστήριξη ξεχωριστής αίθουσας οπτικοακουστικών μέσων και ξεχωριστό βιβλιοπωλείο που προωθεί εκδόσεις της βιβλιοθήκης. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη διαμόρφωση της παιδικής πτέρυγας, η οποία αντιμετωπίστηκε ως ένας χώρος πραγματικά αφιερωμένος στα παιδιά. Η πτέρυγα αυτή, πλέον, λειτουργεί ως χώρος δημιουργικής απασχόλησης, δίνοντας στα παιδιά τη δυνατότητα, εκτός από το διάβασμα, να παίζουν επιτραπέζια παιχνίδια και να ασχολούνται με επιμορφωτικές δραστηριότητες στη διαδραστική οθόνη που βρίσκεται εντός της.

Εντυπωσιακό είναι το γεγονός ότι παρά τη θορυβώδη τοποθεσία στην οποία βρίσκεται η βιβλιοθήκη, στην καρδιά του κέντρου, στους εσωτερικούς χώρους επικρατεί μέγιστη ησυχία. Σαν το εσωτερικό να αποκόβεται από το περιβάλλον και σε συνδυασμό με τον σχεδιασμό και το φωτισμό δίνουν στον επισκέπτη μια ευχάριστη εμπειρία ανάγνωσης και μελέτης. Και στη βιβλιοθήκη, όπως και στο ΜΦΙΚ, παρατηρείται πως οι ενδιαφέρουσες δράσεις που διοργανώνει ανά τακτά χρονικά διαστήματα, με κύριο γνώμονα τα παιδιά, προσελκύουν ιδιαίτερα τον κόσμο καθιστώντας την έναν εξαιρετικά δημοφιλή προορισμό για όλες τις ηλικίες.

Η αγία Αικατερίνη Σινατίων, όπως και ο άγιος Μάρκος, είναι ένα από τα παλαιότερα και πιο αξιόλογα μνημεία της πόλης. Στο ναό έγινε επανάχρηση με σκοπό την επαναλειτουργία του ως μουσείο Χριστιανικής Τέχνης. Αξιοπρόσεκτο είναι το γεγονός ότι ο εσωτερικός χώρος έχει μελετηθεί με τέτοιο τρόπο που αναδεικνύεται η αρχιτεκτονική του χώρου με την παράλληλη προβολή κειμηλίων, χωρίς όμως η χωροθέτηση τους να παρεμποδίζει τη θέαση στο ναό. Η αίθουσα χωρίζεται σε θεματικές ενότητες και η έκθεση γίνεται μέσα από γυάλινες προθήκες ή πάνω σε βάθρα.

Η εντύπωση που προκαλείται στον επισκέπτη, πριν την είσοδό του στο μουσείο, είναι ότι γίνεται αμέσως αντιληπτή η μνημειακότητα, η συμβολικότητα και η ιερότητα του μνημείου. Γεγονός που οφείλεται στον τονισμό του μέσω του περιβάλλοντος χώρου. Όμως, και κατά την είσοδο στο χώρο, ένα δέος κατακλύζει το κοινό, λόγω της ατμόσφαιρας που επικρατεί. Ο λιγοστός φυσικός φωτισμός που διαχέεται στο ναό από τα ανοίγματα σε συνδυασμό με τον τεχνητό φωτισμό που τονίζει μόνο τα εκθέματα, αποδίδει στο χώρο ακόμα περισσότερο μυστήριο. Καθίσταται άμεσα αντιληπτό, ότι μνημείο και εκθέματα αν και συνυπάρχουν, διαχωρίζονται διακριτά, γεγονός οφειλόμενο στον ευφυή τρόπο προβολής τους, διαφορετικής φιλοσοφίας από τον τρόπο ανάδειξης του χώρου. Η αγία Αικατερίνη, όπως και ο άγιος Μάρκος, είναι πολύ μικρότερο μουσείο σε σχέση με τα υπόλοιπα που μελετήθηκαν και η φύση της θεματολογίας του να μην παραπέμπει σε ένα σύγχρονο μουσειακό χώρο. Παρ' όλα ταύτα, ο ευφυής τρόπος παρουσίασης του μνημείου και της έκθεσης, προσδίδει στο χώρο τη μέγιστη ανάδειξη προσφέροντας μια αξιόλογη εμπειρία.

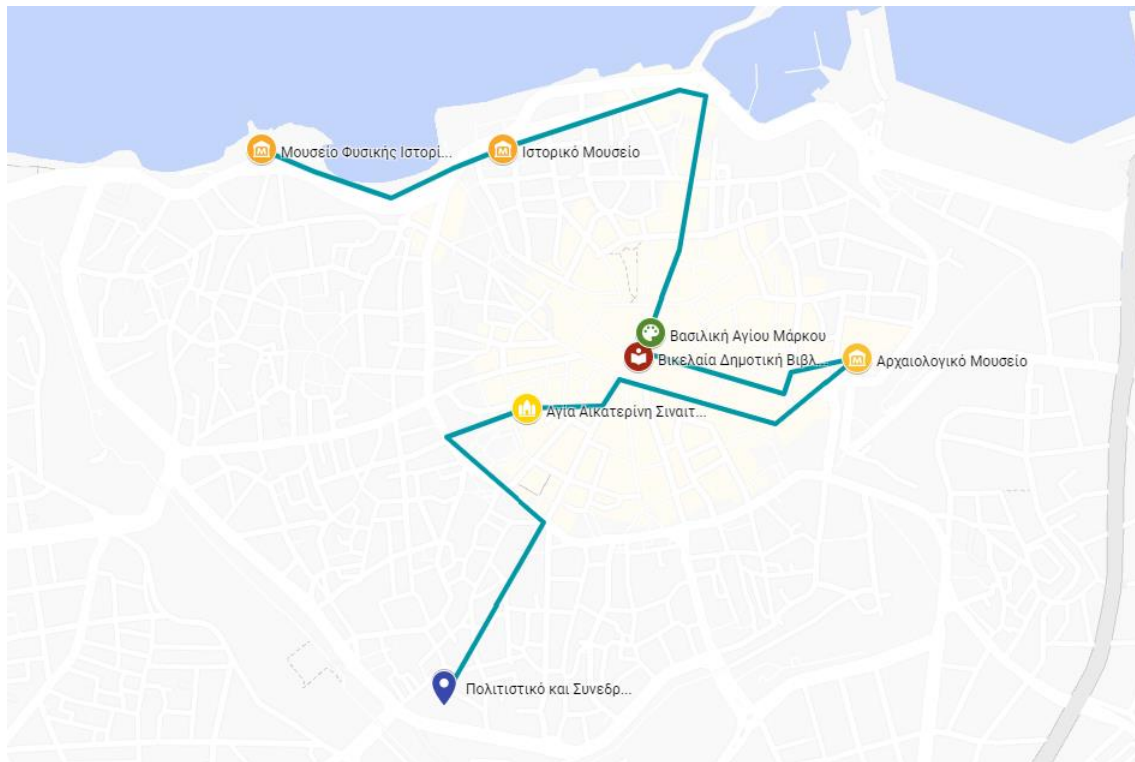
Τέλος, το Πολιτιστικό Συνεδριακό Κέντρο Ηρακλείου (ΠΣΚΗ), είναι ένα κτιριακό συγκρότημα, που σύμφωνα με την ονομασία του, φιλοξενεί μαζεμένες λειτουργίες που αφορούν τον πολιτισμό. Αυτές χωροθετούνται σε πρότυπους χώρους εντός του κτιριακού συγκροτήματος. Είναι διαμορφωμένο με ποικίλων χρήσεων εξειδικευμένους χώρους που μπορούν να φιλοξενήσουν από συναυλιακές και άλλες εκδηλώσεις, μεγάλης κλίμακας συνέδρια και άλλες δραστηριότητες, καλύπτοντας της ανάγκες μιας σύγχρονης πόλης. Ακόμα, διαθέτει αίθουσα πειραματικής σκηνής, αποδίδοντας έναν χώρο έκφρασης σε νέους καλλιτέχνες και ως εκ τούτου προσελκύοντας ιδιαίτερα νεότερες ηλικίες. Αυτό το επιτυγχάνει και με τις εκδηλώσεις και τις συναυλίες που φιλοξενεί, περισσότερο στους ισόγειους χώρους του και στην πλατεία του. Όλα τα παραπάνω, καθιστούν το ΠΣΚΗ ως ένα κτιριακό συγκρότημα, ικανό να υποστηρίξει από τις μεγαλύτερες και σημαντικότερες πολιτιστικές εκδηλώσεις του Ηρακλείου ως τις πιο μικρές.

Ο συνδυασμός των υπαίθριων χώρων στα νότια του ΠΣΚΗ με τα ενετικά τείχη, τον διαμορφωμένο χώρο πρασίνου και τον πεζόδρομο λειτουργούν σε συνεργασία με την ανοιχτή πλατεία του Πολιτιστικού και τους υπόλοιπους υπαίθριους χώρους του, δημιουργώντας μια ομαλή "πολιτιστική" μετάβαση από την πόλη προς το κτιριακό συγκρότημα. Αυτή είναι μία από τις αρχικές εντυπώσεις που δημιουργούνται στον διερχόμενο και επισκέπτη του χώρου, ο οποίος από τους υπαίθριους χώρους πολιτισμού των ενετικών τειχών εισέρχεται με μια ροή στο κτιριακό συγκρότημα. Όταν πλησιάσει ο διερχόμενος το συγκρότημα, αμέσως θα του κάνει εντύπωση το μέγεθός του σε σχέση με τα γύρω κτίρια, όπου σαν εξωτερικός παρατηρητής το κτίριο μοιάζει θεόρατο, γεγονός που υφίσταται και όταν βρεθεί στην πλατεία του. Αυτό οφείλεται στο ότι τα γύρω κτίρια είναι πολύ μικρότερα σε μέγεθος και ύψος και πολύ κοντά στο Πολιτιστικό, κάνοντας το να φαίνεται ως μια αστική παρέμβαση εκτός ανθρώπινης κλίμακας. Δυστυχώς, η σημερινή λειτουργία του κτιριακού συγκροτήματος δεν ανταποκρίνεται πλήρως στην φιλοσοφία του σχεδιασμού του, αλλά και ως κέντρο πολιτισμού, διότι τις περισσότερες μέρες του χρόνου οι προσβάσεις από και δια μέσο των υπαίθριων χώρων του παραμένουν κλειστές. Το κτίριο λειτουργεί μόνο περιστασιακά σε προγραμματισμένες εκδηλώσεις ελευθερώνοντας τις ισόγειες

προσβάσεις του, ενώ η γέφυρα σύνδεσης με τα τείχη παραμένει μονίμως κλειστή. Όταν το κέντρο αποδοθεί εξ' ολοκλήρου στο κοινό θα επιτραπεί και μια πιο ολοκληρωμένη βιωματική εμπειρία. Παρόλα αυτά αποτελεί αναμφίβολα ένα έργο τοπόσημο της πόλης και σημείο αναφοράς των κατοίκων της.

Εν κατακλείδι

Καταλήγοντας, συμπεραίνουμε ότι κάθε κτίριο, χαρακτηρίζεται τοπόσημο βάση μοναδικών χαρακτηριστικών. Αυτά αφορούν στην μορφή του, στο πως επιδρά στον αστικό ιστό και στον τρόπο με τον οποίο το βιώνει ο άνθρωπος. Τα παραπάνω κτίρια πολιτισμού λειτουργούν ως ελκυστές στο αστικό περιβάλλον, όπως και κάθε τοπόσημο, επιδρώντας ως ο συνδετικός του κρίκος. Για αυτούς του λόγους, τα παραπάνω κτίρια θα μπορούσαν να αποτελέσουν κομμάτι μιας πολιτιστικής διαδρομής, η οποία θα αναδείκνυε την πόλη. Ξεκινώντας, ενδεχομένως, από το ΠΣΚΗ και συνεχίζοντας πιο κεντρικά στην αγία Αικατερίνη θα προχωρούσε προς το ΑΜΗ, τη Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη, τον άγιο Μάρκο και κατεβαίνοντας τον πεζόδρομο της 25^{ης} Αυγούστου θα κατέληγε λιμάνι, που αποτελεί και την εκτόνωση της πόλης, στο ΜΦΙΚ.

Εικόνα 41. Προτεινόμενη πολιτιστική διαδρομή

url google map :

<https://www.google.com/maps/d/u/1/edit?hl=el&hl=en&mid=1GTCiRPmiffRBFXKjaBkekboQW509wdY&ll=35.33920231714811%2C25.132342908958044&z=16>

Βιβλιογραφικές Πηγές

1. Ρ. Βαν Μπουσχότεν, Τ. Βερβενιώτη, Δ. Λαμπροπούλου, Μ. Μούλιου, Π. Χαντζαρούλα, Η μνήμη αφηγείται την πόλη, Προφορική μνήμη και ιστορία του αστικού χώρου, Πλέθρον, Αθήνα, 2016.
2. Λ. Σταρίδα, ΥΠΗΡΧΕ ΜΙΑ ΠΟΛΗ..., Το Μεγάλο Κάστρο- Η μετάλλαξη του Ηρακλείου στο πέρασμα των χρόνων, Ηράκλειο, 2012.
3. Κ. Lynch, THE IMAGE OF THE CITY, England, 1960.
4. Σ. Ανδρονίκου, BRANDINGΠΟΛΕΩΝ, Ο Πολιτισμός και τα κτίρια Ναυαρχίδες ως μοχλός Αστικής Ανάπτυξης, Η Περίπτωση της Αθήνας, Πανεπιστήμιο Πατρών , Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Αθήνα, 2017.
5. Ο. Παπαϊωάννου, "Νοητικοί Χάρτες: Εργαλεία Ανάλυσης και Ερμηνείας Του Αστικού Χώρου και της Κινητικότητας" , Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, Θεσσαλονίκη, 2018.
6. Χ. Τζομπανάκη, ΤΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΕΝΤΟΣ ΤΩΝ ΤΕΙΧΩΝ, ΑΣΤΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 19^{ου} ΕΩΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΕΤΑΡΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 20^{ου} ΑΙ., Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος, Τμήμα Ανατολικής Κρήτης, Ηράκλειο, 2000.
7. Δ. Καρύδης, τα ΕΠΤΑ ΒΙΒΛΙΑ της ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ, ΑΘΗΝΑ, 2008.
8. Σ. Αλεξίου, ΟΔΗΓΟΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ (ΜΕΓΑΡΟΝ Α. ΚΑΙ Μ. ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΥ), Εταιρία Κρητικών Μελετών, Ηράκλειον, 1953.
9. Σ. Συλεούνη, Π. Σωτηροπούλου, Εκδοχές του ΜΟΝΤΕΡΝΟΥ στη σύγχρονη πραγματικότητα, Το παράδειγμα του έργου του Πάτροκλου Καραντινού, Ε.Μ.Π., 2015.
10. Σ.Αλεξίου, Κ. Λασσιθιωτάκης, Η Αποκατάσταση του Ναού του Αγίου Μάρκου του Χάνδακος, Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών , Ηράκλειον, 1958.
11. Σ. Αλεξίου, Οδηγός Αρχαιολογικού Μουσείου Ηρακλείου, Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Αναστηλώσεως, ΑΘΗΝΑΙ, 1968.
12. Αρχιτεκτονικά Θέματα Τεύχος 27,Μονογραφίες III: Δημήτρης και Τάσος Μπίρης, Αρχιτεκτονική, Φαντασία και πραγματικότητα, Αθήνα, 1993.

13. Δομές Τεύχος 162, Ιστορικό Κτήριο- Αρχιτεκτονική- Νέα αρχιτεκτονική σε Υφιστάμενο Κτήριο- Εικαστικά, 2022.

Πηγές Internet

1. Λ. Μάντζιου, Αρχιτεκτονικός Σχεδιασμός Δημόσιου Συγκροτήματος, Το Αστικό Μουσείο, ΕΜΠ, 2015.
<https://repository.kallipos.gr/handle/11419/5905>
2. K.F. Richter, S. Winter, Landmarks, GIScience for intelligent services, Springer, 2014.
3. book-landmarks-sample
[https://people.eng.unimelb.edu.au/winter/pubs/book-landmarks-sample-\(ch-1\).pdf](https://people.eng.unimelb.edu.au/winter/pubs/book-landmarks-sample-(ch-1).pdf)
4. What is a Landmark and What Really Are the World's Most Significant Landmarks?
<https://www.directionsmag.com/article/3935>
5. Μαϊστρου Ελένη. "Δραπανιάς - Τοπόσημα." *Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο | Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών*,
5a.arch.ntua.gr/project/12930/13672
6. Ε. Μπακογιάννης, Ε. Κούρμπα, Χ Κυριακίδης, Διερευνώντας την προσπελασιμότητα τοποσημών στα αστικά κέντρα. Η περίπτωση του Κέντρου Πολιτισμού του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος.
https://www.researchgate.net/publication/345506289_Diereunontas_ten_prospelasimoteta_to_posemon_sta_astika_kentra_E_periptose_tou_Kentrou_Politismou_tou_Idrymatos_Stauros_Niarchos
7. Statue of Liberty – Wikipedia
https://en.wikipedia.org/wiki/Statue_of_Liberty
8. Α. Σαπουνάκης, Ανάπλαση παραλιακού μετώπου και σύνδεση του αστικού ιστού με τη θάλασσα: Η περίπτωση του Ηρακλείου, 2012.
https://www.citybranding.gr/2012/12/blog-post_20.html

9. Ηράκλειο – RabdelKhandaq – Χάνδακας- Candia – ΜεγάλοΚάστρο. Η περιπέτεια μιας πόλης
<https://koules.efah.gr/koules/Page?lang=gr&name=enotita&id=521&sub=873>
10. ΙΜΚ. Ιστορικό Μουσείο Κρήτης. Οίκος Ανδρέα και Μαρίας Καλοκαιρινού
www.historical-museum.gr
11. Ιστορικό Μουσείο Κρήτης - Ιδρύματα Καλοκαιρινού
<https://www.kalokairinosfoundation.gr/politistiko-kentro/istoriko-mouseio-kritis/>
12. Ιστορικό Μουσείο Κρήτης
<https://www.heraklion.gr/visitor/historical-museum/historical-museum.html>
13. Ιστορικό Μουσείο Ηρακλείου
http://www.hotelsline.gr/city/heraklion/Historical_Museum.php
14. Εγκαταστάσεις
cccc.gr/gr/egkatastaseis
15. Πολιτιστικό κέντρο Ηρακλείου Κρήτης
formatarchitects.gr/pskh.html
16. www.greek-language.gr
17. Γιώργος Μπαμπινιώτης: Πολιτισμός = Παιδεία
www.tovima.gr/2020/11/18/opinions/politismos-paideia/
18. 1.3.1. Αγία Αικατερίνη Σιναΐτών – Θεματικές ενότητες
<http://koules.efah.gr>
19. Μουσείο Αγίας Αικατερίνης Σιναΐτών – OdysseusCulture
http://odysseus.culture.gr/h/1/gh151.jsp?obj_id=3476
20. Π. Πλousάκη, Διπλωματική Εργασία, Η “Αφήγηση” της Κρητικής Σχολής Αγιογραφίας στον Σύγχρονο κόσμο. Η Συμβολή του Μουσείου της Αγίας Αικατερίνης Σιναΐτών στη διαφύλαξη και προβολή αυτής, Ε.Α.Π., Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Ιεράπετρα, 2021.

Παραρτήματα Εικόνων

Εικόνα 1. Λ. Σταρίδα, ΥΠΗΡΧΕ ΜΙΑ ΠΟΛΗ..., Το Μεγάλο Κάστρο- Η μετάλλαξη του Ηρακλείου στο πέρασμα των χρόνων, Ηράκλειο, 2012.

Εικόνα 2. <https://www.thessalonikiartsandculture.gr/thessaloniki/afieromata/kokino-spiti-i-megaro-loggou-sti-thessaloniki/>

Εικόνα 3. <https://www.rome-info.gr/2016/02/colosseo-romi.html>

Εικόνα 4. K. Lynch, THE IMAGE OF THE CITY, England, 1960.

Εικόνα 5. K. Lynch, THE IMAGE OF THE CITY, England, 1960.

Εικόνα 6. <http://cretakat.gr/projects/public/41-anaplastira>

Εικόνα 7. <https://gr.depositphotos.com/stock-photos/αναφιώτικα.html>

Εικόνα 8. <https://urbanlife.gr/urban-city/o-dromeas-tou-kosta-varotsou/>

Εικόνα 9. https://www.citybranding.gr/2012/12/blog-post_20.html

Εικόνα 10. google maps

Εικόνες 11.12.13. fvto arxeioly

Εικόνα 14. <https://landofexperiences.gr/el/travels/historical-museum-crete/>

Εικόνα 15.arxeio

Εικόνα 16.arxeio

Εικόνα 17. https://www.krititraveller.gr/2021/11/blog-post_658.html

Εικόνες 18. 19. <https://www.doma.archi/index/projects/arxaiologiko-moyseio-hrakleio>

Εικόνα 20. Σ. Συλεούνη, Π. Σωτηροπούλου, Εκδοχές του ΜΟΝΤΕΡΝΟΥ στη σύγχρονη πραγματικότητα, Το παράδειγμα του έργου του Πάτροκλου Καραντινού, Ε.Μ.Π., 2015.

Εικόνα 21. Φωτογραφίες αρχείου

Εικόνα 22. Λ. Σταρίδα, ΥΠΗΡΧΕ ΜΙΑ ΠΟΛΗ..., Το Μεγάλο Κάστρο- Η μετάλλαξη του Ηρακλείου

Εικόνες 23. <https://www.newshub.gr/el/istoria-politismos/irakleio-oi-eyzones-paramenoy-sti-vasiliki-toy-agioy-markoy>

Εικόνα 24. Φωτογραφίες αρχείου

Εικόνα 25. <https://cretazine.com/heraklion/city-life/other-city-life/item/66-vikelaia>

Εικόνα 26. <http://www.vikelaia.gr/index.php/media-gallery>

Εικόνα 27. Φωτογραφίες αρχείου

Εικόνα 28. <https://ipy.gr/2018/10/19/μουσείο-χριστιανικής-τέχνης/>

Εικόνα 29. Google maps

Εικόνα 30. <https://ipy.gr/2018/10/19/μουσείο-χριστιανικής-τέχνης/>

Εικόνα 31. <https://www.heraklion.gr/municipality/press-releases-2013/politistiko-kentro-22032013.html>

Εικόνα 32. Δομές τεύχος 162

Εικόνα 33. <https://biris-tsiraki-architects.com/biris/έργα/2000-today/ηράκλειο-1983-2010/>

Εικόνα 34. Δομές τεύχος 162

Εικόνα 35. Φωτογραφίες αρχείου

Εικόνα 36. <https://biris-tsiraki-architects.com/biris/έργα/2000-today/ηράκλειο-1983-2010/>

Εικόνα 37. Google maps

Εικόνες 38-40. Φωτογραφίες αρχείου

Εικόνα 41. Προσωπικό αρχείο google maps

Πηγές Αρχιτεκτονικών Σχεδίων

1. Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης.
Πηγή σχεδίων: Τεχνική Υπηρεσία Πανεπιστημίου Κρήτης
2. Ιστορικό Μουσείο Κρήτης.
Πηγές σχεδίων: Ιστορικό Μουσείο Κρήτης και Πολεοδομία Ηρακλείου
3. Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου.
Πηγές σχεδίων:
σχέδια: <https://www.doma.archi/index/projects/arxaiologiko-moyseio-hrakleio>
χρονολογικά διαγράμματα: Σ. Συλεούνη, Π. Σωτηροπούλου, Εκδοχές του ΜΟΝΤΕΡΝΟΥ στη σύγχρονη πραγματικότητα, Το παράδειγμα του έργου του Πάτροκλου Καραντινού, Ε.Μ.Π., 2015.
4. Βασιλική Αγίου Μάρκου
Πηγή σχεδίων: Σ.Αλεξίου, Κ. Λασιθιωτάκης, Η Αποκατάσταση του Ναού του Αγίου Μάρκου του Χάνδακος, Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, 1958, Ηράκλειον.
5. Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη
Πηγές σχεδίων: Πολεοδομία Ηρακλείου και Βικελαία
6. Αγία Αικατερίνη Σιναϊτών
Πηγή σχεδίων: Επεξεργασμένο σχέδιο από:
<http://koules.efah.gr/koules/Page?name=enotita&id=521&sub=998&sub2=1006&lang=gr>
7. Πολιτιστικό Συνεδριακό Κέντρο Ηρακλείου
Πηγές σχεδίων: κατόψεις, τομές: Δομές τεύχος 162
εγκάρσια τομή στεγάστρου: <https://biris-tsiraki-architects.com>
Όψεις : Πολεοδομία Ηρακλείου